

Marie Reijo

Kotitalouksien asuntolainat ja ylivelkaantuneisuus 1990-luvun jälkipuoliskolla

Marie Reijo

Kotitalouksien asuntolainat ja yivelkaantuneisuus 1990-luvun jälkipuoliskolla

*Tilastokeskus
Statistikcentralen
Statistics Finland*

YMPÄRISTÖMINISTERIÖ
MILJÖMINISTERIET
MINISTRY OF THE ENVIRONMENT

Helsinki 2000

Tiedustelut
Marie Reijo
puh. (09) 1734 2547
email: marie.reijo@stat.fi

Typografia
Irene Matis

Taitto
Hilkka Lehikoinen

Kannen kuva
Mikko Nurmi

© 2000 Tilastokeskus

ISSN 1239-3800
ISBN 951-727-809-8

Helsinki 2000

Alkusanat

Raportissa esitetään tuloksia Tilastokeskuksen yhteistyössä ympäristöministeriön kanssa toteuttamasta tutkimushankkeesta, jonka tarkoituksena on ollut tutkia kotitalouksien asunovelkaantuneisuuden, erityisesti ylivelkaantuneisuuden kehitystä 1990-luvun jälkipuoliskolla. Asuntoylivelkaantuneisuuteen liittyviä tietotarpeita on kirjattu mm. valtion vuoden 1997 budjettiin (Hallituksen esitys Eduskunnalle valtion talousarvioksi vuodelle 1997).

Tutkimusaineisto perustuu tulojakotilaston kotitaloustutkimuksen yhteydessä kerättyihin asunovelkaantuneisuutta koskeviin tietoihin. Tiedonkeruuta ovat rahoittaneet vuonna 1996 ympäristöministeriö, sosiaali- ja terveysministeriö ja Oikeuspoliittinen tut-

kimuslaitos ja vuosina 1997–1998 ympäristöministeriö. Ympäristöministeriö on rahoittanut lisäksi tutkimuksen analyysi- ja raportointityötä.

Tutkimuksesta on vastannut tutkija Marie Reijo. Hänen työtään on tukenut hankkeelle asetettu seurantaryhmä. Seurantaryhmän jäseninä ovat toimineet ympäristöministeriöstä kehittämispäällikkö Markku Tahvanainen ja erikoistutkija Raija Hynynen, Oikeuspoliittisesta tutkimuslaitoksesta tutkija Vesa Muttilainen ja Tilastokeskuksesta kehittämispäällikkö Anneli Juntto, yliaktuaari Timo Matala, suunnittelija Irmeli Penttilä ja suunnittelija Antti Siikanen. Lisäksi hankkeen toteutuksessa on konsultoitu Tilastokeskuksen asiantuntijoita.

Risto Lehtonen
Tilastojohtaja

Tiivistelmä

Raportissa selvitetään suomalaisten kotitalouksien velkaantuneisuutta, erityisesti asuntovelallisten osalta vuosina 1996–1998. Tutkimusaineisto käsittää Tilastokeskuksen Tulonjakotilaston haastatteluaineiston, jonka otoksen vuosittainen koko on noin 11 000 – 12 000 kotitaloutta.

Tulosten mukaan 1980- ja 1990-luvun vaihteen korkea kotitalouksien asuntovelkaantuneisuus aleni, mutta on kääntynyt uudelleen kasvuun vuonna 1998, jolloin koko väestöön korotettuna asuntovelallisten kotitalouksien lukumäärä oli noin 644 000, joka on noin 25 % kaikista suomalaisista kotitalouksista (yhteensä 2,4 milj.). Kotitalouskohtainen keskimääräinen asuntolainojen määrä oli 190 000 mk. Samanaikaisesti 1990-luvun jälkipuoliskolla kansantalous on kasvanut, työttömyys alentunut ja erityisesti palkkatulot kasvaneet. Vuoteen 1998 saakka luottotarjonta on monipuolistunut ja asuntolainojen keskikorot ovat olleet alenevia, joskin asuntojen hinnat ovat kysynnän kasvun myötä alkaneet nousta voimakkaammin.

Asuntojen hintojen nousu, reaalihintojen mahdollinen taittuminen ja vuodesta 1999 kasvuun kääntyneet luottojen keskikorot kasvattavat ylivelkaantumisen riskiä. Erilaisilla tukijärjestelmillä on tuettu asuntovelallisten asemaa, ylivelkaantumiseen erityisesti on kehitetty lainsäädännöllisin keinoin omia ratkaisuja.

Ylivelkaantuneisuustieto on Tulonjakotilastossa perustunut subjektiiviseen, kotitalouden selviytymisrajan ylittävälle velkamäärälle perustuvaan kokemukseen. Lisäksi tässä tutkimuksessa on konstruoitu objektiivisia, sekä laskennallisia että ei-laskennallisia mittareita. Laskennalliset mittarit määrittävät velkoja suhteessa kotitalouden taloudelliseen tilaan, osittain ottaen huomioon myös kotitalouden koon ja rakenteen. Laskennallisista mittareista maksukyvyttömyys osoittaa kotitalouden taloudellisen tilan kokonaisval-

taiemmin huomioon ottavan yksityishenkilön velkajärjestelylakiin (HE 183/1992 vp) perustuvan maksuvaran riittämättömyyttä asuntolainan hoitomenoihin, joita ovat maksetut lyhennykset ja korot. Maksuvara perustuu kotitalouden käytettävissä olevien rahatulujen ja todelliset asumismenot ja laskennalliset elinkustannukset sisältävien menojen väliselle erotukselle.

Tulokset osoittavat laskennallisilla mittareilla mitatun ylivelkaantuneisuuden olevan yhteydessä subjektiiviseen ylivelkaantuneisuuteen, joka ennustaa edelleen talous- ja velkajärjestelyjen käyttöä. Talous- ja velkajärjestelyt määriteltiin tutkimuksessa laskennallisten mittareiden rinnalla objektiivisina mittareina.

Asuntovelallisissa kotitalouksissa subjektiivinen ylivelkaantuneisuus on alentunut 48 100 kotitaloudesta 40 300 kotitalouteen ja asuntolainojen markkamäärä on lähestynyt asuntovelallisten keskitasoa vuosina 1996–1998. Ylivelkaantuneisuutta kokevat yleisimmin pienituloiset, ammatissa toimimattomat sekä yksinhuoltajien kotitaloudet.

Jaksolla 1996–1998 määrittyi keskimäärin 44 700 subjektiivisesti ylivelkaantunutta kotitaloutta, joista 10 800 oli maksukyvyttömiä ja 31 500 talouttaan ja velkojaan järjestelleitä. Heistä 8 800 kotitaloutta oli sekä maksukyvyttömiä että talouttaan ja velkojaan järjestelleitä. Lukumääräisesti objektiivisesti, sekä laskennallisesti että talous- ja velkajärjestelyjen käytöllä määrittyviä ylivelkaantuneita kotitalouksia on ylivelkaantuneisuutta kokevia kotitalouksia enemmän. Tulos saattaa ilmentää joko laskennallisen velkarasitteen normaaliutta ja laskennalliset elinkustannukset osoittavan toimeentulonormin alapuolella elämistä tai jo ratkaistua velkaongelmaa kotitaloudessa.

Avainsanat: kotitaloudet, asuntolainat, velkaantuneisuus, ylivelkaantuneisuus, mittarit

---

Summary

This report examines the indebtedness of Finnish households, especially those with housing debts, from 1996 to 1998. The survey data contain the interview material of Statistics Finland's Income Distribution Statistics, the sample of which is annually about 11 000 to 12 000 households.

The results indicate that the high housing indebtedness ratio of households at the turn of the 1980s and 1990s decreased, but it rose again in 1998, when, aggregated to the whole population, the number of households with housing debts was about 644 000, or about 25 per cent of all Finnish households (the total being 2.4 million). The average amount of housing loan per household was FIM 190 000. At the same time in the late 1990s, the national economy has grown, unemployment has diminished and in particular, earned income has increased. Until 1998, the loan supply has diversified and the average interests on housing loans have been falling, although housing prices have started to rise more steeply along with the growing demand.

The rise in housing prices, the possible lowering of real prices and the average interests on debts that have been up since 1999 heighten the risk of over-indebtedness. The position of those with housing loans has been supported with various subsidy systems, and specific legislative solutions have been designed for over-indebtedness, in particular.

In the Income Distribution Statistics information on over-indebtedness is based on the subjective experience of the amount of debt being beyond the household's management level. In addition, objective, both quantifiable and non-quantifiable indicators were constructed in this survey. Quantifiable indicators define debts in relation to the household's economic situation, partly paying attention to the size and structure of the household as well. Of quantifiable indicators, insolvency indicates the economic situation of the household more comprehensively,

taking into account insufficiency in the facility for paying maintenance expenses of housing loans (such as repayments and interests paid) based on the Act Concerning the Adjustment of Debts of Private Individuals (57/1993). The facility is based on the difference between the money income at household's disposal and the expenses of real housing expenses and imputed living costs.

The results indicate that indebtedness measured with the quantifiable indicators is connected to experienced over-indebtedness, foreseeing further use of economic and debt adjustments. In the survey economic and debt adjustments are considered as objective indicators similarly as quantifiable indicators.

The subjective over-indebtedness of households with housing loans has diminished from 48,100 to 40,300 households and the total amount of housing loans has come nearer to the average level of all those with housing loans from 1996 to 1998. Low-income, non-employed and single-parent households are the ones that most generally experience over-indebtedness.

In the period 1996 to 1998, there were an average of 44 700 subjectively over-indebted households, of whom 10 800 were insolvent and 31 500 had adjusted their economy and debts. Of these, 8 800 households were both insolvent and had made economic and debt adjustments. The number of households that are objectively, defined both by quantifiable indicators and by their use of economic and debt adjustments as being over-indebted was higher than that of households having experienced over-indebtedness. The result may either signal the normality of the quantifiable debt burden and the imputed living costs indicate living under the minimum subsistence level, or an already solved debt problem in the household.

Key words: households, housing loans, indebtedness, over-indebtedness, indicators

Sisältö

Alkusanat	3
Tiivistelmä	4
Summary	5
1. Tutkimuksen taustaa	7
2. Ylivelkaantumisen määritelmiä	10
3. Ylivelkaantuneisuuden moniulotteisuus ..	13
4. Velkaantuneisuutta ja ylivelkaantuneisuutta kuvaavat aikaisemmat tutkimukset	15
5. Tutkimuksen eteneminen, aineisto ja menetelmät	16
5.1. Tutkimuksen eteneminen	16
5.2. Tutkimuksen aineisto	16
5.3. Tutkimusmenetelmät	17
6. Laskennalliset velkaantuneisuusmittarit ..	19
Velkaantumisaste	20
Asuntolaina-asuntovarallisuussuhde	20
Asuntolainan hoitoaste	20
Maksukykyisyys	20
7. Tulokset	22
7.1. Subjektiiivinen ylivelkaantuneisuus	22
7.2. Laskennallinen velkaantuneisuus ja ylivelkaantuneisuus	23
7.2.1. Velkaantumisaste	23
7.2.2. Asuntolaina-asuntovarallisuussuhde ..	24
7.2.3. Asuntolainan hoitoaste	25
7.2.4. Maksukykyisyys	26
7.2.5. Laskennallisten mittareiden arviointia	27
7.3. Subjektiiivisen ja laskennallisten ylivelkaantuneisuusmittareiden peittävyys	28
7.4. Lainojen markkamäärät ja lainatyypit ylivelkaantuneisuusmittareiden mukaan vuosina 1996–1998	29
7.4.1. Lainojen markkamäärät ja lainatyypit	29
7.4.2. Vakuuslainat	31
7.4.3. Takauslainat	31
7.4.4. Omistusasunnon hankinnan rahoitus	33
7.5. Lainojen maksun taloudellinen rasittavuus ja maksuvaikeudet	35
7.6. Ylivelkaantuneiden kotitalouksien ominaisuudet	36
7.6.1. Sosioekonominen asema	37
7.6.2. Työttömyys	38
7.6.3. Tulotaso	38
7.6.4. Elinvaihe	40
7.6.5. Asuinpaikan lääni ja tilastollinen kuntaryhmitys	41
7.6.6. Asunnon hallintaperuste	42
7.7. Subjektiiivisen ylivelkaantuneisuuden syytekijät	44
7.8. Subjektiiivinen ylivelkaantuneisuus sekä talous- ja velkajärjestelyt	44
7.8.1. Tuomioistuimen velkajärjestely	46
7.8.2. Ulosmittaus	47
7.8.3. Omaisuuden myynti	48
7.8.4. Maksuaikataulun ja korkojen muutos ..	48
7.8.5. Toimeentulotuki	48
7.8.6. Velkaneuvonta	49
8. Subjektiiivista ylivelkaantuneisuutta selittävät taustatekijät sekä talous- ja velkajärjestelyjen käyttö	52
9. Yhteenvedo tuloksista ja johtopäätökset ..	55
Asuntovelkaantuneisuus vuosina 1996–1998 ..	55
Velkaantuneisuuden ja ylivelkaantuneisuuden mittaaminen	55
Subjektiiivinen ja laskennallinen ylivelkaantuneisuus	56
Ylivelkaantuneiden kotitalouksien ominaispiirteitä	57
Talous- ja velkajärjestelyt	58
Ylivelkaantuneisuus moniulotteisena ilmiönä ..	58
Velkaantuneisuuden ja ylivelkaantuneisuuden mittaamisen kehittäminen	59
Kirjallisuus	61
Taulukko- ja kuvioluettelo	64
Taulukot	64
Kuvioluettelo	66
Kirjallisuus	61
Liitteet	67
Liitekuviot	73
Liitetaulukot	74
Taulukko- ja kuvioluettelo	64

I. Tutkimuksen taustaa

Erityisesti viime vuosikymmenen alun kotitalouksien velkaantuneisuuden ja ylivelkaantuneisuuden yhteiskunnalliset taustasyöt tunnetaan suhteellisen hyvin. Rahoitusmarkkinoiden vapautuminen ja luottojen määrän kasvu 1980-luvun jälkipuoliskolla johti muun muassa asuntojen hintojen nousuun ja talouden ylikuumentumiseen vuosikymmenen vaihteen jälkeen. Asuntolainojen ohella kotitalouksien velkaantuneisuutta kasvatti lisääntynyt kulutusluottojen kysyntä. 1990-luvun alkupuolella kauppataseen alijäämä syveni, minkä seurauksena kotimarkkinayritysten konkurssiaalto johti työttömyysongelmiin ja pankkien rahoituskriiseihin. Kotitalouksien ansiotulot pienenivät. Valuuttaepävarmuus nosti korkotasoa ja kysynnän vähetessä asuntojen reaali hinnat laskivat. Nopeasti velkaantuneet kotitaloudet olivat joutuneet syvään ahdinkoon (mm. Ahlqvist 1992; livari ja Heinonen 1997; Niemi-Kiesiläinen 1996; Siikanen ja Tyrkkö 1993).

Kuluneella 1990-luvulla velallisten kotitalouksien määrä on alentunut sitten 1980-luvun lopun ja 1990-luvun vaihteen, mutta velkaantuneisuus on kääntynyt uudestaan kasvuun viime vuosina. Esimerkiksi luottokantatilaston mukaan markkamääräinen luottokanta on kääntynyt kulutusluottojen osalta kasvuun vuodesta 1996 ja asuntoluottojen osalta kasvuun vuodesta 1997 lähtien. Viimeisimmät tiedot osoittavat kasvun jatkuvan, mutta hidastuneena 2000-luvun alussa (Luottokantatilaston julkaisemattomat taulukot 2000).

Tulonjakotilaston mukainen kotitalouksien velkaantuneisuus on kehittynyt saman suuntaisesti, mutta kasvun taitekohta ajoittuu myöhemmäksi (kuviot 1). Velallisten kotitalouksien lukumäärä ja lainojen markkamäärä ovat alkaneet kasvaa selvästi vasta vuodesta 1998 lähtien, joskin tulonjakotilaston uusia velallisia koskevat tiedot osoittavat lievää kasvua jo vuonna 1997 (liitekuviot 1–3). Vuonna 1998 asuntovelallisia kotitalouksia oli kaikkiaan 644 000, joka on yli puolet (54,5 %) kaikista velallisista kotitalouksista ja neljännes (27,3 %) kaikista kotitalouksista. Esimerkiksi vuonna 1991 asuntovelallisia kotitalouksia oli 841 100 ja pohjavuonna 1997 heitä oli 603 600. Vuonna 1998 asuntovelallisten kotitalouksien keskimääräinen lainojen kokonaismarkkamäärä oli noin

219 800 ja asuntolaina noin 190 000 mk, joka reaaliarvoltaan vastaa 1990-luvun alkupuolen lainamäärää. Vuonna 1998 uusien asuntolainojen keskikoko oli 197 900 markkaa.

1990-luvulla luottojen korkotaso on laskenut ja vakautunut edelleen EMU:un liittymisen myötä. Lainajat ovat pidentyneet ja kiristynyt pankkikilpailu on vaikuttanut luottojen kasvavaan tarjontaan. Lainamuodot ovat monipuolistuneet. 1990-luvun alun lainakriisiin verrattuna normaalin luotonannon ehtoja on asuntolainojen osalta tiukennettu, riskien hallintaa on kehitetty ja pankkilainoilta vaaditaan reaaliarvoiset vakuudet. Pankkilainojen rinnalla on ollut kuitenkin saatavissa erilaisia lyhytaikaisia ja korkeakorkoisia kulutusluottoja, joita on myönnetty väljemmin.

Korkojen verovähennystuki on säilynyt edelleen merkittävänä asuntovelallisten tukimuotona, joskin 1990-luvun jälkipuoliskolla kiristynein ehdoin. Lisäksi vuodesta 1996 lähtien on myönnetty valtion osittais-takaus vapaarahoitteisen omistusasunnon hankintaa varten otetulle lainalle. Vuonna 1998 poistettiin lainojen leimavero.

Velkaantumisessa tapahtuneeseen viimeaikaiseen käänteeseen ovat osaltaan vaikuttaneet kansantalouden kasvu vuodesta 1994 alkaen, samanaikainen työttömyyden aleneminen ja tuotannontekijätulojen, erityisesti palkkatulojen kasvu¹, jotka positiivisten suhdannenäkymien myötä ovat saattaneet lisätä kotitalouksien lainojen kysyntää. Lisäksi kotitalouksien velkaantumista on ylläpitänyt voimakas muuttoliike kasvukeskuksiin, joissa asuntojen tarve on ollut suurta ja asuntohintojen kohoaminen nopeaa.

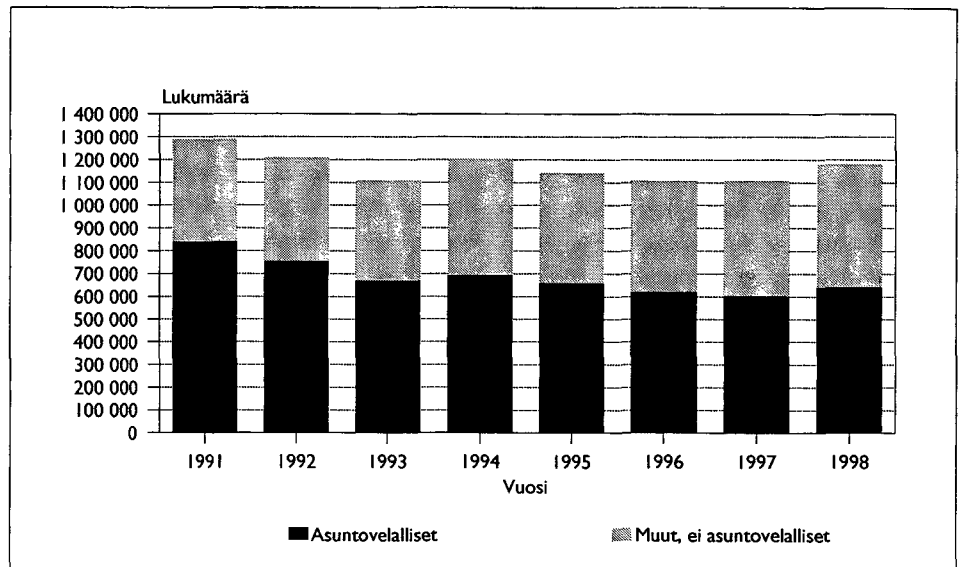
Velkaantuneisuudessa tapahtunut kasvu on nostanut esiin uudestaan myös kotitalouksien ylivelkaantuneisuuden mahdollisuuden, mitä myös aivan viimeaikainen luottojen korkotason nousu on vahvistanut. Myönteisestä yleisestä kansantaloudellisesta kehityksestä huolimatta työmarkkinoilla on edelleen velallisen aseman epävakautteen liittyviä, odottamattomia riskitekijöitä, jotka saattavat alentaa velanmaksukykyä. Esimerkiksi pitkittynyt työttömyys, tilapäiset ja lyhytaikaiset työsuhteet ovat tästä esimerkkejä, joiden vaikutusta tulonsiirroissa toteutetut leikkaukset saattavat voimistaa.

¹ Kotitalouksien tulojen kehityksestä vuosina 1990–1998 on raportoitu Tulonjakotilastossa (1998, s. 10–12).

Kuvio 1.

Velallisten kotitalouksien lukumäärät vuosina 1991–1998, asuntovelalliset ja muut velalliset kotitaloudet

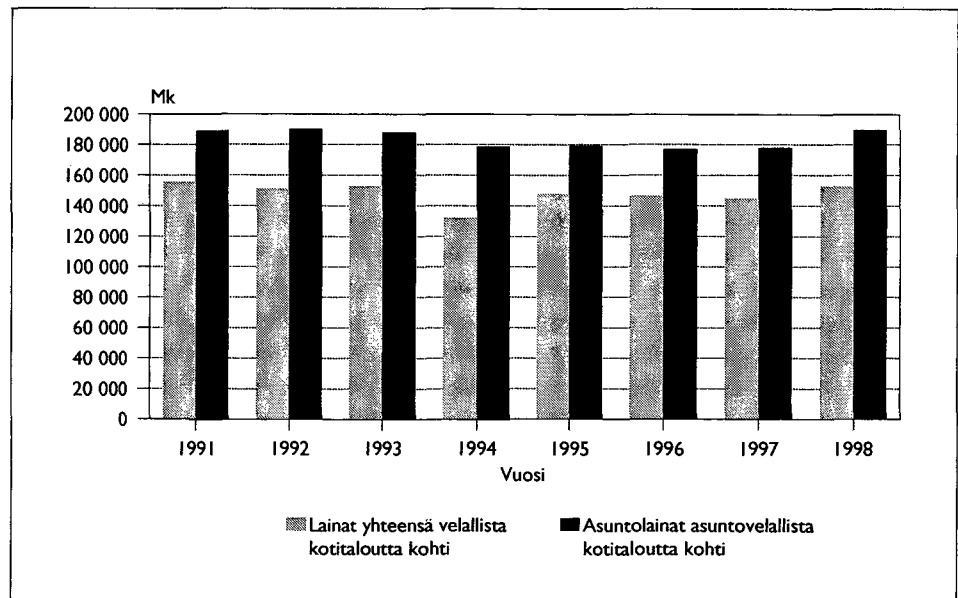

Lähde: Tulonjakotilasto 1991–1998. Vuosina 1991–1992 tiedot perustuvat ainoastaan tulonjakotilaston otoksen I paneelille, vuosina 1993–1998 otoksen molemmille paneelille. Velkatiedot on haastateltu yksityiskohtaisemmin otoksen I paneelilta vuonna 1994 kuin muina vuosina, mikä ilmenee pienten velkojen, erityisesti muihin velkoihin sisältyvien kulutuslainojen parempana tavoitettavuutena ja siten suurempana lukumääränä.

Kuvio 2.

Lainojen reaaliset¹ keskimäärät markkoissa yhteensä velallista kotitaloutta kohti ja asuntolainojen reaaliset¹ keskimäärät markkoissa asuntovelallista kotitaloutta kohti vuosina 1991–1998

¹ Markkamäärät vastaavat vuoden 1998 rahanarvoa

Lähde: Tulonjakotilasto 1991–1998. Vuosina 1991–1992 tiedot perustuvat ainoastaan tulonjakotilaston otoksen I paneelille, vuosina 1993–1998 otoksen molemmille paneelille. Velkatiedot on haastateltu yksityiskohtaisemmin otoksen I paneelilta vuonna 1994 kuin muina vuosina, mikä ilmenee pienten velkojen, erityisesti muihin velkoihin sisältyvien kulutuslainojen parempana tavoitettavuutena ja siten muiden velkojen poikkeuksellisen alhaisena keskimääränä.

Ylivelkaantuneisuutta on kuvattu usein tilastoiduilla velkaongelmilla kuten ulosotossa olevien tai maksuhäiriömerkinnän saaneiden henkilöiden lukumäärillä. Näiden tietojen ohella on tilastoitu tuomioistuinten velkajärjestelyssä olevia henkilöitä. Viimeaikaiset tiedot osoittavat velkaongelmien kääntymistä laskuun. Oikeushallintotilastojen (1993–1998) mukaan ulosot-

tovelallisten lukumäärä on ollut korkeimmillaan vuonna 1994, 456 800 luonnollista henkilöä, jonka jälkeen ulosotovelallisten lukumäärä on alentunut 291 000 luonnolliseen henkilöön vuonna 1998. Luottotietorekisterin (Asiakastieto 10.3.2000²) mukaan maksuhäiriömerkintöjä saaneiden henkilöiden lukumäärä saavutti huippunsa vuonna 1997 eli 368 000

² Luottotietorekisterin maksuhäiriömerkintätiedot perustuvat vuoden viimeiselle kuukaudelle

henkilöä. Vuonna 1998 maksuhäiriöllisiä henkilöitä oli 342 500. Uusien maksuhäiriömerkintöjen lukumäärä on laskenut vuodesta 1995 lähtien vuoteen 1999. Kulutusluottohäiriöt ovat lisääntyneet vuodesta 1997 ja konkurssihakemukset vuodesta 1998 lähtien. Käräjäoikeuksissa käsiteltiin yksityishenkilöiden velkajärjestelyasioita vuoden 1993 yksityishenkilön velkajärjestelylain voimaantulon jälkeen eniten vuonna 1996, 19 900 asiaa, joista 14 400 oli uusia hakemuksia. Vuoteen 1999 mennessä käsiteltyjen velkajärjestelyjen lukumäärä oli alentunut 6 200 asiaan, joista 3 700 oli uusia hakemuksia. (Oikeustilastollinen vuosikirja 1994–1998; Oikeus 2000:4).

Ylivelkaantumiseen on valtion taholta edelleen kiinnitetty huomiota ja etsitty keinoja velkaantumisen syntyneiden toimeentulo-ongelmien lievittämiseksi ja syrjäytymisen ehkäisemiseksi. Muun muassa sosiaali- ja terveysministeriö asetti velkaongelmatyöryhmän (Sosiaali- ja terveysministeriö 1998) ja sosiaali- ja terveysministeriön yhteydessä toimi ministeriön ja Stakesin asiantuntijoista koostunut ryhmä (Sosiaali- ja terveysministeriö 1999, Stakes 1998.), jossa keskusteltiin ylivelkaantuneista eräänä köyhyys- ja syrjäytymisriskissä olevana väestöryhmänä. Velkajärjestelykeinoja on kehitetty vireillä olevissa lainsäädännön uudistuksissa. Ulosottolainsäädännön osittaisuudistusta koskevassa ehdotuksessa (OM 11.5.2000 Ehdotus Hallituksen esitykseksi) tavoitteena on lieventää pit-

käkestoisen ulosoton haittoja mm. rajaamalla ulosoton enimmäiskestoja sekä kehittää ulosoton osin puutteellisia ja vanhentuneita menettelysäännöksiä. Velkaneuvontaa koskeva lakiesitys (HE 37/2000) tuli voimaan 1.9.2000. Lain tavoitteena on ulottaa riittävät neuvontapalvelut koko maahan. Voimaan tullessa laissa tarkistetaan velkaneuvontaan ja velallisen avustamiseen liittyviä säännöksiä myös yksityishenkilön velkajärjestelylain osalta.

Ylivelkaantuneisuuden laajuutta ja kehitystä koskevat tulokset ovat vaihdelleet ylivelkaantuneisuuden määrittelyn mukaan, eikä ylivelkaantuneisuuden tutkimuksissa ole sovellettu yksiselitteisiä mittareita. Velkaantuneisuutta ja ylivelkaantuneisuutta käsittelevä empiirinen tutkimus perustuu pääasiassa 1980-luvun loppuun ja 1990-luvun alkuun (mm. livari ja Heinonen 1997; Muttilainen 1996; Timonen 1992, 1993, 1995), sitä vastoin 1990-luvun loppupuolen tilannetta ei ole juurikaan kartoitettu.

Tämän tutkimuksen tavoitteena on kuvata ja analysoida kotitalouksien asuntovelkaantuneisuuden kehitystä ja siihen liittyvää ylivelkaantuneisuutta vuosina 1996–1998 Tilastokeskuksen tulonjakotilaston haastatteluaineiston perusteella. Tutkimuksessa selvennetään ylivelkaantuneisuuden mittaristoa ja laaditaan sen perusteella mittarisuositus erityisesti asuntolainojensa vuoksi ylivelkaantuneiden kotitalouksien seuranta varten.

2. Ylivelkaantumisen määritelmiä

Velkaantuneisuutta ja ylivelkaantuneisuutta on tarkasteltu eri näkökulmista. Erään näkökulman mukaan ylivelkaantumisen määritelmät voidaan perustaa niin sanottuihin subjektiivisiin eli kokemuksellisiin määritelmiin ja objektiivisiin määritelmiin ylivelkaantumisesta. Subjektiivisissa määritelmissä velallinen itse arvioi ylivelkaantumista, johon strukturoiduissa haastattelu- ja kyselytutkimuksissa on viitattu vaihtelevasti. Objektiivisissa määritelmissä on sovellettu yleisesti hyväksytyjä ylivelkaantuneisuuden kriteereitä, jotka ovat liittyneet yleensä joko osoittamaan velkaantuneisuutta ja siihen liittyviä ongelmia tai toimenpiteitä velkaongelman ratkaisemiseksi.

Subjektiivista määritelmää edustaa muun muassa Tilastokeskuksen tulonjakotilastossa käytetty, jossa kotitalous on määritelty ylivelkaantuneeksi, mikäli se on kokenut, että sen velat ovat kasvaneet yli selviytymisrajan³. (Penttilä 1993; 1995). Marskin ja Mäensivun (1998) taloudellista hyvinvointia ja Kankaan ja Ritakallion (1996) köyhyyttä koskevissa tutkimuksissa ylivelkaantuneisuutta on lähestytty vastaajien kokemuksilla ylivelkaisuudesta tulot ja lainanhoitokulut huomioon ottaen⁴.

Subjektiivisilla mittareilla on saavutettu suhteellisen jyrkkiä ylivelkaantuneisuuden muutoksia. Esimerkiksi Tilastokeskuksen tulonjakotilaston perusteella ylivelkaantuneiden kotitalouksien lukumäärä on kasvanut voimakkaasti 1990-luvulla aina vuoteen 1997 saakka (kuvio 3). Samanaikaisesti velallisten kotitalouksien lukumäärä on hieman vähentynyt (kuvio 1). Ylivelkaantuneiden kotitalouksien lukumäärän kasvassa keskimääräinen lainojen markkamäärä velallista kohti on pienentynyt ja ylivelkaantuneisuuden selviytymisraja on määritetty siten yhä pienemmällä markkamäärällä. Esimerkiksi vuonna 1992 vuoden 1998 tasolle deflatoitu keskimääräinen lainojen markkamäärän reaaliarvo oli korkeimmillaan ja ylitti 300 000 markkaa. Vuonna 1998 lainojen keskimääräinen markkamäärä oli pudonnut 192 300 markkaan.

Toteutuneen kehityksen lisäksi ylivelkaantuneisuus saattaa ilmentää kokemuksellisuudelle perustuvan ky-

symyksenasettelun sensitiivisyyttä vastausvaihtelulle. Kotitalouksien selviytymisraja voi ylittyä yhtä lailla satunnaisella ja lyhytaikaisella velanmaksun häiriöllä tai pitkäaikaisella velkaongelmalla, ja siinä voi olla kyse vaihtelevan suuruista lainamääristä. Selviytymisrajaa määritetään taloudelliseen tilanteeseen ja siinä tapahtuneeseen muutokseen, jonka merkitys on yhteydessä kotitalouden totuttuun taloudelliseen käyttäytymiseen, velkaantumiseen ja kulutukseen. Arviointi perustuu odotuksiin velkaantumisen normaaliudesta tietyssä elämänvaiheessa, mitä esimerkiksi elinkaaritarkastelun mukaiset velkaantumiserot ilmentävät. Lisäksi suhteellisen marginaalisen ylivelkatilanteen normaaliuden kokemuksellista määrittystä ja siitä haastattelussa ilmoittamista helpottaa ilmiön julkinen tunnustaminen myös velallisesta riippumattomana ongelmana ja velkaongelmaa ratkaisevien virallisten toimenpiteiden kehittäminen.

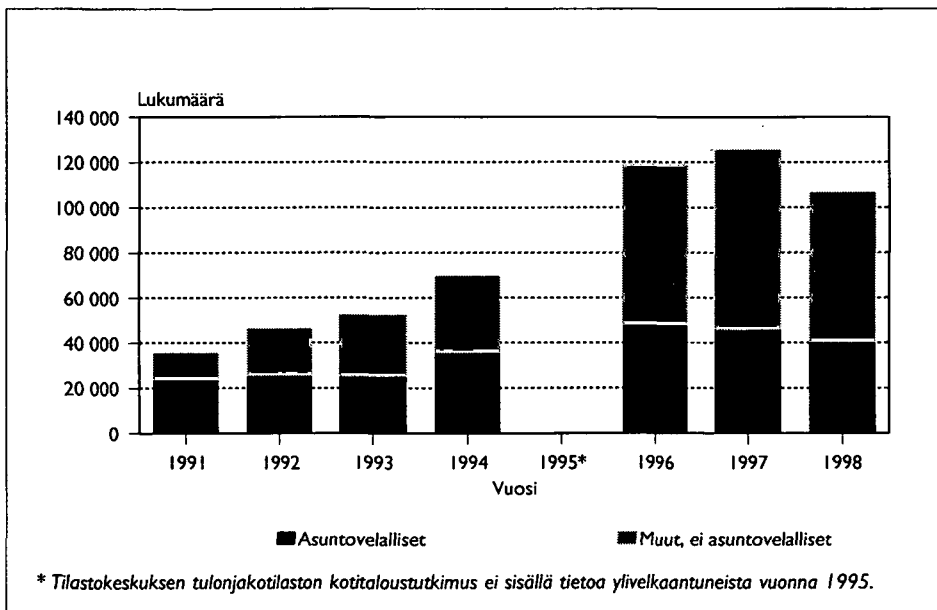
Osittain ylivelkaantuneiden kotitalouksien lukumäärien ja velkamäärien vaihtelu tulonjakotilaston aineistossa saattaa johtua tiedon keruussa tapahtuneissa muutoksista. Ylivelkaantuneisuutta mittaava kysymys on ollut osiona laajassa joukossa elämäntapahtumia mittaavia kysymyksiä aina vuoteen 1994, jonka jälkeen ylivelkaantuneisuutta on kartoitettu erillisellä kysymyksellä. Edelleen Tulonjakotilaston kotitaloustutkimuksen tiedonkeruu on perustunut vaihtelevasti koko otokseen tai vain sen toiseen paneeliin, jolloin otokseen perustuvat ylivelkaantuneiden lukumäärät ovat jääneet pieniksi.

Objektiivisissa ylivelkaantuneisuuden määritelmissä on pyritty rajaamaan ylivelkaantuneisuutta absoluuttisesti määriteltävissä olevilla kriteereillä. Usein nämä kriteerit ovat olleet laskennallisia ja ottaneet huomioon velallisen velkamäärien ja velanhoitomenojen ohella velan suhteellisen merkityksen taloudelle, velkarasitteen. Talouden osatekijöinä menot, tulot ja varallisuus ovat olleet määrittämässä ylivelkaantuneisuutta.

Laskennallisissa ylivelkaantuneisuuden määritelmissä on usein ongelmana ylivelkaantuneisuuden raja-arvon määrittäminen. Milloin taloudellisen tilanteensa

3 Ylivelkaantuneisuutta mitattiin kysymyksellä "Onko kotitaloutenne vuoden t aikana ollut tilanteessa, jossa velkojen määrä on kasvanut yli selviytymisrajan?" (esimerkiksi vuotta 1998 koskevassa haastattelussa t=1998)

4 Ylivelkaantuneisuutta mitattiin väitteellä "Tulot ja lainanhoitokulut huomioon ottaen, koen olevani ylivelkaantunut". Marskin ja Mäensivun (mt) tutkimuksessa vastaukset sijoittuivat neliasteikolliselle ja Kankaan ja Ritakallion (mt) tutkimuksessa viisiasteikolliselle yhtämielisyyttä osoittavalle skaalalle.

Kuvio 3.

Subjektivisesti ylivelkaantuneiden kotitalouksien lukumäärät vuosina 1991–1998, asuntovelalliset ja muut velalliset kotitaloudet

Alustavien tietojen mukaan ylivelkaantuneiden kotitalouksien kokonaismäärä on edelleen vähentynyt vuonna 1999.

Lähde: Tulonjakotilasto 1991–1998. Vuosina 1991, 1992, 1994–1997 tiedot perustuvat tulonjakotilaston otoksen I paneelille, vuosina 1993 ja 1998 otoksen molemmille paneeleille.

perusteella laskennallisesti määrittävä suhteellisen velkaantunut on ylivelkaantunut?

Eräissä tutkimuksissa ylivelkaantuneisuuden raja-arvona on käytetty toimeentulonormia, jolloin ylivelkaantuneeksi on katsottu talous, jonka käytettävissä oleva tulo jää sosiaaliturvan toimeentulotuen määrän alle velanhoito- tai asumismenojen maksamisen jälkeen. Velanhoito- tai asumismenojen jälkeen tulot eivät kata enää välttämättömiä elinkustannuksia.

Esimerkiksi Siikanen ja Tyrkkö (1993) määrittelivät ylivelkaantuneet kotitaloudet toimeentulotukeen turvautuneina kotitalouksina edellyttäen lisäksi, että toimeentulon tarpeen perustana ovat olleet maksuvaikeudet. Rönkön ja Laesterän (1993, 22) mukaan ylivelkaantuneita ovat ne, jotka ovat pankkilainalla hankkineet tarpeisiinsa nähden kohtuullisen väljän omistusasunnon velaksi ja joille asumismenojen ja päivähoitomaksujen jälkeen jää muuhun kulutukseen käytettäväksi nettotuloja alle toimeentulotuen määrä.

Sosiaaliturvan toimeentulonormia on sovellettu myös eräissä ylivelkaantuneisuutta pohtineissa viranomaistyöryhmissä. Velkaryhmä (Valtioneuvoston kanslia 1992, 7) on määritellyt yksityishenkilöitä yli-

velkaantuneiksi toimeentulonormin perusteella. Velanhoitomenojen jälkeen käyttöön jäävä rahamäärä alittaa toimeentulonormin. Lisäksi Velkaryhmä edellyttää, ettei ylivelkaantuneen taloudellisessa tilanteessa ole odotettavissa lähitulevaisuudessa parannusta. Ylivelkaantumistyöryhmä (Asuntohallitus 1990, 2–7) määrittelee ylivelkaantuneet myös toimeentulonormin perusteella, mutta tarkoittaa ylivelkaantuneilla nimen omaan ruokakuntia, jotka ovat hankkineet tarpeisiinsa nähden kohtuullisen omistusasunnon ja joilla asumismenojen vähentämisen jälkeen jää muuhun kulutukseen pienempi rahamäärä kuin toimeentulotuen saajilla. On eroteltu toisaalta ne ruokakunnat, joilla tulot eivät riitä omistusasumiseen joko lainanottohetkellä tapahtuneen maksukyvyyn yliarvioimisen tai myöhemmin tuloina tapahtuvien muutosten vuoksi, kahden asunnon loukkuun jääneet ja kulutuskierroksessa olevat ruokakunnat. Viimeisin velkaongelmatyöryhmä (Sosiaali- ja terveysministeriö 1998) irtautuu toimeentulonormiin perustuvasta ylivelkaantuneisuuden määrittelystä⁵.

Yksityisen henkilön velkajärjestelylakiin perustuvassa maksuvarassa on velallisen välttämättömiä elin-

5 Sosiaali- ja terveysministeriön velkaongelmatyöryhmä (1998) on rajannut ylivelkaantuneet kotitaloudet niiksi asuntovelkaisiksi, jotka taloudellisen laman syvetessä joutuivat työttömiksi, yritysvelkaisiksi ja näistä yrityksistä työttömiksi jääneiksi sekä takausvelkaisiksi, jotka joutuivat vastuuseen lähinnä perheenjäsenten ja muiden lähiomaisten veloista. Velkaongelmatyöryhmä viittaa toisaalta kvantitatiivisen määrittelytavan ongelmaan ja toteaa tämän vuoksi yleisenä käytäntönä olevan subjektiiviselle selviytymisrajalle perustuvan määrittelytavan.

kustannuksia arvioitu sosiaaliturvan toimeentulotukea noin neljännestä väljemmällä normilla. Maksuvarassa velallisen kotitalouden taloudelliset resurssit otetaan huomioon tavanomaisesti toimeentulonormilla määrittyneen ylivelkaantuneen (ks. edellä) sijaan päinvas-
taisessa järjestyksessä, jolloin kotitalous ei enää välttämättömien elinkustannusten ja kohtuullisten asu-
mismenojen vähentämisen jälkeen selviä tuloillaan ve-
lanhoitomenoista. Kotitalous on maksukyvytön. (mm. Timonen 1993.)

Laskennallisen ylivelkaantuneisuuden ohella objektiivista ylivelkaantuneisuutta osoittavat mitattavissa olevat velkaongelmat, joita ovat muun muassa luotto-
tietorekisterin maksuhäiriömerkinnät (vrt. edellä Siikanen ja Tyrkkö 1993). Maksuhäiriöiden lukumäärä on ollut yhteydessä velkaongelman vakavuuteen ja pitkäkestoisuuteen. Ylivelkaantuneeksi on saatettu määrittää velallinen, jolla on esimerkiksi kolme rekisteröityä maksuhäiriötä. (Mutttilainen 1991; Niemi-Kiesiläinen ym. 1991.)

Velkaantuneisuus ja sen vakavuutta osoittavat maksuvaikeudet on usein liitetty velkaongelmista selviytymispyrkimykseen (Mutttilainen 1991; Siikanen & Tyrkkö 1993; Timonen 1992, 1993), joita viranomais-
toimenpiteet ovat legitimoineet objektiivisiksi. Erityisesti vaikean velkaongelmatilanteen ratkaisuun tarkoi-

tetut lainsäädännölliset keinot ovat rajoittuneet tuomioistuimen velkajärjestelyihin (mm. livari ja Heinonen 1997; livari ja Mälkiä 1999; Muttilainen 1996; Muttilainen ja Tala 1998). Velkaongelmaan on saatettu puuttua velkasuhteen sijaan muilla velallisen tilanteeseen yleisemmin kohdentuvilla viranomaiskeinoilla, esimerkiksi ulosmittauksella.

Omaisuuksien ja nimenomaan asunnon myynti edustaa erästä äärimmäistä velallisen valitsemaa selviytymisyritystä (mm. Timonen 1993). Lievempiä velkaongelmia on saatettu sovittaa luotonantajan kanssa muuttamalla velkasuhdetta lyhennyksiin ja korkoihin liittyvin maksujärjestelyin. Sovintoratkaisuihin on pyritty silloin, kun tilanne ei ole vielä hallitsematon.

Ylivelkaantuneisuutta saatetaan ratkaista lisävelan otolla. Velkakierre on käsitteenä lähellä ylivelkaantumista ja siitä vaikeasti erotettavissa oleva ilmiö (ks. Muttilainen 1991, 73–74). Velkaongelmat ovat ketjuuntuneet eli alkavia tai olemassa olevia maksuvaikeuksia ratkaistaan lisäluottojen avulla. Ongelmat saattavat olla vaikeasti havaittavia, sillä kierre saattaa jatkua pitkään ennen kuin ongelmat ilmenevät luotto-
tietorekisterissä tai tulevat viranomaisten tietoon. Ylivelkaantumisen tavoin velkakierre osoittaa vakavia ja kauan jatkuneita maksuvaikeuksia, joihin saattaa liittyä laskennallinen korkea velkarasite.

3. Ylivelkaantuneisuuden moniulotteisuus

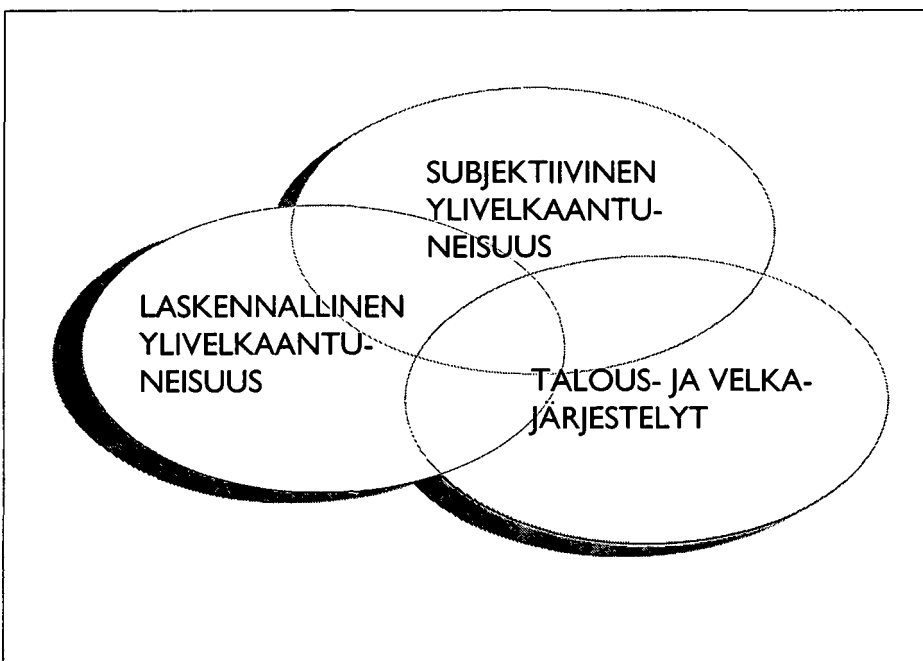
Ylivelkaantuneisuus vaihtelee ja painottuu eri tavoin määritelmistä ja mittareista riippuen eikä ole yhtä tapaa lähestyä ylivelkaantuneisuutta. Yleisellä tasolla laskennallisesti mitattu ylivelkaantuneisuus, esimerkiksi velkamäärät, saattaa poiketa huomattavastikin kokonaisvaltaisemmilla mittareilla saatavista tuloksista, joissa velkamäärien ja velanhoitomenojen lisäksi kotitalouden taloudelliset resurssit otetaan huomioon. Tällöin velkamäärän suuruudesta riippumatta kotitalous saattaa määrittyä ylivelkaantuneeksi, mikäli taloudelliset resurssit ovat pienet suhteessa velkaan tai taloudellisissa resursseissa tapahtuu ennakoimattomia muutoksia. Laskennallisten mittareiden ohella ylivelkaantuneisuutta voidaan objektiivisesti mitata velanmaksuun liittyvillä maksuhäiriöillä ja erilaisilla talous- ja velkajärjestelyiden käytöllä. Yhteistä useimmille ylivelkaantuneisuuden määritelmille on se, että kotitalouden tulot ja varat eivät riitä velanhoitomenojen ja elinkustannusten peittämiseen.

Laskennallisissa, objektiivisissa mittareissa ongelmaksi muodostuu se, mihin ylivelkaisuuden raja vedetään. Usein käytetään kaavamaista raja-arvoa, jolloin ylivelkaantuneiksi määrittyy kotitalouksia, jotka eivät sitä ole ja päinvastoin määritelmän ulkopuolelle voi jäädä ylivelkaantuneita kotitalouksia. Subjektiivinen ylivelkaantuneisuus koetaan kotitalouksissa eri tavalla, mikä on yhteydessä useisiin velkaantumiseen liittyviin

kotitalouskohtaisiin tekijöihin. Ilmiön sensitiivisyys liittyy myös ajalliseen vaihteluun, esimerkiksi siihen, kuinka hyväksyttävää on ilmoittaa olevansa ylivelkaantunut. Marginaalisuus lisää tätä sensitiivisyyttä.

Eri mittareilla määrittyvä ylivelkaantuneisuus saattaa esiintyä samanaikaisesti. Ylivelkaantuneisuutta voidaan määrittää kausaalisesti, mutta on ilmeistä, että käytännössä eri mittareihin perustuva ylivelkaantuneisuus kietoutuu monikerroksiseksi kokonaisuudeksi (kuvio 4).

Laskennallisin kriteerein määrittyvistä ylivelkaantuneista osa voi kokea itsensä ylivelkaantuneeksi, osa ei. Laskennallinen ylivelkaantuneisuus edeltää ylivelkaantuneisuuden kokemusta. Laskennallinen tila voi ennustaa suurempaa subjektiivisen ylivelkaantuneisuuden riskiä jo pidempään ennen kokemuksen aktualisoitumista. Pienetkin heikennykset laskennallisessa tilassa johtavat subjektiiviseen ylivelkaantuneisuuteen. Ylivelkaantuneisuuden kokeminen voi taas johtaa velkaongelmatilanteen ratkaisuyrityksiin, talouden ja velkojen järjestelyihin, jotka saattavat helpottaa velkarasitteen kokemista. Toisaalta erilaisiin järjestelyihinkin turvautuminen ja mahdollisesti taloudellisessa minimissä eläminen voi vasta aktualisoida ylivelkaantuneisuuden kokemuksen tai ainakin pitkittää sitä. Maksuhäiriöt ilmentävät objektiivista velkaongelmaa ja ovat yhteydessä ylivelkaantuneisuuden kokemiseen.

Kuvio 4.
Ylivelkaantuneisuuden moniulotteisuus

Kokonaisvaltainen, moniulotteinen lähtökohta, jossa sovelletaan useammanlaisia sekä subjektiivisia että objektiivisia mittareita, onkin tarpeen muodostettaessa luotettavaa kuvaa ylivelkaantuneisuudesta. Näiden mittareiden rinnakkainen ja vertaileva soveltaminen samanaikaisesti hahmottaa ylivelkaantunei-

suutta ilmiönä, jossa ilmenee subjektiivisen kokemuksen ohella erilaisia objektiivisia elementtejä. Samalla voidaan vähentää yhteen mittariin liittyvää sensitiivisyyttä, joka aiempien tutkimusten perusteella on ollut ominaista erityisesti ylivelkaantumisen kokemukselle.

4. Velkaantuneisuutta ja ylivelkaantuneisuutta kuvaavat aikaisemmat tutkimukset

Lähinnä Kuluttajatutkimuskeskus (mm. Timonen 1992; 1993; 1995), Oikeuspoliittinen tutkimuslaitos (mm. Muttilainen 1996), Stakes (mm. livari ja Heinonen 1997; Nykänen ym. 1995) ja Tilastokeskus (mm. Penttilä 1993; 1995) ovat olleet tahoja, jotka ovat tutkineet tilastoissaan ja selvityksissään velkaantuneisuutta ja osin myös ylivelkaantuneisuutta. Empiirinen tutkimus on liittynyt 1980- ja 1990 lukujen vaihteeseen ja 1990-luvun alkupuoliskolle, jolloin on kuvattu pääasiassa velkaantumisen laajuutta ja sen erilaista kohdentumista väestöryhmiin. Tutkimukset perustuivat pääasiassa joko taloudelliselle tai oikeudelliselle näkökulmalle, sosiaalisen ollessa harvinaisempi. 1990-luvun loppua koskeva ylivelkaantuneisuuden kotimainen empiirinen tutkimus on ollut vähäistä. Tutkimus on keskittynyt erilaisiin velkaongelmiin, niiden järjestelyjen kuvaamiseen ja järjestelyjen toteutumisen arviointiin.

1990-luvun alkupuoliskon empiirinen tutkimus käsittelee muun muassa velkaantumisen laajuutta ja sen erilaista kohdentumista väestöryhmiin. Kuluttajatutkimuskeskuksessa (Timonen 1992; 1993) on selvitetty asuntovelkojen vuoksi maksuvaikeuksissa olevien kotitalouksien ja maksuvaikeuksien lukumäärää, ja selviytymiskeinoja maksuvaikeuksissa. Lisäksi Kuluttajatutkimuskeskuksessa (Timonen 1995) on analysoitu velkaongelmista selviytymistä tarkastelemalla asuntovelallisten ja velkojien välisiä sovintoja ensisijaisina sekä tuomioistuimen velkajärjestelyjä toissijaisina keinoina. Tilastokeskuksessa on tulonjakotilaston aineiston perusteella kuvattu velkaantuneiden ja subjektiivisesti ylivelkaantuneiden kotitalouksien lukumääriä ja lainojen markkamääriä, sekä velkaantuneita kotitalouksia eräiden taustaominaisuuksien mukaan (Penttilä 1993; 1995; Ruotsalainen 1996). Tilastokeskuksen työvoimatutkimuksen yhteydessä on kerätty tietoja velkaantumisesta ja velkaongelmista, joita on analysoitu osana laajempaa laman vaikutusten seurantaan 1990-luvun jälkipuoliskolla (Kontula ym. 1998.).

Tilastokeskuksen tulonjakotilaston velkaantuneisuusaineistoa on hyödynnetty Stakesissa (livari ja

Heinonen 1997; livari 2000), jossa on tarkennettu tuloksia subjektiivisesti ylivelkaantuneista kotitalouksista. Stakesissa on tutkittu myös velkajärjestelyistä karsiutumista ja hylättyjä (livari ja Mälkiä 1999), velkaneuvonnan asiakkaiden taloudellista ja terveydellistä tilannetta (Nykänen ym. 1995), ylivelkaantuneisuutta pääkaupunkiseudun diakoniatyön asiakkaissa (livari ja Karjalainen 1999) sekä Takuu-Säätiön merkitystä ylivelkaantuneiden auttajana (livari ja Rastas 1996).

Muttilainen (2000) on vertaillut 1990-luvulla tilastollisissa tutkimuksissa sovellettujen ylivelkaantuneisuusmittareiden perusteella saatuja tuloksia. Mittareina ovat olleet edellä mainittu Tilastokeskuksen kotitaloustutkimuksen subjektiivinen ylivelkaantuneisuus (myös Reijo 2000) ja Kontulan ym. (1998) kysymät velkaongelmat sekä tulot ja lainanhoitokulut huomiioon ottava ylivelkaantumisen kokemus (Marski ja Mäensivu 1998), jota ovat käyttäneet myös Kangas ja Ritakallio (1996) osana köyhyyttä koskevaa tutkimustaan.

Edellisten tutkimusten ohella muun muassa Oikeuspoliittisessa tutkimuslaitoksessa on seurattu yksityishenkilön velkajärjestelylain toteutumista ja vaikutuksia sekä velkaongelmien ratkaisutapoja 1990-luvun jälkipuoliskolla. Muttilaisen (1997) tutkimuksessa on esitetty tilastotietojen avulla velkajärjestelyn asiamääriä ja rahavirtoja sekä kuvattu haastatteluin velkojien havaintoja ja kokemuksia velkajärjestelylaista ja sen vaikutuksista. Muttilaisen ja Talan tutkimuksessa (1998) on tarkasteltu tuomioistuimessa myönnettyjä velkajärjestelyjä ja arvioitu samalla vuoden 1997 lakimuutoksen vaikutusta. Tarkastelun kohteena ovat olleet velkajärjestelyn hakusyyt, velalliset ja heidän talous- ja velkatilanteensa sekä maksuohjelmien sisältö. Sunila (1999) on tutkinut velkajärjestelystä karsiutuneiden väliaikaisesta syytä maksukyvyttömiä velkaneuvonnan asiakkaiden tilannetta ja velkaneuvonnan toimenpiteitä. Niemi-Kiesiläinen ja Varis (1996) ovat tutkineet velkajärjestelyn ulkopuolelle jääneiden ulosottovelallisten tilannetta.

5. Tutkimuksen eteneminen, aineisto ja menetelmät

5.1. Tutkimuksen eteneminen

Tutkimuksessa pyritään aluksi määrittämään subjektiivisesti mitatun ylivelkaantuneisuuden rinnalle velkaantuneisuutta osoittavia laskennallisia, objektiivisia mittareita. Ylivelkaantuneisuudelle pyritään löytämään tilastollisesti ja sisällöllisesti mielekkäät raja-arvot. Pyritään luotettaviin ylivelkaantuneisuuden mittareihin⁶. Pohditaan niitä ongelmakohtia, jotka liittyvät pelkästään subjektiivisiin ja objektiivisiin mittareihin ja niiden sovelletavuuteen ylivelkaantuneisuutta kuvattaessa.

Laskennallisesti muodostettujen mittareiden ja subjektiivisen mittarin perusteella arvioidaan sitä, missä määrin ylivelkaantuneet kotitaloudet ovat eri mittareiden perusteella samoja.

Tämän jälkeen tutkimuksessa kuvataan ensin ylivelkaantuneisuuden laajuutta ja rakennetta muodostetuilla ylivelkaantuneisuusmittareilla. Lainojen markkamäärät esitetään ylivelkaantunutta kotitaloutta kohden laskettuina keskilukuina. Markkamäärät ilmoitetaan vuoden 1998 rahanarvossa. Muunnoksissa on käytetty elinkustannusindeksiä. Tällöin lainamääristä aiheutuva rasitetta voidaan verrata vuosittain.

Eryyisinä lainalajeina tarkastellaan vakuuslainoja ja takauslainoja.

Asuntovelkaantuneisuuden ja muun velkaantuneisuuden laajuutta ja rakennetta kuvataan suhteessa asuntoon. Tällöin tarkasteltavia tekijöitä ovat asunnon hankinnan rahoitus (eli mitä rahoituslähde on käytetty asunnon hankinnassa) ja vakuuslainat (eli onko asunto lainan vakuutena). Lisäksi tarkastellaan takauslainojen yleisyyttä ja maksettuja takauslainoja.

Kotitalouksien lainanmaksun taloudellista rasittavuutta ja maksuvaikeuksia kuvataan eräinä ylivelkaantuneisuuteen yhteydessä olevina osoittimina.

Ylivelkaantuneisuuden yhteyttä kuvataan eräisiin kotitalouden taustaominaisuuksiin nähden, jotka kertovat ylivelkaantuneisuuden riskiryhmistä. Tässä yhteydessä tarkastellaan myös sitä, kohtaako eri tavoin määritetty ylivelkaantuneisuus nämä ryhmät samalla

tavalla, eli ylivelkaantuneisuusmittareita verrataan kotitalouden taustatekijöiden mukaan. Tutkittavia taustatekijöitä ovat muun muassa kotitaloudessa koettu työttömyys, sosioekonominen asema, tulot, elinvaihe, asuinpaikka ja -alue, asunnon hallintaperuste sekä asunnon talotyyppi.

Seuraavaksi tutkitaan subjektiiviseen ylivelkaantumiseen johtaneita välittömiä syytekijöitä, joita ovat työttömäksi joutuminen, oma tai perheenjäsenen sairaus, onnettomuus tai perheenjäsenen kuolema, takausvastuun lankeaminen maksettavaksi, avio- tai avoliiton purkaminen, yritystoiminnan vaikeudet ja muu yksittäinen syy.

Varsinaisina velkajärjestelykeinoina tarkastellaan velkaneuvontaa, pankin tai luottokorttiyhtiön kanssa sovittua velan maksuaikataulun tai korkojen muutosta ja tuomioistuimen vahvistamaa velkajärjestelyä. Näiden keinojen ohella tutkitaan velallisten yleisempää talouden järjestelyä kuten ulosottoviranomaisen suorittamaa tai yrittämää palkan tai varallisuuden ulosmittausta, omaisuuden myyntiä (asunnon myynti, muun omaisuuden myynti) ja toimeentulotuen saamista. Tällöin velat eivät spesifioidu ensisijaisena syytä, mutta ovat osa talouden kokonaisuutta ja siinä ilmenevää ongelmaa. Tosiasiassa saattaa olla kyse nimenomaisesti velkaongelmasta, jota ei varsinaisilla velkajärjestelyillä ole jostakin syystä ratkaistu.

Lopuksi analysoidaan laskennallisen velkaantuneisuuden ja kotitaloutta kuvaavien taustaominaisuuksien vaikutusta ylivelkaantumisen kokemiseen, ja edelleen talous- ja velkajärjestelyjen käyttöön.

5.2. Tutkimuksen aineisto

Tutkimuksen empiirisessä osassa käytetään Tilastokeskuksen tulonjakotilastoa ja erityisesti sen kotitaloustutkimuksen aineistoja vuosilta 1996, 1997 ja 1998⁷. Vuosittain laadittava tulonjakotilaston aineisto⁸ sisältää tietoja kotitalouksien lukumäärästä, kotitalouksien käy-

6 Luotettavilla mittareilla tarkoitetaan niiden validiteettia ja reliabiliteettia. Validiteetilla tarkoitetaan mittarin kykyä mitata sitä, mitä niillä ajatellaan mitattavan. Reliabiliteetti osoittaa sitä, miten luotettavasti mittarit mittaavat eli miten paljon mittaukseen sisältyy sattumanvaraisuutta.

tettävissä olevien tulojen määrästä, muodostumisesta ja jakautumisesta, tulojaon epätasaisuudesta sekä henkilöiden palkka-, yrittäjä- ja eläketulojen määrästä. Lisäksi aineistoon sisältyy liitännäistutkimusten tietoja. Vuonna 1996 kerättiin liitännäistutkimuksena ympäristöministeriön ja Oikeuspoliittisen tutkimuslaitoksen sekä vuosina 1997 ja 1998 ympäristöministeriön tilauksesta tietoja velkaantumisesta.

Tulonjakoaineisto on otospohjainen tietokanta, joka muodostuu kotitalouskohtaisista ja henkilökohtaisista tietueista. Tiedot kerätään sekä haastattelemalla että rekistereistä. Tiedot kotitalouden rakenteesta ja osa luokittelu- ja tulotiedoista kerätään haastatteluin. Suurin osa tulotiedoista sekä osa luokittelutiedoista saadaan hallinnollista rekistereistä, joista huomattavimmat ovat Väestörekisterikeskuksen väestötietojärjestelmä, Verohallituksen verotietokanta sekä Kansaneläkelaitoksen ja Eläketurvakeskuksen rekisterit.

Tulonjakoaineisto perustuu noin 11 000 – 12 000 Suomessa asuvan yksityiskotitalouden otokseen vuoden lopussa (31.12). Tulonjakoaineisto perustuu paneeliotokseen, missä sama kotitalous osallistuu tutkimukseen kahtena peräkkäisenä vuotena. Puolet otoksesta vaihtuu vuosittain. Otokset ovat poimittu Tilastokeskuksessa muodostetusta asuntokuntia sisältävästä master-otoksesta, jonka peruskehikkona on väestön keskusrekisteri. Otos on poimittu sosioekonomisen ryhmän suhteen ositettuna otantana. Osituskriteerien ohella 15 -vuotiaiden jäsenten lukumäärä määrittää kunkin kotitalouden sisällymisen otokseen. (Tulonjakotilasto 1998).

Tutkimuksen nettokato oli ensimmäistä kertaa osallistuvilla noin 19 prosenttia vuosina 1996 ja 1997. Toista kertaa osallistuvilla nettokato oli 7 prosenttia vuonna 1996 ja 5 prosenttia vuonna 1997. Vuonna 1998 vastauskato oli edellisvuosia korkeampi, mikä johtui pääosin tutkimuksen I-paneeliin liitetystä varallisuustutkimuksesta. Kato oli 32 prosenttia ensimmäistä ja 6 prosenttia toista kertaa osallistuvilla vuonna 1998.

Hyväksytysti vastanneille kotitalouksille on muodostettu otospainot käyttäen hyväksi kunkin kotitalouden todennäköisyyttä sisältyä otokseen. Painokerrotoimet on kalibroitu vastaamaan perusjoukon jakaumia alueen (vuosina 1996–1997 vanha läänijako, jossa pääkaupunkiseutu erikseen; vuonna 1998 maakuntajako, jossa Helsinki ja muu pääkaupunkiseutu erikseen sekä tilastollinen kuntaryhmitys), asuntokunnan koon, jäsenten iän ja sukupuolen sekä valtionveronalaisten ansio- ja omaisuustulojen, veronalaisten varojen ja velkojen, eläkkeiden ja työttömyyspäivärahojen sekä palkkatulonsaajien lukumäärän suhteen.

5.3. Tutkimusmenetelmät

Ylivelkaantuneisuutta kuvaavina tutkimusmenetelminä käytetään keskilukuja, aritmeettisia keskiarvoja ja mediaaneja, suoria jakaumia, ristiintaulukoita ja korrelaatiokertoimia. Useamman kuin kahden muuttujan syy-seuraussuhteita analysoidaan yleistetyillä lineaarisilla malleilla.

Otantatutkimukseen liittyy aina satunnaisvaihtelua, minkä vuoksi otokseen aiheuttamat rajoitukset on otettava huomioon tuloksia koskevissa johtopäätöksissä. Osin satunnaisvaihtelun merkitystä on arvioitu estimaateille lasketuilla keskivirheillä ja luottamusväleillä, joita on osin sisällytetty raportin taulukoihin. Standardoidut hajontaluvut, variaatiokertoimet saadaan jakamalla keskivirhe aritmeettisellä keskiarvolla.

Otokseen rajoitus ilmenee velkaantuneisuuden osalta vuosien 1996 ja 1997 aineistoissa, joissa suurin osa velkaantuneisuutta koskevista kysymyksistä perustuu otoksen toiseen paneeliin. Vuonna 1998 velkaantuneisuustiedot on kerätty otoksen molemmilta paneeleilta. Ylivelkaantuneisuuden tutkiminen havaintomäärältään rajallisena marginaali-ilmiönä heikentää tuloksiin perustuvia johtopäätöksiä. Vuosittaisiin otoksiin perustuvien pienten havaintomäärien vuoksi vuositasoinen aineistoja on yhdistelty taustamuuttujien mukaan luokitelluissa taulukoissa, jolloin tulokset osoittavat perusjoukkoon korotettujen absoluuttisten

7 Aineistoa on täydennetty vuosien 1991–1994 velkaantuneisuutta koskevilla tulonjakotilaston kotitaloustutkimuksen tiedoilla, joiden perusteella saatuja tuloksia on raportoitu Hyvinvointikatsauksessa. (Reijo 2000.) Vuosien 1991–1994 ja 1996–1998 aineistot sisältävät vaihtelevasti velkaantuneisuutta kuvaavia tietoja. Esimerkiksi subjektiivinen ylivelkaantuneisuustieto on kerätty otoksen toiselta paneelilta vuosina 1991–1992, 1994 ja 1996–1997 ja koko otokselta vuosina 1993 ja 1998. Vuonna 1995 tietoa ei ole kerätty. Subjektiivinen ylivelkaantuneisuustieto on ollut osiona laajassa joukossa elämäntapahtumia mittaavia kysymyksiä vuoteen 1995 saakka, jonka jälkeen kysymys on esitetty erillisenä vuodesta 1996 lähtien. Vuosina 1991–1994 kysymyksellä on ajallisesti viitattu viimeksi kuluneeseen 12 kuukauteen, vuosina 1996–1998 viimeksi kuluneeseen vuoteen.

8 Tulonjakotilaston menetelmiä kuvataan tarkemmin vuosittaisissa julkaisuissa, esim. Tulonjakotilasto 1998.

havaintomäärien perusteella laskettuja keskimääräisiä lukuja jaksolle 1996–1998. Vuositason vaihtelun ollessa vähäistä yhdistelyyn on myös sisällölliset perustelut. Taulukoissa perusjoukkotasolla esitetyt luvut perustuvat vähintään otostason kymmenen havainnon lukumäärään. Raportissa on esitetty osittain otosta koskevia lukumäärätietoja.

Yleistettyjen lineaaristen mallien erityistapauksena sovelletaan logistista regressiomallia. Mallittamiseen käytetään STATA-ohjelmistoa ja sen sylogit-proseduuria, jossa mallien estimointi suoritetaan pseudokattavuusmenetelmällä (PML) (STATA 1999). Menetelmä ottaa huomioon kotitaloustutkimuksen aineiston otantaan liittyvän painotuksen⁹, ja tuottaa eksaktit piste- ja varianssiestimaatit (Lehtonen ja Pahkinen 1996). Estimaattien testaus suoritetaan t-testeillä ja mallin sopivuuden testaus Waldin testisuureella.

Logistinen regressiomalli voidaan esittää seuraavasti

$$\log(p/(1-p)) = Xb,$$

jossa p on parametrien (u^*1)-vektori, u on osajoukkojen lukumäärä, X on (u^*s) mallimatriisi, s on parametrien lukumäärä ja b on estimoitavien parametrien (s^*1) vektori.

Piste-estimaattien ($\hat{b}$) ohella tuloksia on analysoitu ja esitetty ristitulosuhteina ($\exp(\hat{b})$). Molemmille on tuotettu keskivirheet ja 95 %:in luottamusvälit, joista luottamusvälit esitetään taulukoissa ainoastaan ristitulosuhteille.

9 Mallien estimoinnissa otetaan Tulojakotilaston aineiston osalta huomioon painomuuttuja ja ositeindikaattorimuuttuja asetelmaan reagointia varten.

6. Laskennalliset velkaantuneisuusmittarit

Laskennallista velkaantuneisuutta määritettiin kotitaloustutkimuksesta saatavilla markkamääräisillä velkoja, tuloja ja varallisuutta sekä menoja koskevilla tiedoilla. Mittareiden muodostamisessa pyrittiin kotitalouksien suhteellisen velkaantuneisuuden määrittämiseen ottamalla huomioon näiden tekijöiden erilaisia kombinaatioita. Muodostettiin neljä mittaria 1) **velkaantumisasste**, 2) **asuntolaina-asuntovarallisuussuhde**, 3) **asuntolainan hoitoaste** ja 4) **maksukykyisyys**.

Velkaantumisasste perustuu kotitalouden kokonaisvelkojen ja käytettävissä olevien rahatulojen suhteelle. Asuntolainan hoitoasteeseen verrattuna, jossa asuntolainan hoitomenot suhteutetaan käytettävissä oleviin rahatuloihin, velkaantumisasste ottaa huomioon pidemmän ajan velkarasitetta, eikä todellisen velkarasitteen suuruutta voida täsmällisesti määrittää tutkimusajankohtana. Asuntolainan hoitoasteessa velkarasite liittyy velkaantumisasstetta selkeämmin kotitalouden lyhyen rajatun ajan taloudelliseen tilanteeseen, tutkimushetkeen. Maksukykyisyys ottaa tulojen ja asuntolainan hoitomenojen ohella huomioon myös kotitalouden muut menot, ja on näin kokonaisvaltaisempi. Ainut kotitalouden varallisuutta huomioon otettava mittari on asuntolaina-asuntovarallisuussuhde, jossa asuntolainan rasite määrittyy suhteessa omistusasunnon arvoon.

Velkaantuneisuuden mittareita on tarkasteltu ensin sellaisinaan, minkä jälkeen on pyritty rajaamaan ylivelkaantuneet dikotomisoimalla mittarit (luku 7.2.). Raja-arvojen perustana on käytetty sisällöllisiä ja tilastollisia raja-arvoja. Luokitteluun on päädytty sen vuoksi, että se yksinkertaistaa tulosten tarkastelua konkreettisoimalla ylivelkaantuneiden lukumääriä.

Tulonjakotilaston aineisto osoittautui edelleen mittareiden muodostamisen kannalta rajalliseksi sen vuoksi, että olennaisia lainatietoja ei ole saatavissa lainalajin mukaan riittävän eritellysti aineistosta. Lainamäärätiedot perustuvat vuosittain vaihtelevaan eroteluun asuntolainojen, opintolainojen ja residuaalisten muiden lainojen välillä. Vuonna 1996 kysyttiin residuaaliset muut lainat yhteensä, vuosina 1997 ja 1998 ne eriteltiin kulutuslainoihin, takauslainoihin ja muihin lainoihin. Vuonna 1996 lainanhoitotiedot käsittivät ai-

noastaan asuntolainat, vuosina 1997 ja 1998 lisäksi opintolainat.

Tarvittavien lainatietojen puuttumisen vuoksi velkaantuneisuuden mittarit ovat muodostettu ainoastaan asuntovelallisille kotitalouksille. Velkaantumisasstetta lukuun ottamatta tarkastelun kohteena ovat olleet asuntolainat, joiden osalta lainanhoitotieto on ollut saatavilla. Asuntolaina voidaan olettaa olevan muita velkoja täsmällisemmin määriteltävää lainaa (mm. livari ja Heinonen 1997; 48.)

Tutkimuksen kohdejoukon asuntovelallisilla kotitalouksilla voi olla muutakin lainaa kuin asuntolainaa. Asuntolainat sisältävät asunnon ostoa tai peruskorjausta varten otetut lainat. Muu laina sisältää opintolainat, joita ovat valtion opintotukijärjestelmän puitteissa myönnetty sekä myös muut pankkilainat opiskeluun ja opintomatkojen rahoittamiseen, takauslainat eli lainat, joista kotitalouden jäsen on joutunut takaajana vastuuseen, kulutuslainat sekä muut lainat. Näitä ovat esimerkiksi vekselit, yksityisiltä henkilöiltä saadut lainat ja sijoitustoimintaan otetut lainat. Yrityksen nimiin otetut lainat on otettu mukaan vain siinä tapauksessa, että esimerkiksi pienyrittäjä on henkilökohtaisesti vastuussa velasta.

Velkaantuneisuusmittareiden muodostamisessa on käytetty kotitalouden käytettävissä olevia vuosirahatuloja, jotka perustuvat kotitalouden käytettävissä oleviin tuloihin, joihin on lisätty saadut luontoisedut. Käytettävissä olevat rahatulot eivät sisällä laskennallisia tuloeriä, esimerkiksi omaan käyttöön otettuja tuotteita ja omassa käytössä olevasta omistusasunnosta saatavia tuloja. (Ks. Tulonjakotilasto 1998. s. 25).

*Kotitalouden käytettävissä olevat tulot =
Bruttotulot [Tuotannontekijätulot (((Ansiotulot (Palkat
+ Yrittäjätulot)) + Omaisuustulot))]
+ Saadut tulonsiirrot] –
Maksetut tulonsiirrot*

*Kotitalouden käytettävissä olevat rahatulot =
Kotitalouden käytettävissä olevat tulot +
Luontoisedut*

Velkaantumisaste

Velkaantumisasteessa kotitalouden markkamääräiset lainat suhteutetaan käytettävissä oleviin rahatuloihin vuositasolla. Velkaantumisasteen osoittajana ovat kotitalouden lainat yhteensä.

$$\begin{aligned} & \text{Kotitalouden velkaantumisaste} = \\ & \text{Kotitalouden lainat yhteensä vuoden lopussa} / \\ & \text{Kotitalouden käytettävissä olevat rahatulot vuodessa} \\ & \times 100 \% \end{aligned}$$

Asuntolaina-asuntovarallisuussuhde

Asuntolaina-asuntovarallisuussuhteessa kotitalouden asuntolainat suhteutetaan asunnon myyntihintaan. Mittarin muodostamiseen tarvittava kotitalouden arvio asuntonsa myyntihinnasta on saatavilla omistusasuntoisille kotitalouksille vuosina 1996–1997¹⁰. Vuotta 1998 koskeva tieto on kerätty Tulonjakotilaston liitännäistutkimuksena suoritettuna varallisuustutkimuksen yhteydessä, jota ei tämän tutkimuksen kuluessa ollut käytettävissä.

$$\begin{aligned} & \text{Kotitalouden asuntolaina-asuntovarallisuussuhde} = \\ & \text{Kotitalouden asuntolainat yhteensä vuoden lopussa} / \\ & \text{Asunnon arvioitu myyntihinta vuoden lopussa} \times 100 \% \end{aligned}$$

Asuntolainan hoitoaste

Asuntolainan hoitoasteessa asuntolainojen lyhennykset ja korot suhteutetaan kotitalouden käytettävissä oleviin rahatuloihin. Lainojen lyhennyksiä ja korkoja käsitteävät tiedot ovat ainoastaan asunto- ja opintolainoille vuosina 1997–1998 ja asuntolainoille vuonna 1996. Muiden lainojen osalta aineisto ei mahdollista lainanhoitotiedon saatavuutta.

$$\begin{aligned} & \text{Kotitalouden asuntolainan hoitoaste} = \\ & \text{Kotitalouden asuntolainojen lyhennykset ja} \\ & \text{korot yhteensä vuodessa} / \text{Kotitalouden} \\ & \text{käytettävissä olevat rahatulot vuodessa} \times 100 \% \end{aligned}$$

Maksukykyisyys

Maksukykyisyys perustuu yksityishenkilön velkajärjestelylain mukaiseen yksityishenkilön maksukykyyn arviointiin velkajärjestelyssä (Oikeusministeriö 1997).

Kotitalouden maksukykyisyys määrittyy maksuvaran ja lainanhoitomenojen erotuksella. Maksuvara saadaan, kun kotitalouden käytettävissä olevista rahatuloista on vähennetty kaikki välttämättömät menot. Välttämättömiin menoihin kuuluvat asumismenot, velallisen toimeentuloa varten tarvittavat varat sekä velallisen elatusvelvollisuudesta aiheutuvat menot. Velallisen toi-

10 Tutkimusaineistossa oli suhteellisen suuri joukko sellaisia kotitalouksia, joissa viitehenkilö ei ole kyennyt tai halunnut arvioida asuntonsa arvoa. Haastattelutasolla (N=4889) näitä havaintoja oli 7,6 ja koko väestöön korotettuna 8,2 prosenttia kotitalouksista vuonna 1997. Vuonna 1996 vastaavat osuudet otostasolla (N=5409) olivat 8,6 ja perusjoukkotasolla 8,8 prosenttia. Tieto on ainoastaan I-paneelissa. Tutkimuksen kohdejoukossa eli asuntovelallisissa kotitalouksissa puuttuvia arvoja on vähemmän. Vuonna 1997 otosjoukkotasolla (N=1644, N sisältää 0-arvot) kaikkiaan 4,5 prosentilta asuntovelallisista kotitalouksista puuttuu asunnon myyntiarvo. Väestöön korotettuna osuus on suurempi eli 5,3 prosenttia. Vuonna 1996 puuttuvia arvoja oli otosjoukkotasolla 7,3 prosentilla asuntovelallisista kotitalouksista ja väestöön korotettuna 6,5 prosentilla asuntovelallisista kotitalouksista. Havainnot, joilta tieto puuttuu, on poistettu aineiston analysista. Puuttuvia tietoja omaavia asuntovelallisia verrattiin myyntiarviokysymykseen vastanneiden asuntovelallisten kotitalouksiin. Iäkkäät, eläkeläiskotitaloudet, käytettävissä olevien rahatulojen mukaan alimmissa tulonsaajaryhmissä olevat kotitaloudet, taajamissa ja maaseudulla, yhden tai kahden hengen pientalossa ja omassa talossa asuvat kotitaloudet ovat jättäneet useammin ilmoittamatta asunnon myyntiarvon kuin muut kotitaloudet. Laatuselvitysten mukaan, muun muassa vuoden 1994 varallisuustutkimus (Laiho 1998, 24), asuntovarallisuuden arvioimisen luotettavuus on heikointa maanviljelijöiden keskuudessa, koska asuinrakennuksen arvoa on vaikea erotella koko maatilan arvosta. Myös yhden asunnon pientalojen määrittely on todettu vaikeammaksi kuin muiden asuntotyyppien.

meentuloa varten tarvittavat varat ovat laskennallisia. Ne ovat noin neljänneksen suuremmat kuin sosiaalivaikutuksen toimeentulotuen normin mukaiset. Asumismenot sekä elatusvelvollisuudesta aiheutuvat menot ovat todellisia¹¹.

Laskennallisten menojen määrittelyssä on otettu huomioon perherakenne, lasten lukumäärän, pariteetin ja lasten iät.

Velkajärjestelyssä todellisiksi menoiksi luettavia eriä sisältyy tässä käytettävissä olevien rahatulojen käsitteeseen, jossa otetaan huomioon kotitalouden maksamat tulonsiirrot kotitalouden bruttorahatuloja vähentävinä. Näitä eriä ovat kotitalouden kiinteistöistä maksamat kiinteistöverot (joista on vähennetty menopuolella vapaa-ajan asunnon kiinteistöverot, jota ei oteta huomioon velkajärjestelyssä). Myös velkajärjestelyssä menopuolella huomioon otettavat elatusapu tai -tuki sisältyvät kotitalouden bruttorahatuloihin, eikä niitä enää oteta huomioon menoja vähentävinä erinä. Lapsilisien yksinhuoltajakorotus on velkajärjestelylain mukaisesti mitätöity.

Maksukykyisyyden muodostamisen perustana olevat tuloja ja lainoja osoittavat tekijät perustuvat edellisen vuoden tilanteeseen, edellisenä vuonna saatuihin käytettävissä oleviin rahatuloihin ja maksettuihin lainan hoitomenoihin. Velkajärjestelyssä tavallisimmin viideksi vuodeksi vahvistetussa maksuohjelmassa velanhoitomenot määräytyvät velallisen maksukykyyn mukaan. Välttämättömien elinkustannusten ja asumismenojen jälkeen liikenevät tulot käytetään velkojen maksuun, jolloin velkajärjestelyn velan hoitomenot (lyhennykset ja korot) määrittyvät tässä tutkimuksessa muodostetusta poiketen.

Lainojen lyhennyksiä ja korkoja käsittävät tiedot ovat ainoastaan asunto- ja opintolainoille vuosina 1997–1998 ja asuntolainoille vuonna 1996. Muiden lainojen, joita ovat muun muassa takaus- ja kulutuslainat, osalta aineisto ei mahdollista tiedon saatavuutta. Osittain tämän vuoksi maksukykyisyyden määrittämisessä on rajauduttu pelkästään asuntolainojen hoitomenoihin.

*Kotitalouden todelliset asumismenot =
Hoitomenot ((hoitovastikkeet, vuokrat, energia- ja muut sähkölaskut, vesi- ja jätevesi yms. maksut, tontin vuokrat, korjauskustannukset asunnon ylläpitoon), muut asunnon käyttökorkvaukset (sauna yms. maksut))**

* Kiinteistövero on otettu huomioon maksettuna tulonsiirtona käytettävissä olevissa rahatuloissa, joten sitä ei oteta huomioon enää menopuolella.

*Kotitalouden välttämättömät menot =
Kotitalouden todelliset asumismenot vuodessa +
Kotitalouden aikuisten ja lasten välttämättömät laskennalliset elinkustannukset vuodessa +
Kotitalouden todelliset päivähoitomenot vuodessa*

*Kotitalouden maksuvara =
Kotitalouden käytettävissä olevat rahatulot vuodessa –
Kotitalouden välttämättömät menot vuodessa*

*Kotitalouden maksukykyisyys =
Kotitalouden maksuvara vuodessa –
Kotitalouden asuntolainojen lyhennykset ja korot yhteensä vuodessa*

11 Velkajärjestelyssä velallisen maksukyky ja toimeentulo pyritään määrittelemään viisi vuotta kestävä maksuohjelman ajaksi. Velallisen maksukykyä arvioitaessa otetaan huomioon kaikki velalliselle maksettavat tulot, joita ovat muun muassa kaikenlaatuinen palkka, palkkio sekä muu etuus, joka maksetaan työstä tai palveluksesta. Tuloilla tarkoitetaan myös yritystoiminnasta ja ammatinharjoittamisesta saatavia tuloja, pääomatuloja, eläkkeitä, työttömyyden vuoksi maksettavaa päivärahaa sekä avustuksia ja sosiaalisia etuuksia. Asumismenoina otetaan huomioon vuokra, asunto-osakeyhtiössä yhtiövastike ja asumisoikeusasunnossa huoneistosta perittävä käyttövastike. Lisäksi asumismenoina otetaan huomioon asumiseen liittyvät välttämättömät menot kuten vesi-, sähkö-, kaasu-, lämmitys-, sauna- ja jätehuoltomaksut, mahdollinen maan- tai tontinvuokra, kiinteistövero samoin kuin muut kiinteistöistä perittävät maksut sekä tavanomaisen koti- tai kiinteistövakuutuksen vakuutusmaksut. Edellytetään, että asumistaso ei ylitä kohtuullisuutta. Kohtuullisuutta arvioidaan asumistukinormiston avulla. Velallisen mahdollisesti saama asumistuki vähennetään asumismenoista. Välttämättömät elinkustannukset otetaan huomioon kuukautta kohden seuraavan suuruisina; yksinäinen tai yksinhuoltaja 2400 mk, avio- tai avoliitossa asuva henkilö 2000 mk, ensimmäinen ja toinen lapsi 1500 mk, kolmas ja sitä seuraavat lapset 1400 mk siten että 17 vuotta täyttäneiden alaikäisten lasten osalta 1700 mk. Lasten välttämättömissä elinkustannuksissa vähennetään lapsilisiä em. välttämättömistä elinkustannuksista. Velallisen tuloista katettavana menona otetaan siis huomioon välttämättömien menojen ja lapsilisen erotus (esim. yksilapsisessa perheessä 1500 – 535 = 965 markkaa) alle 17-vuotiailta lapsilta. Menoina ei oteta huomioon yksinhuoltajalle maksettavaa lapsilisen korotusta. Velallisen kanssa asuvalle lapselle maksettava elatusapu tai -tuki otetaan huomioon vastaavasti lapsen välttämättömien menojen vähennyksenä. Myös täysi-ikäisen lapsen peruskoulun jälkeisestä koulutuksesta aiheutuvat menot otetaan huomioon rajatuilta ajalta siten, että menoista vähennetään lapsen saamat tuet ja avustukset.

7. Tulokset

7.1. Subjektiiivinen ylivelkaantuneisuus

Subjektiiivista ylivelkaantuneisuutta mitattiin Tulonjakotilaston aineiston kysymyksellä "Onko kotitaloutenne vuoden t (esimerkiksi vuotta 1998 koskevassa haastattelussa t = vuosi 1998) aikana ollut tilanteessa, jossa velkojen määrä on kasvanut yli selviytymisrajan?" Vuosina 1996 ja 1997 tieto kysyttiin otoksen I-paneelilta. Vuoden 1998 tiedot perustuvat otoksen molemmille paneeleille. Taulukon I mukaan vuonna 1996 5,2 prosenttia, vuonna 1997 5,5 prosenttia ja vuonna 1998 4,7 prosenttia kaikista kotitalouksista oli ollut tilanteessa, jossa selviytymisraja oli ylitetty. Velallisissa kotitalouksissa vastaavat luvut olivat 11,1 prosenttia vuonna 1996, 11,4 prosenttia vuonna 1997 ja 9,1 prosenttia vuonna 1998. Kasvua vuodesta 1996 vuoteen 1997 oli

7,4 prosenttia eli vuonna 1997 on ollut yhteensä 8 900 ylivelkaista kotitaloutta enemmän kuin vuonna 1996. Velallisten kotitalouksien lukumäärä on kääntynyt kasvuun vuonna 1998, mutta subjektiiivisesti ylivelkaantuneissa kasvu taittui, ylivelkaantuneita oli 13,5 prosenttia eli 17 000 kotitaloutta vähemmän vuonna 1998 kuin koko vuosikymmenen huippuvuonna 1997.

Asuntovelallisissa kotitalouksissa subjektiiivinen ylivelkaantuneisuus oli harvinaisempaa kuin niissä kotitalouksissa, jotka olivat velkaantuneet pelkästään muista lainoista. Esimerkiksi vuonna 1998 näissä kotitalouksissa 12,4 prosenttia koki ylivelkaantuneensa, asuntovelallisissa kotitalouksissa 6,3 prosenttia. Kotitalouksista, joilla oli sekä asuntolainaa että muuta lainaa, 11,4 prosenttia oli ylivelkaantuneita vuonna 1998. Muut lainat käsittävät opintolainaa, takauslainaa, kulutuslainaa sekä muita lainoja, joita ovat esi-

Taulukko 1.

Subjektiiivisesti ylivelkaantuneiden osuudet (%) kaikissa kotitalouksissa vuosina 1996–1998

	1996 ¹		1997 ¹		1998	
	Perusjoukko		Perusjoukko		Perusjoukko	
	N	%	N	%	N	%
Velalliset kotitaloudet						
Subj. ylivelkaantuneet	119 700	5,2	128 600	5,5	111 200	4,7
Muut velalliset	953 300	41,3	994 900	42,8	1 115 300	47,4
Ei halua, ei osaa sanoa	2 200	0,1	2 100	0,1	800	0,0
Velattomat kotitaloudet	1 232 500	53,4	1 200 300	51,6	1 129 200	47,9
Yhteensä	2 307 800	100,0	2 325 900	100,0	2 355 000	100,0
Lkm (otos)	5 400		4 900		9 300	

¹ Vuosien 1996 ja 1997 tiedot perustuvat otoksen I-paneeliin

Taulukko 2.

Subjektiiivisesti ylivelkaantuneiden osuudet (%) asuntovelallisissa kotitalouksissa vuosina 1996–1998

	1996 ¹		1997 ¹		1998	
	Perusjoukko		Perusjoukko		Perusjoukko	
	N	%	N	%	N	%
Asuntovelalliset kotitaloudet						
Subjektiiivisesti ylivelkaantuneet	48 100	8,4	45 900	7,7	40 300	6,3
Muut velalliset	525 300	91,6	547 900	92,3	603 100	93,7
Yhteensä	573 400	100,0	593 800	100,0	643 500	100,0
Lkm (otos)	1 800		1 600		3 300	
95 %:n luottamusvälit subjektiiivisesti ylivelkaantuneille	38 000 – 58 100		34 800 – 57 000		32 100 – 48 600	

¹ Vuosien 1996 ja 1997 tiedot perustuvat otoksen I-paneeliin

merkiksi vekselit, yksityisiltä henkilöiltä saadut lainat ja sijoitustoimintaan otetut lainat.

Yllä oleva taulukko 2 kuvaa asuntovelallisten subjektiivista ylivelkaantuneisuutta vuosina 1996, 1997 ja 1998. Asuntovelallisissa kotitalouksissa subjektiivinen ylivelkaantuneisuus on vähentynyt 48 100 kotitaloudesta vuonna 1996 40 300 kotitalouteen vuonna 1998.

7.2. Laskennallinen velkaantuneisuus ja ylivelkaantuneisuus

7.2.1. Velkaantumisaste

Vuosina 1996–1998 kaikista velallisista kotitalouksissa lähes 35 prosenttia oli sellaisia, joilla lainojen markkamäärä ylittää käytettävissä olevat rahatulot eli velkaantumisaste on yli 100 prosenttia. Oheiset taulukot 3 ja 4 osoittavat velkaantumisasteita keskilukujen, sekä keskiarvon ja mediaanin ja keskivirheen perusteella. Lisäksi velkaantumisasteet on esitetty prosenttipisteittäin velkaantumisasteen mukaan laskevassa järjestyksessä kuviossa 5. Väestöön suhteutettuna vielä 23 prosentilla velallisista kotitalouksista lainat ovat puolitoistakertaiset ja noin 14 prosentilla kaksinkertaiset käytettävissä oleviin tuloihin verrattuna vuonna 1998. Velallisia, joilla velkaantuminen ylittää käytettävissä olevat tulot kolminkertaisesti, on yli 8 prosenttia vuonna 1998.

Asuntovelallisilla kotitalouksilla velkaantumisaste on korkeampi kuin kaikilla velallisilla kotitalouksilla,

mikä ilmentää asuntovelallisten suhteellisesti suurempia lainamääriä kaikkiin velallisiin kotitalouksiin verrattuna. Esimerkiksi vuonna 1998 22 prosentilla asuntovelallisista kotitalouksista lainat ovat kaksinkertaiset käytettävissä oleviin tuloihin nähden ja vielä vajaalla 12 prosentilla kaksi ja puolikertaiset. Yli 7 prosentilla asuntovelallisista kotitalouksista lainat ylittävät kolminkertaisesti käytettävissä olevat tulot.

Asuntovelallisten kotitalouksien velkaantuneisuusaste vähenee vuoteen 1997, jonka jälkeen vuoteen 1998 velkaantuneisuudessa tapahtuu kasvua. Keskiarvoon perustuva tarkastelu osoittaa velkaantuneisuuden olevan suhteellisen korkean vuonna 1997, mikä johtuu keskiarvoa kohottavista muutamasta korkeasta havaintoarvosta, ja ilmenee keskivirheessä. Velkaantumisasteen kehitys vuosina 1996–1998 heijastelee kotitalouden käytettävissä olevien rahatulojen nopeampaa kasvua verrattuna kotitalouskohtaisiin lainamääriin, jotka ovat kääntyneet kuitenkin kasvuun vuodesta 1998 lähtien.

Ylivelkaantuneisuuden oletetaan olevan positiivisesti yhteydessä asuntovelallisten kotitalouksien velkaantuneisuusasteeseen. Mitä korkeampi kotitalouden velkaantumisaste on, sitä todennäköisemmin kotitalous on ylivelkaantunut. Varsinaista taitekohtaa velkaantumisasteen kasvulle ei ole lukuun ottamatta osuudeltaan pieneksi (alle 5 %) jäävää kotitalouksien joukkoa, jossa velkaantumisaste alkaa kohota jyrkemmin siten, että 4 prosentilla kotitalouksista asuntolainat ovat vähintään kolmi ja puolikertaiset ja vajaalla prosentilla viisi ja puolikertaiset käytettävissä oleviin rahatuloihin nähden.

Vuosi	Velkaantumisaste					
	Keskiarvo	Keskivirhe	95 %:n luottamusvälit	Mediaani	Yhteensä	Lkm (otos)
1996	108,0	3,0	102,2 – 113,8	63,2	1 110 000	5 225
1997	101,9	3,4	95,2 – 108,6	61,7	1 109 400	5 661
1998	108,1	3,4	101,5 – 114,7	62,8	1 180 200	5 440

Taulukko 3.
Velkaantumisasteen keskilukuja vuosina 1996–1998, velalliset kotitaloudet

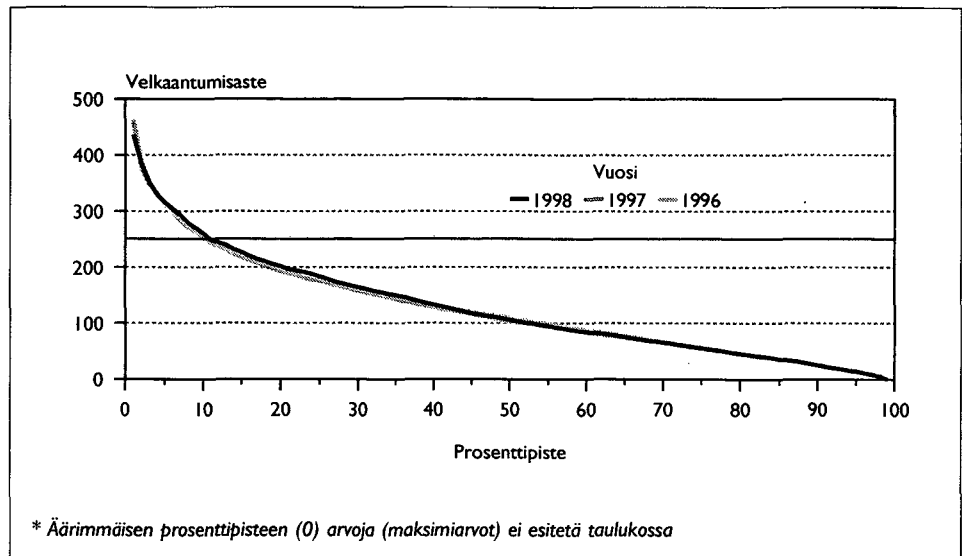
Vuosi	Velkaantumisaste					
	Keskiarvo	Keskivirhe	95 %:n luottamusvälit	Mediaani	Yhteensä	Lkm (otos)
1996	139,8	3,5	132,9 – 146,7	111,6	623 000	3 279
1997	139,3	5,4	128,8 – 149,8	105,5	603 400	3 410
1998	137,8	2,8	132,3 – 143,3	107,6	643 700	3 276

Taulukko 4.
Velkaantumisasteen keskilukuja vuosina 1996–1998, asuntovelalliset kotitaloudet

Kuvio 5.

Velkaantumisasaste prosenttipisteittäin velkaantumisasasteen mukaan laskevassa järjestyksessä vuosina 1996–1998, asuntovelalliset kotitaloudet

Ylivelkaantuneisuuden raja-arvolle on tilastollisen tarkastelun ohella haettu sisällöllistä kriteeriä, jota edustaa muun muassa luotonantoon liittyvä pankkinormi. Erään pankkinormin mukaan (mm. Leonia) lainattava määrä voi olla noin 20-kertainen bruttotuloihin nähden kuukaudessa, mikä merkitsee noin 1,7-kertaista lainamäärää bruttovuosituloihin nähden. Normia sovelletaan tässä ainoastaan viitteellisenä, sillä velkaantumisasasteen nimittäjänä on nettotulot. Ylivelkaantuneeksi määritetään kotitalous, jolla lainat ylittävät kaksi ja puolinkertaisesti käytettävissä olevat rahatulot.

7.2.2. Asuntolaina-asuntovarallisuussuhde

Velkaantumisasastetta lukuun ottamatta laskennalliset velkaantuneisuuden mittarit on muodostettu vain asuntovelallisille kotitalouksille (vrt. luku 6). Asuntolaina-asuntovarallisuussuhde erityisesti käsittää vuodet 1996 ja 1997, jolloin mittarin perustana oleva myyntihintatieto on kysytty omistusasunnoissa asuvilta kotitalouksilta.

Taulukon 5 mukaan asuntolaina-asuntovarallisuussuhteen perusteella mitattu velkaantuneisuus on laskenut vuodesta 1996 vuoteen 1997, mikä osaltaan

voi kuvata asuntovarallisuuden kasvua asuntojen hintojen kehityksen myötä. Asuntolainan keskimääräinen markkamäärä asuntovelallista kohti on pysynyt jokseenkin samana vuosina 1996–1997.

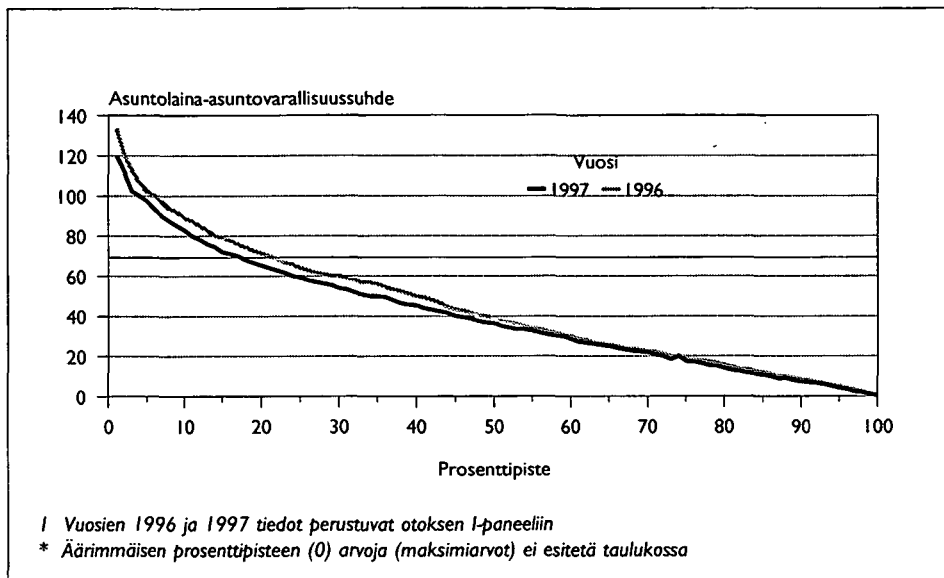
Asuntolaina-asuntovarallisuussuhteessa ylivelkaantuneisuuden raja-arvoksi asetettiin 70 prosenttia, joka vastaa tavallisimmin pankeissa käytettyä asuntovakuuden osuutta myönnettävän lainan määrästä. Asunto-osakkeen vakuusarvo on yleensä noin 70 prosenttia ja omakotitalon vakuusarvo noin 60 prosenttia kauppahinnasta (mm. Leonia). Kuvion 6 tarkastelu osoittaa, että vuonna 1997 noin 17 prosentilla asuntovelallisista kotitalouksista asuntolaina-asuntovarallisuussuhde eli asuntolainojen osuus asunnon arvioidusta myyntihinnasta on yli 70 prosenttia. Vuonna 1996 yli 20 prosentilla asuntovelallisista kotitalouksista asuntolaina-asuntovarallisuussuhde oli 70 prosenttia tai yli. Edelleen tarkasteltaessa vuoden 1997 lukuja, osoittautuu, että yli 10 prosentilla asuntovelallisista kotitalouksista asuntolaina-asuntovarallisuussuhde on 80 prosenttia tai yli. Vastaavasti lähes 7 prosentilla asuntovelallisista kotitalouksista asuntolaina-asuntovarallisuussuhde on yli 90 prosenttia. Noin 4 prosenttia asuntovelallisista kotitalouksista on sellaisia, joilla asuntolainan määrä ylittää asunnon arvioidun myyntihinnan.

Taulukko 5.

Asuntolaina-asuntovarallisuussuhteen keskilukuja vuosina 1996 ja 1997, asuntovelalliset omistusasuntokotitaloudet

Vuosi	Asuntolaina-asuntovarallisuussuhde					
	Keskiarvo	Keskivirhe	95 %:n luottamusväli	Mediaani	Yhteensä	Lkm (otos)
1996 ¹	44,9	1,0	43,0 – 46,8	38,8	523 900	1 645
1997 ¹	41,7	1,0	39,7 – 43,6	36,4	526 700	1 479

¹ Vuosien 1996 ja 1997 tiedot perustuvat otoksen I-paneeliin
Asuntovelallisten lukumäärää vähentävät puuttuvan asunnon myyntiarvotiedon käsittävät havainnot

Kuvio 6.

Asuntolaina-asuntovarallisuussuhde prosenttipisteittäin asuntolaina-asuntovarallisuussuhteen mukaan laskevassa järjestyksessä vuosina 1996 ja 1997, asuntovelalliset omistusasuntokotitaloudet

7.2.3. Asuntolainan hoitoaste

Lainojen hoitomenotietoja on saatavilla ainoastaan asuntolainoille kunakin vuonna 1996–1998, sekä opintolainoille vuosina 1997 ja 1998. Muiden lainojen osalta lainojen hoitomenotietoja ei Tulonjakotilaston aineistossa ole haastateltu. Osittain vaihtelevan tiedon saannin vuoksi on tässä rajauduttu asuntolainojen hoitomenojen osuuden tarkasteluun käytettävissä olevista rahatuuloista. Asuntolainan hoitomenot on suhteutettu käytettävissä oleviin rahatuuluihin, joista on poistettu laskennalliset erät, muun muassa asuntotulot. Luontoisedut sisältyvät kuitenkin tulokäsitteseen.

Asuntolainan hoitoaste on ollut suurimmillaan vuonna 1996, jonka jälkeen lainanhoitoasteeseen perustuvassa velkaantuneisuudessa on tapahtunut lievää laskua sekä keskiarvoon että mediaaniin perustuvien lukujen mukaan (taulukko 6).

Ylivelkaantumisen raja-arvoksi arvioitiin asuntolainan hoitoasteen osalta 30–40 prosenttia, jota erät

pankit soveltavat luoton annossaan. Pankkinormien mukaisesti pankki ei yleensä myönnä lainaa, jos lainanhoitomenot ylittävät 30–40 prosenttia nettotuloista. Tässä tutkimuksessa lainanhoitomenojen osuutta käytettävistä olevista rahatuuloista, yli 30 prosenttia, käytetään kotitalouden luokitteluun ylivelkaantuneeksi. Alempi raja-arvo on valittu sen vuoksi, että mittarin osoittajassa joudutaan rajautumaan asuntolainoihin kaikkien lainojen sijaan. Osoittautuu, että vuonna 1998 ainoastaan noin 5 prosenttia aineiston asuntovelkaisista omistusasuntokotitalouksista ylitti normin, jossa asuntolainan hoitomenojen osuus on yli 40 prosenttia käytettävistä olevista rahatuuloista. Vuonna 1998 vajaalla 7 prosentilla kotitalouksista asuntolainojen hoitoasteen osuus käytettävissä olevista rahatuuloista on vähintään 35 prosenttia ja noin 11,6 prosentilla 30 prosenttia (kuvio 7).

Vuosi	Asuntolainan hoitoaste					
	Keskiarvo	Keskivirhe	95 %:n luottamusvälit	Mediaani	Yhteensä	Lkm (otos)
1996	20,8	0,5	19,9 – 21,8	18,0	613 700	3 242
1997	19,9	0,9	18,2 – 21,7	16,7	589 700	3 336
1998	18,6	0,3	18,0 – 19,2	16,4	624 500	3 204

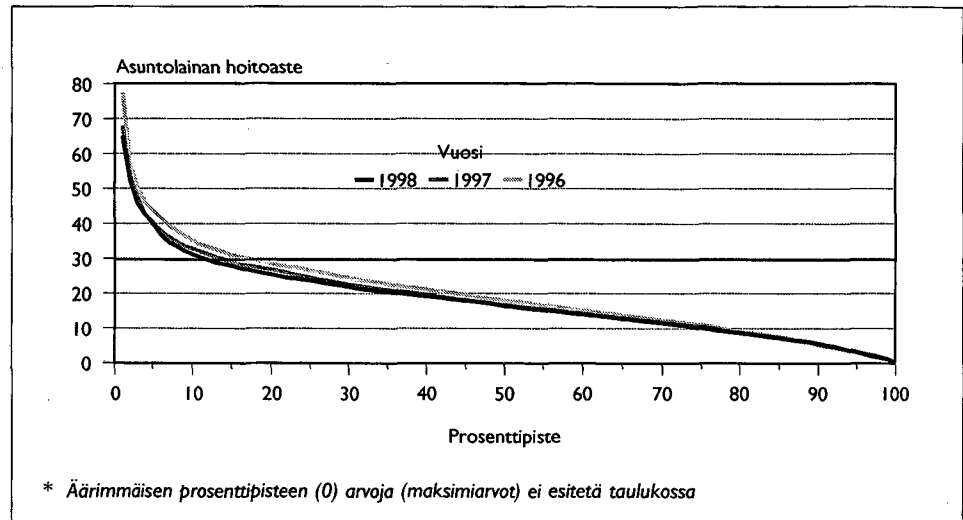
Asuntovelallisten lukumäärää vähentävät havainnot, joilta asunnon hoitomenotiedot puuttuvat

Taulukko 6.

Asuntolainan hoitoasteen keskilukuja vuosina 1996–1998, asuntovelalliset kotitaloudet

Kuvio 7.

Asuntolainan hoitoaste prosenttipisteittäin asuntolainan hoitoasteen mukaan laskevassa järjestyksessä vuosina 1996–1998, asuntovelalliset kotitaloudet

7.2.4. Maksukykyisyys

Maksukykyisyyttä tarkasteltiin niiden kotitalouksien osalta, jotka ovat asuntovelallisia ja ovat suorittaneet asuntolainan hoitomenoja. Maksukykyisyys johdetaan yksityishenkilöiden velkajärjestelylakiin perustuvasta maksuvarasta, joka osoittaa käytettävissä olevien rahatloujen ja välttämättömien elinkustannusten erotusta. Käytettävistä rahatlouista oli poistettu laskennalliset erät (ks. edellä). Taulukko 7 ja kuvio 8 kuvaavat maksukykyisyyttä toisin sanoen sitä, kuinka maksuvara kattaa asuntolainan hoitomenot. Esimerkiksi vuonna 1998 asuntovelallisten kotitalouksien käytettävissä olevat rahatulot olivat keskimäärin 72 300 markkaa välttämättömien menojen ja asuntolainan hoitomenojen jälkeen. Muiden lainojen osalta hoitomenotietoja ei ollut saatavissa aineistossa, eikä niitä voitu siten ottaa käytettävissä olevia rahatlouja vähentävinä menoina huomioon.

Tulokset osoittavat, että vuonna 1996 kaikkiaan 12,6 prosenttia asuntovelallisista kotitalouksista oli sellaisia, joilla maksuvara ei riitä kattamaan asuntolainan hoitomenoja toisin sanoen kotitaloudet olivat

maksukyvyttömiä ja siten ylivelkaantuneita. Vuonna 1998 maksukyvyttömiä kotitalouksien osuus oli pienentynyt 8,6 prosenttiin. Myös keskiarvon ja mediaanin avulla mitattuna asuntovelallisten kotitalouksien maksukykyisyys on parantunut vuosina 1996–1998.

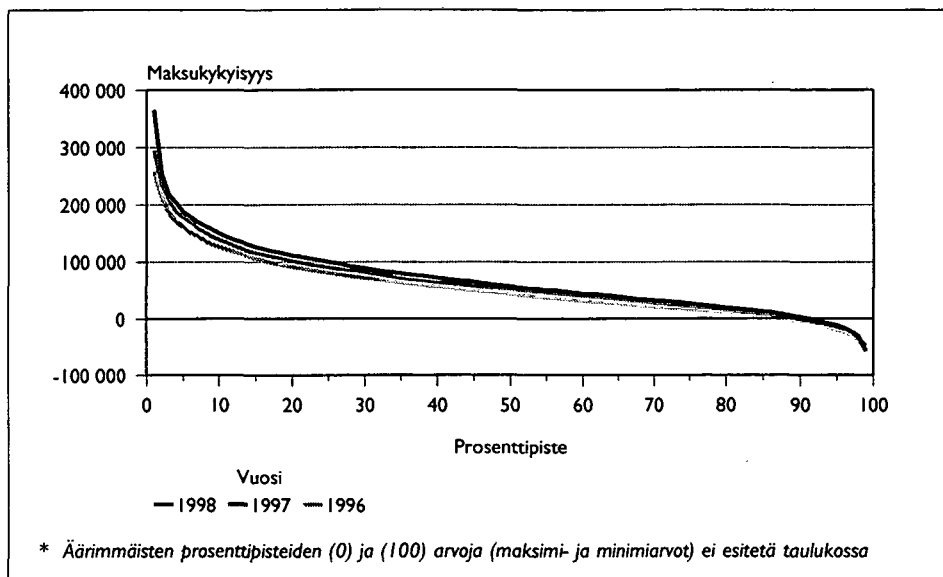
Maksukyvyttömiä oli aineistossa suhteellisen paljon, mikä sisällöllisesti voi merkitä sitä, että todellisuudessa tuloista ei käytetä velkajärjestelynormien mukaisten elinkustannusten verta todellisiin elinkustannuksiin. Todelliset elinkustannukset voivat olla pikemminkin lähellä toimeentulonormien mukaisia. Ne ovat noin neljänneksen pienemmät kuin velkajärjestelynormin mukaiset elinkustannukset. Tuotannon tekijätulojen ja tulonsiirtojen lisäksi toimeentuloon vaikuttavat monet muutkin tekijät. Toimeentuloa voidaan ylläpitää väliaikaisesti velkaantumalla esimerkiksi kulutusluotoilla tai realisoimalla omaisuutta. Myös epävirallisen talouden merkitys voi olla suuri. On myös huomattava, että tässä tutkimuksessa maksuvara verrattiin suhteessa toteutettuun lainan hoitoon, kun taas velkajärjestelyssä lainan hoitomenoja sovitaan maksuvara.

Taulukko 7.

Maksukykyisyyden keskilukuja vuosina 1996–1998, asuntovelalliset kotitaloudet

Vuosi	Maksukykyisyys					
	Keskiarvo	Keskivirhe	95 %:n luottamusväli	Mediaani	Yhteensä	Lkm (otos)
1996	54 168	1 250	51 718 – 56 619	44 171	601 900	3 186
1997	64 115	1 563	61 052 – 67 179	52 049	579 600	3 285
1998	72 324	2 106	68 195 – 76 453	56 501	612 900	3 150

Asuntovelallisten lukumäärää vähentävät havainnot, joilta puuttuu maksukykyisyyden laskentaan tarvittavia tietoja

Kuvio 8.

Maksukykyisyys prosentteittain maksukykyisyyden mukaan nousevassa järjestyksessä vuosina 1996–1998, asuntovelalliset kotitaloudet.

7.2.5. Laskennallisten mittareiden arviointia

Velkaantumisasetta lukuunottamatta muodostetuille laskennallisille velkaantuneisuuden mittareille on yhteistä se, että asuntovelkaisten kotitalouksien velkarasite on pienentynyt vuodesta 1996 vuoteen 1998, mikä kuvaa pitkälti asuntolainan hoitomenojen pienenemistä ja käytettävissä olevien rahatulojen kasvua. Sitä vastoin lainamäärän kasvu vuonna 1998 ilmenee välittömästi velkaantumisasasteessa.

Kotitalouksien väliset erot velkarasitteissa näyttäisivät kasvaneen, sillä standardoitut hajontaluvut ovat hieman suurempia vuonna 1998 vuoteen 1996 verrattuna.

Laskennallisissa mittareissa ongelmana on ylivelkaantumisen raja-arvojen määrittely. Riittävien sisällöllisten perustelujen lisäksi raja-arvot tulisi voida määrittää myös tilastotieteellisesti mielekkäästi. Mittareiden perusteella velkaantuneisuus osoittaa jyrkempää kasvua suhteellisen pienellä määrällä kotitalouksia ja ylivelkaantuneita määrittäisi lukumääräisesti vähän. Varsinaista taitekohtaa ylivelkaantumiselle ei ollut havaittavissa. Sisällöllisestikin asetettujen raja-arvojen määrittely voi epäonnistua, mitä kuvastanee ylivelkaisiksi määritettyjen joko ”liian suuret” tai ”liian pienet” määrät. Esimerkiksi asuntolainan hoitoasteeseen sovelletulla 30 prosentin pankkinormilla määrittyi 11,6 prosenttia asuntovelallisista kotitalouksista ylivelkaantuneiksi vuonna 1998. Tiukemman pankkien soveltaman kriteerin eli 40 prosentin perusteella asuntovelallisia kotitalouksia määrittäisi ylivelkaantuneeksi puolet vähem-

män eli 31 000. Kotitalouksien lainojen hoitomenoja lisäävät kuitenkin muiden lainojen hoitokulut, jotka eivät sisälly mittareihin.

Aineisto on rajallinen lainan hoitomenotietojen suhteen, mikä heikentää laskennallisten mittareiden validiteettiä. Muodostetut mittarit täydentävät osittain toisiaan, yksittäisinä ne maksukykyä lukuunottamatta saattavat olla yksipuolisia, eivätkä mittaa ylivelkaantuneisuutta kokonaisvaltaisesti (vrt. luku 7.3). Reliabiliteettiin liittyvät heikkoudet ilmenevät erityisesti mittarin sattumanvaraisuuden lisääntymisenä otoskoon pienetessä, mikä koskee vain otoksen toiselle paneelille perustuvia mittareita. Lisäksi puuttuvat havaintoarvot johtavat mittariin liittyvän sattumanvaraisuuden lisääntymiseen. Erityisesti asuntolaina-asuntovarallisuussuhteen reliabiliteetti voidaan arvioida heikoksi, sillä asunnon arvon arvioimatta jättäminen oli aineistossa yleistä.

Laskennallisten velkaantuneisuusmittarien yhteyttä on kuvattu korrelaatiokertoimilla, jotka on asuntolaina-asuntovarallisuussuhdetta lukuun ottamatta laskettu aineiston koko otokselle vuosina 1996–1998 (taulukko 8). Asuntolaina-asuntovarallisuussuhteen ja muiden mittareiden väliset korrelaatiokertoimet on esitetty erikseen vuosille 1996–1997 (taulukko 9).

Aineiston tarkempi vuosittainen analysointi toi esiin mittareiden perustana olevan käytettävissä olevat rahatulot, jonka jakauma vuonna 1997 oli erityisen vino. Tämän vuoksi on oheisessa taulukossa esitetty pääasiallisina tulkittavina tuloksina käytettävissä olevien rahatulojen katkaistuilla jakaumilla perustuvat kertoimet. Rahatuloja koskevan jakauman molemmis-

Taulukko 8.

Laskennallisten velkaantuneisuusmittareiden korrelaatiokertoimet vuosina 1996–1998, asuntovelalliset kotitaloudet. Mittarit perustuvat käytävissä olevien rahatulojen mukaan katkaistuille jakaumille (1 % havainnoista poistettu jakauman ääripäistä), suluissa alkuperäiset kertoimet.

1996–1998	Velkaantumisaste	Asuntolainan hoitoaste	Maksukykyisyys
Velkaantumisaste	1.00		
Asuntolainan hoitoaste	.32 (.67)	1.00	
Maksukykyisyys	-.31 (-.19)	-.48 (-.26)	1.00

Taulukko 9.

Laskennallisten velkaantuneisuusmittareiden korrelaatiokertoimet vuosina 1996–1997, asuntovelalliset kotitaloudet. Mittarit perustuvat käytävissä olevien rahatulojen mukaan katkaistuille jakaumille (1 % havainnoista poistettu jakauman ääripäistä), suluissa alkuperäiset kertoimet. Otoksen I-paneeli.

1996–1997	Velkaantumisaste	Asuntolainan hoitoaste	Maksukykyisyys	Asuntolainasuhte
Velkaantumisaste	1.00			
Asuntolainan hoitoaste	.34 (.72)	1.00		
Maksukykyisyys	-.35 (-.25)	-.47 (-.32)	1.00	
Asuntolainasuhte	.60 (.34)	.27 (.13)	-.23 (-.20)	1.00

ta ääripäistä on poistettu prosentti havainnoista, ja näin saadulle rajatulle 98 prosentin aineistolle on muodostettu mittarit. Vertailtavuuden vuoksi alkupe-
räisille havaintoarvoille perustuvat kertoimet on esitetty suluissa.

Korrelaatiokertoimet osoittavat laskennallisten mittareiden kuvaavan osin päällekkäin samaa ilmiötä. Mittareiden väliset yhteydet ovat odotetun suuntaiset. Alhainen maksukykyisyys on yhteydessä muiden mittareiden korkeaan velkarasitteeseen. Yleensä mittarien yhteisvaihtelusta selittyy noin 10 prosenttia, asuntolainan hoitoasteen ja maksukykyisyyden välisestä yhteydestä selitetty vaihtelu on suurempi, noin 25 prosenttia. Otoksen toiselle paneelille perustuvan asuntolaina-asuntovarallisuussuhteen ja velkaantumisasteen riippuvuus on voimakkain; mittareiden yhteisvaihtelusta selittyy noin 36 prosenttia.

7.3. Subjektiivisen ja laskennallisten ylivelkaantuneisuusmittareiden peittävyys

Alla oleva taulukko 10 kuvaa ylivelkaantuneisuuden peittävyttä luokiteltujen mittareiden perusteella eli sitä, kuinka suuri osuus jollakin mittarilla ylivelkaantunut on sitä myös toisella mittarilla. Peittävyys ei merkitse välttämättä mittareiden vastaavuutta, sillä sisällöllisesti on

kyse ylivelkaantuneisuuden erilaisista ulottuvuuksista. Useammalla mittarilla määrittyvä ylivelkaantuneisuus ilmentää velkaantuneisuuden vakavampaa astetta.

Laskennallisten mittareiden ohella tarkastelussa on mukana myös kokemukselliseen ylivelkaantuneisuuteen perustuva subjektiivinen mittari.

Taulukko 10 esittää lisäksi mittareiden perusteella määriteltujen ylivelkaantuneiden asuntovelallisten osuudet kaikista asuntovelallisista kotitalouksista.

Esimerkiksi niistä kotitalouksista, jotka määrittyivät asuntolainan hoitoasteen perusteella ylivelkaantuneiksi vuosina 1996–1998, oli myös velkaantumisasteen perusteella ylivelkaantuneita 31,4 prosenttia. Samana ajankohtana velkaantumisasteen perusteella ylivelkaantuneista oli 40,7 prosenttia ylivelkaantuneita myös asuntolainan hoitoasteen perusteella.

Yleensä laskennallisten mittareiden keskinäinen peittävyys oli korkeampaa verrattuna niiden peittävyteen subjektiiviseen ylivelkaantuneisuuteen nähden. Samanaikaisesti kahden laskennallisen mittarin perusteella olevien ylivelkaantuneiden kotitalouksien osuudet vaihtelivat vajaasta 20 prosentista 55 prosenttiin. Korkein peittävyys saavutettiin maksukyvyttömyydellä, jolla ylivelkaantuneista kotitalouksista 55 prosenttia oli ylivelkaantuneita myös asuntolainan hoitoasteen mukaan.

Laskennallisille mittareille asetetut ylivelkaantuneisuuden raja-arvot vaikuttavat siihen, kuinka paljon kotitalouksia määrittyy ylivelkaantuneiksi. Tällä on

1996–1998

	Velkaantumisaste >250%	Asuntolainan hoitoaste <30%	Maksukykyisyys <0	Asuntol.-asuntov.-suhde >70% ¹	Subj. ylivelka
Velkaantumisaste >250%	100,0	40,7	33,6	32,6	15,2
Asuntol. hoito-aste >30%	31,4	100,0	40,7	26,9	12,2
Maksukykyisyys <0	36,4	55,3	100,0	28,6	17,9
Asuntol.-asuntov.suhde >70% ¹	54,5	24,4	18,3	100,0	11,0
Subj. ylivelka	23,1	24,3	27,4	32,6	100,0
% Asuntovelallisista	11,5	14,1	10,5	18,7	7,4

¹ Asuntolaina-asuntovarallisuussuhteeseen perustuvat luvut on laskettu otoksen I-paneelille. Tiedot käsittävät ainoastaan vuodet 1996–1997. Luvut ovat samoille kotitalouksille, eli myös toisen mittarin ylivelkaantuneet kotitaloudet perustuvat otoksen I-paneelille.

² Subjektiviiseen ylivelkaantuneisuuteen perustuvat luvut on laskettu otoksen I-paneelille vuosina 1996–1997 ja molemmille paneelille vuonna 1998. Luvut ovat samoille kotitalouksille, eli myös toisen mittarin ylivelkaantuneet kotitaloudet perustuvat otoksen I-paneelille.

Taulukko 10.

Laskennallisen ja subjektiivisen ylivelkaantuneisuuden peittävyys vuosina 1996–1998, asuntovelalliset kotitaloudet

edelleen vaikutusta ylivelkaantuneisuuden keskinäiseen peittävyteen näillä mittareilla. Taulukon 10 ohella kuitenkin myös mittareiden välistä yhteyttä kuvaavat korrelaatiokertoimet osoittavat, että velkaantuneet ja ylivelkaantuneet kotitaloudet ovat osin eri kotitalouksia. Tuloksista voidaan päätellä, että ylivelkaantuneisuutta onkin jatkossa tarkoituksenmukaista kuvata yhä useammalla mittarilla, jotta ylivelkaantuneisuudesta muodostuisi kokonaisvaltaisempi kuva ilmiönä. On edelleen tarpeen arvioida sitä, voidaanko mittaristoa rajata. Laskennallisten mittareiden rinnalla tarkasteluissa tulee säilyttää myös subjektiivinen ylivelkaantuneisuuden mittari.

7.4. Lainojen markkamäärät ja lainatyypit ylivelkaantuneisuusmittareiden mukaan vuosina 1996–1998

7.4.1. Lainojen markkamäärät ja lainatyypit

Taulukossa II on esitetty keskiarvo- ja mediaanilukuihin perustuvat lainojen reaaliset markkamäärät ja asuntovelallisten kotitalouksien lukumäärät lainatyypeittäin. Reaaliset markkamäärät on deflatoitu vuoden 1998 tasolle. Asuntolaina-asuntovarallisuussuhdetta lukuun ottamatta tiedot perustuvat vuosille 1996–1998.

Laskennallisesti ylivelkaantuneita kotitalouksia määrittänyt subjektiivisia enemmän. Esimerkiksi vuonna

1998 velkaantumisasteen perusteella määrittyviä ylivelkaantuneita asuntovelallisia kotitalouksia on 77 000 ja asuntolainan hoitoasteen perusteella 72 000. Lisäksi vuosina 1996–1997 asuntolaina-asuntovarallisuuden perusteella ylivelkaantuneet kotitaloudet muodostavat lukumääräisesti suuren ryhmän, esimerkiksi vuonna 1997 87 000. Subjektiviisesti ylivelkaantuneita asuntovelallisia kotitalouksia määrittänyt 40 000 vuonna 1998.

Asuntovelallisten kotitalouksien lainojen keskimäärät ovat kasvaneet keskiarvon perusteella 208 500 markasta 219 800 markkaan vuosina 1996–1998. Asuntolainojen keskimäärä oli vuonna 1996 176 600 markkaa ja vuonna 1998 189 700 markkaa. Mediaaniarvot ovat alhaisemmat, kaikissa lainoissa noin 180 000 markkaa ja asuntolainoissa noin 150 000 markkaa.

Markkamäärän kasvua on ollut lähinnä kotitalouksien asuntolainoissa vuonna 1998. Muiden lainojen markkamäärät ovat pienentyneet. Ylivelkaantuneilla asuntovelallisilla kotitalouksilla lainojen keskimääräiset markkamäärät ovat yleensä olleet suurimpia.

Lainojen markkamäärät ovat suurimmillaan velkaantumisasteen perusteella ylivelkaantuneilla kotitalouksilla, kaikkia lainoja keskimäärin 468 700 markkaa ja asuntolainoja 382 600 markkaa vuonna 1998. Seuraavaksi korkeimpaan lainamäärään ylettyvät asuntolaina-asuntovarallisuussuhteen perusteella ylivelkaantuneet kotitaloudet, joilla keskimääräinen lainamäärä on vuonna 1997 noin 375 400 markkaa. Se on noin 60 000 markkaa alhaisempi kuin velkaantumisasteen perusteella ylivelkaantuneilla kotitalouksilla. Asunto-

Taulukko 11.

Lainojen reaaliset¹ keskimäärät (keskiarvot ja mediaanit) markoissa ja kotitalouksien lukumäärät subjektiivisen ja laskennallisen ylivelkaantuneisuuden mukaan vuosina 1996–1998, asuntovelalliset kotitaloudet

	1996			1997			1998		
	Perusjoukko		Lkm	Perusjoukko		Lkm	Perusjoukko		Lkm
	Lainamäärä	Mediaani	/1000	Lainamäärä	Mediaani	/1000	Lainamäärä	Mediaani	/1000
	Keskiarvo	Mediaani	/1000	Keskiarvo	Mediaani	/1000	Keskiarvo	Mediaani	/1000
Kaikki lainat									
Kaikki velalliset	208 500	179 700	623	210 600	174 800	604	219 800	180 000	644
Subj. ylivelka ²	242 200	195 100	48	234 600	162 200	46	239 900	180 000	40
Velkaantumisaste > 250	445 000	369 700	71	444 400	415 700	67	468 700	410 000	77
Asuntol.-asuntov. > 70% ²	337 600	308 100	109	375 400	354 900	87	–	–	–
Asuntol.hoitoaste > 30%	265 500	223 900	105	259 100	202 800	81	280 500	240 000	72
Maksukykyisyys < 0	236 200	210 500	76	225 900	202 800	59	231 400	210 000	53
Asuntolainat									
Kaikki velalliset	176 600	154 100	623	178 100	151 300	604	189 700	150 000	644
Subj. ylivelka ¹	196 900	158 200	48	174 200	131 800	46	188 300	148 000	40
Velkaantumisaste > 250	320 200	308 100	71	334 300	337 700	67	382 600	340 000	77
Asuntov.asuntov. > 70% ²	315 800	292 700	109	341 500	316 400	87	–	–	–
Asuntol.hoitoaste > 30%	238 900	205 400	105	229 600	202 800	81	250 800	218 000	72
Maksukykyisyys < 0	204 800	184 900	76	198 000	182 500	59	203 700	170 000	53
Muut lainat									
Kaikki velalliset	72 700	30 800	270	70 300	30 400	280	62 000	32 500	312
Subj. ylivelka ¹	72 600	28 800	30	107 900	29 400	26	68 200	30 000	31
Velkaantumisaste > 250	201 600	61 600	44	179 200	60 800	41	131 300	54 000	50
Asuntol.-asuntov. > 70% ²	43 800	25 700	54	60 900	37 500	48	–	–	–
Asuntol.hoitoaste > 30%	65 400	30 800	43	84 400	30 400	28	74 500	30 000	29
Maksukykyisyys < 0	86 100	28 800	28	69 200	35 500	24	64 300	25 000	23

¹ Markkamäärät vastaavat vuoden 1998 rahanarvoa

² Asuntolaina-asuntovarallisuussuhteeseen perustuvat luvut on laskettu otoksen I paneelille. Tiedot käsittävät ainoastaan vuodet 1996–1997. Subjektiiviseen ylivelkaantuneisuuteen perustuvat luvut on laskettu otoksen I paneelille vuosina 1996–1997 ja molemmille paneeleille vuonna 1998.

laina-asuntovarallisuussuhteen perusteella asunto-lainojen keskimäärä on noin 341 500. Muilla ylivelkaantuneilla kotitalouksien lainamäärät vaihtelevat maksukyvyttömiä 231 400 markasta asuntolainan hoitoasteen perusteella ylivelkaantuneiden 280 500 markkaan vuonna 1998. Maksukyvyttömiä kotita-

louksien asuntolainat olivat keskimäärin 203 700 markkaa ja asuntolainan hoitoasteen perusteella ylivelkaantuneiden kotitalouksien 250 800 markkaa. Subjektiivisesti ylivelkaantuneilla kotitalouksilla on vähiten asuntolainaa, keskimäärin 188 300 markkaa vuonna 1998.

Asuntovelallisten kotitalouksien lainojen keskimääräisiä markkamääriä tarkasteltiin eräiden kotitaloutta kuvaavien taustaominaisuuksien mukaan, joita koskevat tulokset ovat liitetäulukkoissa (liitetäulukko 2.)

Lainojen markkamäärät ovat suurimmillaan kotitalouden sosioekonomisen aseman perusteella erityisesti maatalousyrittäjillä, mutta myös muilla yrittäjillä. Suuria lainoja on erityisesti niillä maatalousyrittäjillä, jotka ovat velkaantuneet muista lainoista (takauslainat, kulutuslainat sekä muut lainat) kuin asuntolainoista. Muihin lainoihin saattaa sisältyä sellaisia yrityksen nimiin otettujen lainoja, joista pienyrittäjä ei ole henkilökohtaisesti vastuussa. Asuntolainat ovat maatalousyrittäjillä keskimääräistä alhaisempia, mikä muiden lainojen suuruuden ohella saattaa johtua maatalousyrittäjien asuntolainojen sisällyttämisestä osittain muihin lainoihin. Palkansaajaryhmissä erottuvat ylemmät toimihenkilöt, joiden lainojen keskimääräiset markkamäärät ylittävät muiden ryhmien lainojen markkamäärät. Pienimmät lainat ovat eläkeläisillä sekä pitkäaikaistyöttömällä.

Kotitalouden elinvaiheen mukaan lainojen markkamäärät ovat korkeammat nuoremmassa ikäryhmässä ja pienenevät vanhemmissa ikäryhmässä kotitalouden rakenteesta riippumatta. Lapsiperheillä lainojen markkamäärät ovat yleensä korkeat. Selkeimmin iän mukainen yhteys on nimenomaan asuntolainoissa, muiden kuin asuntolainojen korkeat markkamäärät kohdistuvat taas vanhempiin, 35–64-vuotiaiden ikäryhmiin.

Lainojen markkamäärät eivät ole selkeästi yhteydessä kotitalouden käytettävissä oleviin rahatuloihin, asuntolainojen markkamäärät ovat hieman korkeammat keskimääräistä suurituloisemmilla tulonsaajilla etenkin ylimpään tulokymmenykseen kuuluvilla kotitalouksilla. Muiden kuin asuntolainojen markkamäärät ovat lisäksi huomattavan korkeita alimpaan tulokymmenykseen kuuluvilla kotitalouksilla.

Alueen mukaan korkeimmat asuntolainojen markkamäärät ovat Etelä-Suomessa ja pääkaupunkiseudulla asuvilla kotitalouksilla. Muiden lainojen markkamäärät ovat hieman korkeammat taas Etelä-Suomen ulkopuolella.

7.4.2. Vakuuslainat

Vakuusveloissa voi olla vakuutena joko velallisen asunto tai muuta omaisuutta. Taulukossa 12 tarkastellaan nimenomaan kotitalouden niitä vakuuslainoja, joissa velallisen asunto on vakuutena. Asuntovakuuslainojen yleisyyttä ja määrää koskeva tieto on kysytty omistusasunnoista otoksen I-paneelilta vuonna 1997 ja

koko otokselta vuosina 1996 ja 1998. Lisäksi asuntovakuuslainoja tarkastellaan lainatyypeittäin, jotka taulukossa 13 on esitetty lainan käyttötarkoituksen mukaan. Ylivelkaantuneisuuden tarkasteluun ei aineisto anna mahdollisuutta.

Se, onko kyseessä vakuuslaina vai tavallinen laina, vaikuttaa velkojen järjestelykeinoihin mm. tuomioistuimen velkajärjestelyssä. Tavallisten velkojen asema on selvästi heikompi kuin vakuusvelkojen. Tavallisiin velkoihin voidaan soveltaa vakuusvelkoja laajempaa keinovalikoimaa, jotka ulottuvat maksuajan järjestelystä maksuvelvollisuuden poistamiseen, eikä velkojalle ole turvattu vähimmäisosuutta tavallisista veloista. Velkoja kantaa luottotappioriskin, jos velallinen on maksuohjelman kuluessa kokonaan ilman maksuvaraa. Vakuusvelan järjestelyssä voidaan muuttaa velan maksuaikaa tai korkoa, mutta velan pääomaan koskeminen ei ole mahdollista. (esim. Muttilainen 1997, 50.)

Asuntoon perustuva vakuusvelkaisuus keskittyy asuntovelallisiin kotitalouksiin. Asuntovelallisista omistusasuntokotitalouksista 88 prosentilla oli vakuuslainoja vuonna 1998 (taulukko 12). Aineiston mukaan muilla velallisilla kotitalouksilla on asuntoon perustuvia vakuuslainoja 41 prosentilla omistusasuntokotitalouksista.

Vakuusvelkaisissa asuntovelallisissa kotitalouksissa oli 98 prosentilla vakuuslainaa omia asuntolainoja, 6 prosentilla omia kulutuslainoja, 4 prosentilla omia yrityslainoja ja noin 1 prosentilla muuta tarkoitusta varten vuonna 1998 (taulukko 3).

Ylivelkaantuneiden kotitalouksien välillä ei ollut suuria eroja asuntovakuuslainojen yleisyydessä eri mittareiden perusteella.

Vakuuslainojen määrät noudattelevat eroja kotitalouksien lainojen markkamäärissä, mutta ovat suuremmat, mikä johtuu siitä, että asuntoa on käytetty vakuutena kotitalouden omien lainojen lisäksi oman yritystoiminnan lainoille, toisen talouden lainoille ja mahdollisesti vielä joillekin muille lainoille. Yrittäjästä erityisesti maatalousyrittäjillä, joilla korostuvat yrittäjätoimintaan otetut lainat, vakuuslainojen määrä suhteessa kotitalouden lainoihin on suuri. Kaikkiaan näitä asuntovelallisia kotitalouksia, joissa vakuuslainat ylittävät kotitalouden lainat, on esimerkiksi vuonna 1997 reilu 5 (5,3) prosenttia.

7.4.3. Takauslainat

Tutkimuksessa kysyttiin, onko kotitalous taannut toiseen talouteen kuuluvan henkilön lainoja. Takauksessa

Taulukko 12.

Asuntoon perustuvien vakuuslainojen osuus (%) omistusasuntokotitalouksilla, ja lainojen reaaliset¹ keskimäärät (keskiarvot ja mediaanit) markoissa subjektiivisen ja laskennallisen ylivelkaantuneisuuden mukaan vuosina 1996–1998, asuntovelalliset kotitaloudet

	1996				1997 ²				1998			
	Perusjoukko		Lkm /1000	Asunto- vakuus %	Perusjoukko		Lkm /1000	Asunto- vakuus %	Perusjoukko		Lkm /1000	Asunto- vakuus %
Asunto- vakuus %	Lainamäärä Keski- arvo	Mediaani			Lainamäärä Keski- arvo	Mediaani			Lainamäärä Keski- arvo	Mediaani		
Kaikki	87,4	207 200	184 900	582	90,3	209 100	172 400	559	88,1	215 600	180 000	592
Subj. ylivelka ²	88,1	230 600	195 100	38	95,1	225 100	187 300	34	84,2	221 800	190 000	28
Velkaantumisaste >250	94,2	356 700	308 100	65	92,5	398 800	360 400	64	92,0	396 300	350 000	69
Asuntol- asuntov. >70% ²	93,6	311 500	293 700	109	94,9	345 100	304 200	87	–	–	–	–
Asuntol. hoitoaste >30%	90,6	261 900	219 800	100	90,0	248 000	202 800	87	89,0	265 300	236 000	69
Maksu- kykyisyys < 0	88,3	239 500	205 400	70	88,9	239 700	202 800	57	85,7	242 300	220 000	45

¹ Markkamäärät vastaavat vuoden 1998 rahanarvoa
² Luvut perustuvat otoksen I-paneeliin.

Taulukko 13.

Asuntovakuuslainojen osuus (%) asuntovelallisilla kotitalouksilla lainan käyttötarkoituksen mukaan vuosina 1996–1998

Vuosi	Omat asunto- lainat %	Omat kulutus- lainat %	Oma yritys- laina %	Toisen asunto- laina %	Toisen muu laina %	Muu laina %	Perus- joukko Lkm/1000
1996	96,6	5,3	6,4	1,1	0,8	1,4	504
1997	97,5	5,7	5,1	0,5	0,5	1,7	492
1998	97,7	5,8	4,1	0,9	0,8	1,0	521

takaaja vastaa toisen henkilön päävelan maksamisesta. Päävelan ehdot sitovat myös takaajaa, joka vastaa takaa-
mastaan lainan – sekä pääomasta että hoitokustannuk-
sista – kaikella henkilökohtaisella omaisuudellaan. Takaussitoumusta edeltää takaajan maksukyvyyn selvittä-
minen takausvastuusta suoriutumisen arvioimiseksi. Takaajan maksuvelvollisuus alkaa päävelan erääntyessä,
mikäli eräännyttämistoimi, esimerkiksi irtisanominen,
kohdistuu sekä velalliseen että takaajaan. Asuntoluotois-
sa on kyse yleensä aina täytetakauksista, joissa asunnon
ollessa luoton vakuutena takaaja vastaa päävelasta sen
jälkeen, kun suoritusta on peritty päävelan ensisijaiseksi
pantiksi annetusta omaisuudesta. Omavelkaisessa ta-

kauksessa takaaja taas vastaa päävelasta niin kuin henki-
lökohtaisesti vastuussa oleva velallinen, ja takaajan mak-
suvelvollisuus voi alkaa velallista ennen.¹²

Takauslainoja koskeva tieto on kysytty koko ai-
neiston koko otokselta vuosina 1996 ja 1998 ja
otoksen I-paneelilta vuonna 1997. Takausvelkaisu-
uden lisäksi aineistossa on vuonna 1997 tieto takaus-
lainojen maksusta, siitä, onko kotitalous joutunut
maksamaan takauslainaa kuluneen vuoden aikana.
Vastaajina olivat ne kotitaloudet, joissa joku kotita-
louden jäsenistä on taannut toisen kotitalouden vel-
koja. Aineisto käsittää vuonna 1997 tiedon maksetun
takauslainan määrästä.

¹² Vuonna 1999 voimaan tulleella lailla takauksesta ja vierasvelkapanntauksesta (HE 189/1998) takaajan asemaa on parannettu sekä ennen takauksen antamista että takauksen kuluessa lisäämällä takaajan mahdollisuutta saada tietoja takauksen piiriin kuuluvista veloista ja velallisen sitoumuksista ja muista tämän maksukykyyn liittyvistä seikoista, joilla voidaan olettaa olevan merkitystä takaajalle. Lailla on myös muun muassa vähennetty takaajan vastuuta veloista ja helpotettu takauksen lakkauttamista, sekä lisätty takauksen sovittelua luotonantajalle syntyneessä maksuveloitteessa.

Taulukon 14 mukaan takauslainoja oli noin 16,5 prosentilla asuntovelallisista omistusasuntokotitalouksista vuonna 1998. Ylivelkaantuneilla asuntovelallisilla kotitalouksilla takausvelkaisuus on yleisempää; subjektiivisesti ylivelkaantuneista 30 prosentilla ja laskennallisesti ylivelkaantuneista noin 20 prosentilla oli takauslainaa vuonna 1998.

Asuntovelallisista omistusasuntokotitalouksista, joilla oli takauslainaa, 13,4 prosenttia oli joutunut maksamaan takauslainaa vuoden 1997 aikana. Maksetun lainan reaalin keskimäärä oli 17 300 markkaa.

Aineisto ei mahdollista ylivelkaantuneiden kotitalouksien maksamien takauslainojen tarkastelua pienten havaintomäärien vuoksi, mutta on todennäköistä, että takauslainoja maksaneilla on ollut myös eniten takauslainaa.

7.4.4. Omistusasunnon hankinnan rahoitus

Maksuvaikeuksissa olevia ylivelkaantuneita omistusasuntokotitalouksia tarkasteltaessa on otettu huomioon kotitalouden valitsema asunnon rahoitusmuoto, sillä se vaikuttaa lainan maksuun, erityisesti lainojen koron ja takaisinmaksuajan osalta.

Valtaosa asuntorahoituksesta on vapaarahoitteista. Vuonna 1998 pankkien myöntämät asuntolainat ovat noin 90 prosenttia kotitalouksien asuntolainakannasta ja 60 prosenttia koko asuntoluottokannasta. Luotoissa on käytetty yleisesti vaihtuvia viitekorkoja ja kor-

komarginaaleja, eikä kiinteitä korkoja. Esimerkiksi vuoden 1998 lopulla markkamääräisestä asuntoluottokannasta vain noin reilu prosentti oli sidottu kiinteisiin korkoihin ja loput vajaa 99 prosenttia vaihtuvakorkoisiin korkoihin, joista noin 47 prosenttia oli pankkien primekorkoja, noin 36 prosenttia markkinakorkoisia helibor-korkoja (1.1.1999 lähtien euribor) ja noin 13 prosenttia peruskorkoja. (Suomen rahoitusmarkkinat 1998; Rahoitus 1999: 7.)¹³

Valtion myöntää asuntolainoitusta budjetin ulkopuolisen asuntorahaston kautta, jolloin kotitalous on saattanut rahoittaa asunnon oston talletuspankkien välityksellä valtion korkotukemalla arava-, asuntosäästö-palkkio (ASP)-, tai muulla korkotukilainalla. Valtion korkotukilainoja on myönnetty sosiaalisen tarveharkinnan mukaan omistusasuntolainoille, joita on käytetty ensisijaisesti omakotitalojen rakentamiseen tai uusien osakehuoneistojen hankkimiseen, mutta myös vanhojen talojen ja asuntojen hankintaan silloin, kun asuntojen rakentaminen alueelle ei ole perusteltua ja vanhan asunnon hankinta on rakentamista edullisempää. Korkotukilainan määrä on enintään 80 prosenttia omakotitalon rakennus- ja tonttikustannuksista tai uuden asunnon hankintahinnasta tai vanhan omakotitalon tai asuinhuoneiston hyväksytystä hankintahinnasta. Laina-aika on vähintään 10 vuotta ja lainansajan maksettavaksi jäävä korko vähintään 4,5 prosenttia. ASP on 18–30-vuotiaille ensimmäisen omistusasunnon säästäjille tarkoitettu säästö- ja tukijärjestelmä. Asunnon hinnasta voidaan hyväksyä 85 pro-

	1996		1997 ¹		1998	
	Perusjoukko		Perusjoukko		Perusjoukko	
	Takaus %	Lkm/1000	Takaus %	Lkm/1000	Takaus %	Lkm/1000
Kaikki velalliset	16,5	623	17,8	601	16,4	643
Subj. ylivelka ¹	30,8	48	34,4	46	29,1	40
Velkaantumisaste > 250	21,6	71	21,5	68	18,5	77
Asuntov.-asuntov. > 70% ¹	19,8	109	24,7	87	–	–
Asuntol.hoitoaste > 30%	19,4	105	22,6	88	17,2	72
Maksukykyisyys < 0	18,5	76	19,4	63	20,6	53

¹ Luvut perustuvat otoksen I-paneeliin.
– Tietoa ei ole saatavilla

Taulukko 14.

Takauslainojen osuus (%) omistusasuntokotitalouksilla subjektiivisen ja laskennallisen ylivelkaantuneisuuden mukaan vuosina 1996–1998, asuntovelalliset kotitaloudet

13 Vuodesta 2000 lähtien on luottomarkkinoilla talletusten ohella tarjottu joukkovelkakirjalainoihin perustuvia takaisinmaksuajaltaan pidempiä lainoja kiinteämmillä koroilla, joiden taso on ollut korkeampi kuin normaaleissa vaihtuvakorkoisissa lainoissa.

senttia korkotukilainaksi, jonka laina-aika on vähintään 10 vuotta. Kuuden ensimmäisen vuoden ajan velallisen maksettavaksi jää pankin perimän normaalia alhaisemman koron ja valtion korkotuen erotus, kuitenkin vähintään 4,5 prosenttia jäljellä olevasta pääomasta. Korkotuen ohella ASP sisältää säästämiseen liittyviä etuuksia.

Vuodesta 1996 lähtien on ollut mahdollista saada valtioneuvoston myös vapaarahoitteisen asunnon, ASP-korkotukiasunnon tai korkotukilainoitettua asunnon hankintaan liittyvään asuntolainaan. Omistusasuntolainan suuruus saa olla enintään 85 prosenttia asunnon hankintahinnasta, takauksen suuruus on enintään 20 prosenttia omistusasuntolainasta, kuitenkin korkeintaan 150 000 markkaa asuntoa kohti.

Tulonjakotilaston aineistolla on voitu erotella omistusasunnon lainoitukseen liittyvinä rahoituslähteinä arava-, ASP- tai muut korkotukilainat kaikkiaan ja pankin asuntolainat. Rahoituslähteinä on lisäksi on tarkasteltu suvulta tulevaa rahoitusta, joka käsittää perinnön, saadun ja lainatun rahan, säästöjä, edellisen asunnon myyntiä ja jotakin muuta rahoitustapaa. Eri

rahoituslähteet voivat olla samassa kotitaloudessa päällekkäisiä.

Asunnon rahoitusta koskeva tieto on haastateltu kotitalouksilta vuosina 1996 ja 1997 otoksen I-paneelissa omistusasunnoista, jotka on hankittu vuonna 1963 tai sen jälkeen. Taulukon 15 mukaan 86 prosenttia asuntovelallisista kotitalouksista on rahoittanut asuntonsa pankin asuntolainalla. Pankkilainojen ohella noin kolmannes asuntovelallisista kotitalouksista on käyttänyt rahoituslähteinä joko säästöjä, edellisestä asunnosta saatua myyntihintaa tai arava- tms. lainaa. Ylivelkaantuneet kotitaloudet ovat yleensä asuntovelallisia useammin rahoittaneet asuntonsa pankkilainalla, ja harvemmin säästöillä tai edellisen asunnon myynnillä. Erityisesti subjektiivisesti ylivelkaantuneissa kotitalouksissa on arava- tms. lainalla asuntonsa rahoittaneita.

Edelleen taulukon 15 alaosasta saadaan tulos eri tavoin asuntoansa rahoittaneiden ylivelkaantuneisuudesta. Tuloksista ilmenee edellä saadun kaltaisesti, että ne kotitaloudet, jotka ovat rahoittaneet asunnon ostoaan myös muutoin kuin pankkilainalla, ovat ylivelkaantuneita keskimääräistä harvemmin.

Taulukko 15.

Asunnon rahoituslähteiden subjektiivisen ja laskennallisen ylivelkaantuneisuuden mukaan vuosina 1996–1997, asuntovelalliset kotitaloudet (otoksen I-paneeli)

1996–1997	Subj. ylivelka	Velkaantumisaste	Asuntol.-asuntov.suhde	Asuntol. hoitoaste	Maksukyvyttömyys	Kaikki asuntovelalliset
Omistusasunnon rahoitus	Perusjoukko					
	%	%	%	%	%	%
Suku	7,2	6,4	5,6	6,2	8,5	7,2
Säästöt	21,7	23,1	22,3	30,7	26,4	33,4
Arava- yms. laina	36,3	29,9	29,2	25,1	28,7	28,7
Pankin asunto-laina	91,3	88,3	91,8	88,0	87,4	85,8
Ed. asunnon myynti	23,4	23,0	15,5	28,6	23,0	35,3
Muu tapa	6,6	4,1	2,9	4,9	3,9	4,9
Lkm	71 900	121 600	195 400	179 000	131 500	1 109 400
1996–1997	Subj. ylivelka	Velkaantumisaste	Asuntol.-asuntov.suhde	Asuntol. hoitoaste	Maksukyvyttömyys	
Omistusasunnon rahoitus	Ryhmän talouksista					
	%	%	%	%	%	
Suku	6,7	9,8	15,0	14,0	14,2	
Säästöt	4,3	7,6	12,5	15,1	9,5	
Arava- yms. laina	8,4	11,4	19,1	14,2	12,1	
Pankin asunto-laina	7,1	11,3	20,0	16,8	12,3	
Ed. asunnon myynti	4,4	7,1	8,1	13,3	7,8	
Muu tapa	9,0	9,2	11,0	16,7	10,0	
Yhteensä	6,5	11,0	17,6	16,1	11,9	

7.5. Lainojen maksun taloudellinen rasittavuus ja maksuvaikeudet

Maksuvaikeudet ovat oire velkaongelmiensa vuoksi oi-rehtivista kotitalouksista. Nämä taloudet ovat saatta-neet joutua jo turvautumaan talous- ja velkajärjestely-keinoihin selviytyäkseen velan maksusta (Velkajärjeste-lykeinojen käytöstä ks. luku 7.8). Maksuvaikeuksiensa vuoksi viivästyskorkoa maksamaan joutuneiden kotita-louksien velan hoitomenot kasvavat.¹⁴

Rekisteröityinä häiriöinä, esimerkiksi luottotieto-rekisteriin talletettuina maksuhäiriömerkintöinä, mak-suvaikeuksia on tulkittu eräänä objektiivisen ylivel-kaantuneisuuden osoittimena. Rekisteröidyt maksu-häiriöt osoittavat luotonhakijan luottokelpoisuutta luotonantajalle. Maksuvaikeuksia ei välttämättä rekis-teröidä, mikäli velan hoidon viivästys johtuu Kulutta-jansuojalain (1994/541) ns. sosiaalisesta suoritusese-teestä, jonka aiheuttaa jokin velallisesta riippumaton seikka kuten työttömyys tai sairastavuus.

Vuoden 1996 aineiston I-paneelissa on kerätty tieto siitä, onko kotitaloudelta peritty karhukirjeellä pankin myöntämää lainaa tai luottokorttivelkaa. Tulosten mukaan näin määritellyt maksuvaikeudet ovat yleisempiä ylivelkaantuneissa kotitalouksissa ver-rattuna asuntovelallisiin kotitalouksiin yhteensä. Mak-

suvaikkeudet kohdentuvat erityisesti subjektiivisesti ylivelkaantuneisiin kotitalouksiin, joissa 31,5 prosent-tia ilmoitti pankin myöntämää lainaa tai luottokortti-velkaa karhutun. Laskennallisesti ylivelkaantuneista kotitalouksista 7 – 13 prosentilla oli maksuvaikeuksia.

Kotitalouksien maksuvaikeuksia osoittavia tietoja ei ole haastateltu vuonna 1997. Vuoden 1998 aineis-to sisältää tiedot velallisten kotitalouksien kokemasta lainojen maksun taloudellisesta rasittavuudesta sekä siitä, onko rahaa ollut maksujen ja laskujen maksami-seen määräpäivänä ja ovatko rahat riittäneet lainojen lyhennysten tai korkojen maksamiseen.

Taulukon 17 perusteella lainojen maksu koetaan taloudellisesti ainakin jonkin verran rasittavaksi kaikkia asuntovelallisia kotitalouksia useammin ylivelkaantu-neissa kotitalouksissa, erityisesti subjektiivisesti ylivel-kaantuneissa kotitalouksissa. Sekä määräpäivänä suori-tettavien maksujen ja laskujen vaikeudet että lainojen lyhennysten ja korkojen maksuvaikkeudet ovat yleisim-piä ylivelkaantuneilla verrattuna muihin asuntovelallisiin kotitalouksiin. Maksuvaikkeudet ovat yleisimpiä subjek-tiivisesti ylivelkaantuneilla kotitalouksilla, joista 51 pro-senttia vastaa maksuja ja lainoja koskevien maksu-vaikkeuksien esiintyneen usein tai hyvin usein ja 63 pro-senttia vastaa lyhennyksiä ja korkoja koskevien maksu-vaikkeuksien esiintyneen useammin kuin kerran. (Tau-lukot 18–19.)

Lainojen maksu-vaikeudet	Subj. ylivelka ² %	Velkaan-tumisaste %	Asuntol.-asuntov.suhde ² %	Asuntol. hoitoaste %	Maksuky-vyttömyys %	Kaikki asunto-velalliset %
Ei	68,6	90,6	93,3	90,2	87,3	94,1
Kyllä	31,5	9,4	6,7	9,8	12,7	5,8
Yhteensä	100,0	100,0	100,0	100,0	100,0	100,0
Lkm	48 100	61 300	104 700	90 900	78 900	57 400

¹ Karhuttu pankin myöntämää lainaa tai luottokorttivelkaa
² Luvut perustuvat otoksen I-paneeliin

Taulukko 16.

Lainojen maksuvaikeuksia¹ ilmoittaneiden osuus (%) subjektiivisesti ja laskennallisesti ylivelkaantuneissa vuonna 1996, asuntovelalliset kotitaloudet (otoksen I-paneeli)

14 Maksuviivästysseuraamuksena maksetaan viivästyskorkoa. Oikeusministeriössä on valmisteilla korkolain uudistus, jossa viivästysseuraamuksia tarkistetaan myös yksityishenkilöiden osalta laajentamalla sovittelua ja parantamalla niiden velallisten asemaa, jotka ovat velkaantuneet ennen vuonna 1995 toteutettua korkolain muutosta ja joilta peritään nykyisen markkinakoron perusteella määräytyvän vaihtuvan viivästyskoron sijaan korkeampaa kiinteää viivästyskorkoa (16 prosenttia).

Taulukko 17.

Lainojen maksun taloudellista rasittavuutta ilmoittaneiden osuus (%) subjektiivisesti ja laskennallisesti ylivelkaantuneissa vuonna 1998, asuntovelalliset kotitaloudet

Lainojen maksun taloudellinen rasittavuus	Subj. ylivelka ² %	Velkaantumisaste %	Asuntol. hoitoaste %	Maksukyvyttömyys %	Kaikki asuntovelalliset %
Ei aiheuttanut ongelmia	5,5	32,4	30,5	29,7	45,7
Jonkin verran rasittavaa	27,4	47,7	47,1	41,5	37,7
Huomattavan rasittavaa	67,1	19,9	22,5	28,8	16,6
Yhteensä	100,0	100,0	100,0	100,0	100,0
Lkm	40 300	76 600	72 300	52 800	643 700

2 Luvut perustuvat otoksen I-paneeliin

Taulukko 18.

Maksujen ja laskujen maksuvaikeuksia¹ ilmoittaneiden osuus (%) subjektiivisesti ja laskennallisesti ylivelkaantuneissa vuonna 1998, asuntovelalliset kotitaloudet

Maksujen ja laskujen maksuvaikeudet	Subj. ylivelka ² %	Velkaantumisaste %	Asuntol. hoitoaste %	Maksukyvyttömyys %	Kaikki asuntovelalliset %
Ei koskaan	11,6	51,7	60,0	48,5	69,4
Kerran, silloin tällöin	37,4	34,8	29,1	35,0	22,9
Usein, hyvin usein	51,0	13,6	10,9	16,5	7,8
Yhteensä	100,0	100,0	100,0	100,0	100,0
Lkm	40 300	76 600	72 300	52 800	643 700

1 Maksuvaikeudet määräpäivänä
2 Luvut perustuvat otoksen I-paneeliin

Taulukko 19.

Lainojen lyhennysten ja korkojen maksuvaikeuksia ilmoittaneiden osuus (%) subjektiivisesti ja laskennallisesti ylivelkaantuneissa vuonna 1998, asuntovelalliset kotitaloudet¹

Lainojen lyhennysten tai korkojen maksuvaikeudet	Subj. ylivelka ² %	Velkaantumisaste %	Asuntol. hoitoaste %	Maksukyvyttömyys %	Kaikki asuntovelalliset %
Ei koskaan	37,1	67,5	79,0	72,3	81,2
Kerran tai Useammin	62,9	32,5	21,0	27,7	18,8
Yhteensä	100,0	100,0	100,0	100,0	100,0
Lkm	40 300	76 600	72 300	52 800	643 400

1 Tieto on kysytty vaihtelevalla tarkkuudella otoksen I ja II -paneeleissa. Vastausvaihtoehdot on yhdistetty vastaamaan toisiaan.
2 Luvut perustuvat otoksen I-paneeliin

7.6. Ylivelkaantuneiden kotitalouksien ominaisuudet

Asuntovelallisten kotitalouksien subjektiivista ylivelkaantuneisuutta ja laskennallisille indikaattoreille perustuvaa ylivelkaantuneisuutta on tutkittu kotitalouden taustaominaisuuksien mukaan, joita ovat so-

sioekonominen asema, työttömyys, tulotaso, elinvaihe, asuinlääni- ja -taajama sekä asunnon hallintaperuste. Ylivelkaantuneisuusmittareilla kuvataan taustaominaisuuksien mukaan määrittyviä ylivelkaantuneita kotitalouksia; osoittautuvatko samat kotitaloudet ylivelkaantuneiksi eri mittareilla.

Taulukoissa esitetyt prosenttiluvut perustuvat vuosien 1996, 1997 ja 1998 yhdistetylle aineistolle.

Yhdistelyllä on pyritty välttämään otoksen riittämättömien solufrekvenssien aiheuttamaa satunnaisvaihtelua ja parantamaan tulosten ja johtopäätösten luotettavuutta. Taustaominaisuuksien mukaiset ylivelkaantuneisuususerot voidaan olettaa suhteellisen pysyviksi tarkastellulla lyhyellä aikavälillä. Tuloksissa viitataan vuositasen tietoihin, mikäli otostason taulukkosolujen havaintomäärät ovat riittävät. Vuositasen kuvaus koskee lähinnä asuntovelallisia kotitalouksia yhteensä.

Taulukot on laskettu kahdella tavalla, joissa ensimmäisessä kuvataan eri mittareiden mukaan ylivelkaantuneiden asuntovelallisten kotitalouksien jakaumia taustaominaisuuksien mukaan. Jakaumat ovat verrattavissa vieressä esitettyyn asuntovelallisten jakaumaan, ja kuvaavat lähinnä ylivelkaantuneiksi määrittyvien poikkeavuutta tästä. Jakaumat kuvaavat myös taustaominaisuuksien mukaisten ryhmien kokoa, ei yksinomaisesti ylivelkaantuneisuutta. Tämän vuoksi ylivelkaantuneisuutta koskevat tulokset perus-

tuvatkin pääasiassa taulukon jälkimmäiseen osaan, jossa ylivelkaantuneiden osuudet kaikista asuntovelallisista kotitalouksista esitetään taustaominaisuuksien mukaisissa ryhmissä, jolloin näiden ryhmien väliset ylivelkaantuneisuususerot ovat vertailukelpoisia.

7.6.1. Sosioekonominen asema

Kotitalouden sosioekonominen asema on määritelty kotitalouden viitehenkilön sosioekonomisen aseman mukaan, joksi kotitaloustutkimuksen aineistossa asetetaan yleensä se kotitalouden jäsen, jonka henkilökohtaiset tulot ovat suurimmat. Sosioekonominen asema määrittyy viitehenkilön ammattia, ammattiasemaa ja toimialaa koskevien tietojen perusteella. (Tulonjakotilasto 1998.)

Asuntovelallisten kotitalouksien osuudet sosioekonomisen aseman mukaan ovat pysyneet lähes samoina vuosina 1996–1998. Pitkäaikaistyöttömät ja

1996–1998	Subj. ylivelka ¹	Velkaantumisaste	Asuntol. hoitoaste	Maksukyvyttömyys	Kaikki asuntovelalliset
Sosioekonominen asema	Perusjoukko				
	%	%	%	%	%
Maatalousyrittäjät	1,5	5,2	2,6	4,4	2,5
Muut yrittäjät	8,4	14,9	15,0	19,5	8,7
Ylemmät toimihenkilöt	10,2	18,4	18,6	6,4	24,0
Alemmat toimihenkilöt	24,8	26,0	26,1	21,0	24,7
Työntekijät	23,1	20,3	20,0	22,4	27,1
Eläkeläiset	17,3	5,6	11,0	11,5	9,0
Pitkäaikaistyöttömät	11,2	6,4	5,5	10,9	3,0
Muut	3,7	3,2	1,1	4,0	1,0
Yhteensä	100,0	100,0	100,0	100,0	100,0
Lkm	134 300	214 200	258 500	188 100	1 870 300
1996–1998	Subj. ylivelka ¹	Velkaantumisaste	Asuntol. hoitoaste	Maksukyvyttömyys	
Sosioekonominen asema	Ryhmän talouksista				
	%	%	%	%	
Maatalousyrittäjät	4,7	24,0	14,7	20,3	
Muut yrittäjät	7,4	19,6	24,3	23,2	
Ylemmät toimihenkilöt	3,1	8,8	10,9	2,7	
Alemmat toimihenkilöt	7,4	12,0	14,8	8,8	
Työntekijät	6,3	8,6	10,4	8,7	
Eläkeläiset	14,2	7,1	17,7	13,6	
Pitkäaikaistyöttömät	25,7	24,3	26,9	39,2	
Muut	25,2	36,5	17,9	48,3	
Yhteensä	7,4	11,5	14,1	10,5	

¹ Vuosien 1996–1997 luvut perustuvat otoksen I-paneeliin

Taulukko 20.

Subjekttiivinen ja laskennallinen ylivelkaantuneisuus sosioekonomisen aseman mukaan vuosina 1996–1998 yhteensä, asuntovelalliset kotitaloudet

ryhmä "muut luokittelemattomat"¹⁵ ovat keskimäärin ylivelkaantuneempia kaikilla mittareilla, voimakkaimmin subjektiivisen mittarin ja maksukyvyttömyyden mukaan. Esimerkiksi pitkäaikaistyöttömissä asuntovelallisista kotitalouksista keskimäärin 25,7 prosenttia on subjektiivisesti ylivelkaantuneita ja 39,2 prosenttia on maksukyvyttömyyden mukaan ylivelkaantuneita vuosina 1996-1998, mikä on vähintään kaksi ja puolinkertaista keskimääräiseen ylivelkaantumiseen verrattuna näillä mittareilla. Toisen merkittävän subjektiivisesti ylivelkaantuneiden ryhmän muodostavat eläkeläiskotitaloudet, joista 14,2 prosenttia on subjektiivisesti ylivelkaantuneita. Yrittäjäkotitaloudet, sekä maatalousyrittäjät että muut yrittäjät erottuvat keskimääräistä korkeammalla ylivelkaantuneisuudellaan laskennallisten kriteerien perusteella, mutta ylivelkaantuneisuuden kokeminen on keskimääräistä tasoa tai alle sen. Palkansaajakotitalouksissa yleensä ylivelkaantuneisuus on korkeintaan keskitasoa. (Taulukko 20.)

7.6.2. Työttömyys

Asuntovelallisille kotitalouksille on tyypillistä molempien puolisoitten sitoutuminen lainanhoitoon. Kotitalouden tuloissa tapahtuvat odottamattomat muutokset esimerkiksi työttömyyden vuoksi eivät johdu yksinomaan sosioekonomisen aseman mukaan viitehenkilön asemasta ja sen perusteella määräytyneestä mahdollisesta pitkäaikaistyöttömyydestä, vaan myös kotitalouden muiden jäsenten työmarkkina-asemissa tapahtuvista muutoksista.

Kotitaloudessa katsottiin esiintyvän työttömyyttä, mikäli joku kotitalouden jäsenistä oli ollut työtön viimeksi kuluneen vuoden aikana. Lisäksi otettiin huomioon työttömyyden kesto edellyttäen vähintään 6 kuukauden pituista työttömyysjaksoa. Työttömäksi luokiteltiin sekä haastatteluun perustuvalla työttömyysaikatiedolla että verotietokantaan perustuvalla työttömyyspäivärahatiedolla. Eri tietolähteiden mukaan saatu lopputulos oli lähes sama. Seuraavassa esitetyt tulokset perustuvat nimenomaan haastattelutiedoille. Tietolähteiden ero syntyi haastattelussa työttömäksi ilmoittamatta jättämisestä, sillä rekisteritietojen mukaan työttömiä oli asuntovelkaisissa hieman enemmän¹⁶. Lukumääräisesti suurempaan havainto-

määrään perustuva kaikkien kotitalouksien tarkastelu osoitti päinvastaisesti lievää rekisterien alipeittävyttä, joka voi johtua siitä, että kaikki työttömät eivät saa työttömyyspäivärahaa, eivätkä siten rekisteröidy. (Taulukko 21.)

Rekisteritiedon perusteella keskimäärin 29,2 prosenttia ja haastattelutiedon perusteella keskimäärin 28,6 prosenttia asuntovelallisista kotitalouksista oli kokenut työttömyyttä vähintään kuukauden verran viimeksi kuluneen vuoden aikana vuosina 1996-1998. 12,5 prosentilla kotitalouksista ainakin yhden jäsenen työttömyys oli kestänyt vähintään kuusi kuukautta. Kotitalouksien työttömyys väheni tarkasteltuna ajanjaksona hieman.

Asuntolainan hoitoasteen perusteella määrittyvää ylivelkaantuneisuutta lukuunottamatta ylivelkaantuneissa kotitalouksissa esiintyi työttömyyttä useammin kuin kaikissa asuntovelallisissa kotitalouksissa. Erot eivät kuitenkaan subjektiivista ylivelkaantuneisuutta lukuun ottamatta olleet merkitseviä. Työttömistä kotitalouksista oli yli 12 prosenttia subjektiivisesti ylivelkaantuneita, työllisistä noin 5 prosenttia.

7.6.3. Tulotaso

Asuntovelallisten kotitalouksien tulotasoa kuvaavat desiiliryhmät on muodostettu käytettävissä olevien rahatulojen perusteella aineiston kaikille kotitalouksille. Laskennalliset tulot on poistettu, mutta käytettävissä olevat rahatulot sisältävät luontoisedut. Eri kokoisten kotitalouksien tulojen vertailua on helpotettu laskeamalla tulot vuosittain kulutusyksikköä kohti ja jakamalla kotitaloudet näin saatujen tulojen mukaan desiileihin eli tulokymmenyksiin. Kotitaloudet vaihtelevat kooltaan, mutta kotitalouksien kulutustarve ei kasva suoraviivaisesti jäsenten lukumäärän mukaan. Tämän vuoksi on käytetty niin sanottua OECD:n kulutusyksikköä, jonka perusteella ensimmäinen aikuinen saa painon 1, muut aikuiset painon 0,7 ja lapset painon 0,5.

Taulukon 22 mukaan, jossa tulokymmenykset on esitetty nousevassa järjestyksessä, asuntovelkaisuus yleistyy tulojen kasvaessa. Sitä vastoin ylivelkaantuneet kotitaloudet ovat muita asuntovelallisia useammin pienituloisia. Alemmissä tuloryhmissä ylivelkaantuneisuus on yleisempää; yhteys on voimakkain sub-

15 Sosioekonomisen aseman perusteella luokittelemattomiin kotitalouksiin sisältyy noin 2 prosenttia asuntovelallisista kotitalouksista

16 Vuonna 1998 määrittyi haastattelun perusteella 906 ja rekisterien perusteella 916 asuntovelallista kotitaloutta (N=3276), jossa joku jäsenistä oli ollut työtön. Velallisissa kotitalouksissa (N=5440) oli haastattelu- ja rekisterilähteisten työttömien kotitalouksien suhde 1601/1603. Kaikissa kotitalouksissa suhde oli toisen suuntainen 2553/2533 (N=9345). Velallisissa kotitalouksissa erot eivät ole merkitseviä.

Työttömyys > 0 kk, vähintään 1 kk

1996-1998	Subj. ylivelka ¹	Velkaantu- misaste	Asuntol. hoitoaste	Maksuky- vyttömyys	Kaikki asunto- velalliset
Työttömyys	Perusjoukko				
	%	%	%	%	%
Ei	52,3	66,1	74,4	66,0	71,4
Kyllä	47,7	33,9	25,6	34,0	28,6
Yhteensä	100,0	100,0	100,0	100,0	100,0
Lkm	134 300	214 200	258 500	188 100	1 870 300

1996-1998	Subj. ylivelka ¹	Velkaantu- misaste	Asuntol. hoitoaste	Maksuky- vyttömyys
Työttömyys	Ryhmän talouksista			
	%	%	%	%
Ei	5,4	10,6	14,7	9,6
Kyllä	12,5	13,6	12,8	12,6
Yhteensä	7,4	11,5	14,1	10,5

Työttömyys > 6 kk

1996-1998	Subj. ylivelka ¹	Velkaantu- misaste	Asuntol. hoitoaste	Maksuky- vyttömyys	Kaikki asunto- velalliset
Työttömyys	Perusjoukko				
	%	%	%	%	%
Ei	71,7	86,2	88,7	81,9	87,5
Kyllä	28,3	13,8	11,3	18,1	12,5
Yhteensä	100,0	100,0	100,0	100,0	100,0
Lkm	134 300	214 200	258 500	188 100	1 870 300

1996-1998	Subj. ylivelka ¹	Velkaantu- misaste	Asuntol. hoitoaste	Maksuky- vyttömyys
Työttömyys	Ryhmän talouksista			
	%	%	%	%
Ei	6,1	11,3	14,3	9,8
Kyllä	17,2	12,7	13,0	15,5
Yhteensä	7,4	11,5	14,1	10,5

Taulukko 21.

Subjekttiivinen ja laskennallinen ylivelkaantuneisuus työttömyyden keston mukaan vuosina 1996-1998 yhteensä, asuntovelalliset kotitaloudet

jektiiivisessä ylivelkaantuneisuuden ja maksukyvyttömyyden osoittamassa ylivelkaantuneisuudessa. Esimerkiksi maksukyvyttömyyden mukaan ylivelkaantuneita on 83,7 prosenttia alimmassa tulokymmenyksessä ja reilut 12 prosenttia viidessä ylimmässä tulokymmenyksessä vuosina 1996-1998. Kaikkein ylimmässä tulokymmenyksessä määrittyi maksukyvyttömyyden perusteella ylivelkaantuneiksi 0,5 prosenttia kotitalouksista.

Maksukyvyttömyyden ja kulutusyksikköjä kohti las- ketun tulotason suhteellisen voimakas riippuvuus hei- jastaa kotitalouden tulojen ja menojen merkitystä lai- nan hoitomenojen rinnalla. Maksukyvyttömyyden pe- rustana olevan maksuvaran tulojen ja menojen erotus vastaa kotitalouden tulotasoa, jossa karkeasti otetaan huomioon perherakenteen ja perheen koon mukaiset erot kulutusmenoissa kulutusyksikköjen avulla.

Taulukko 22.

Subjekttiivinen ja laskennallinen ylivelkaantuneisuus käytävissä olevien rahatulojen (tulodesiilit) mukaan vuosina 1996–1998 yhteensä, asuntovelalliset kotitaloudet

Desiiliryhmät on muodostettu henkilöiden kesken kotitalouden kulutusyksikköä (OECD) kohti lasketun käytävissä olevan vuositulon mukaan

1996–1998	Subj. ylivelka ¹	Velkaantumisaste	Asuntol. hoitoaste	Maksukyvyttömyys	Kaikki asuntovelalliset
Tulodesiili	Perusjoukko				
	%	%	%	%	%
I	8,6	14,7	10,2	32,5	4,3
II	10,7	9,3	8,1	20,3	5,2
III	16,8	11,3	8,5	17,0	7,0
IV	10,3	9,1	7,7	7,6	7,5
V	12,3	8,0	8,1	8,1	9,4
VI	10,6	7,4	8,7	5,7	10,0
VII	11,3	13,5	11,7	3,5	12,1
VIII	10,4	10,0	11,8	2,2	13,5
IX	4,4	8,6	13,2	2,2	14,9
X	4,7	8,1	11,9	0,8	16,0
Yhteensä	100,0	100,0	100,0	100,0	100,0
Lkm	134 300	214 200	258 500	188 100	1 870 300

1996–1998	Subj. ylivelka ¹	Velkaantumisaste	Asuntol. hoitoaste	Maksukyvyttömyys
Tulodesiili	Ryhmän talouksista			
	%	%	%	%
I	14,3	39,3	34,9	83,7
II	14,9	20,4	22,3	42,0
III	19,0	18,4	17,7	26,0
IV	9,9	13,8	14,5	10,7
V	9,6	9,7	12,2	9,2
VI	7,9	8,4	12,2	5,8
VII	7,1	12,8	13,5	3,0
VIII	5,7	8,5	12,2	1,7
IX	2,2	6,6	12,5	1,5
X	2,1	5,8	10,6	0,5
Yhteensä	7,4	11,5	14,1	10,5

¹ Vuosien 1996–1997 luvut perustuvat otoksen I-paneeliin

7.6.4. Elinvaihe

Kotitalouden elinvaihe ottaa huomioon kotitalouden rakenteen ja jäsenten iän, ja sen perusteella voidaan kuvata myös kotitalouden elinkaaren mukaista velkaantumista. Viitehenkilön ikä ja lasten iät ovat luokittelijoina. Taulukko 23 kuvaa alkuperäisestä luokittelusta johdettua elinvaihetietoa, jossa residuaalinen ryhmä "muut" käsittää 65 vuotta täyttäneiden yksinäisten henkilöiden ja lapsettomien parien kotitaloudet sekä parit, joilla on täysi-ikäisiä lapsia. Lisäksi ryhmään sisältyvät ne kotitaloudet, joita ei ole voitu luokitella mihinkään kotitalouden elinvaiheen mukaiseen ryhmään.

Tarkasteltaessa ylivelkaantumista kotitalouden elinvaiheen mukaan, ilmenee, että subjekttiivinen ylivelkaantuneisuus on yleisintä yksinhuoltajatalouksissa,

jotka osoittautuvat keskimäärin useammin ylivelkaantuneiksi myös maksukyvyttömyden mukaan.

Velkarasite voidaan olettaa yksinäisen henkilön kotitaloudessa suhteellisesti suuremmaksi kuin, jos kotitaloudessa olisi useampi henkilö. Osoittautui, että nuorilla alle 35-vuotiailla yksinäisillä henkilöillä ylivelkaantuneisuus on keskimääräistä yleisempää kaikkien laskennallisten mittarien, erityisesti velkaantumisasasteen ja asuntolainan hoitoasteen perusteella. Myös vanhemmilla 35–64-vuotiailla yksinäisillä henkilöillä laskennallisiin mittareihin perustuva velkaantuneisuus on yleistä.

Toisaalta useamman jäsenen kotitalouksista erotuvat velkaantumisasasteen mukaan ne lapsettomat parit, joissa viitehenkilö on alle 35-vuotias ja maksukyvyttömyyden mukaan ne parit, joissa nuorin lapsi on

1996–1998	Subj. ylivelka ¹	Velkaantumisaste	Asuntol. hoitoaste	Maksukyvyttömyys	Kaikki asuntovelalliset
Elinvaihe	Perusjoukko				
	%	%	%	%	%
Yksinäiset henkilöt					
ikä –34 v.	4,8	14,4	11,3	6,8	5,4
ikä 35–64 v.	12,4	15,3	22,2	14,8	11,6
Yksinhuoltajat	17,9	7,1	7,2	13,3	7,4
Lapsettomat parit					
viiteh. ikä –34 v.	2,7	10,8	5,2	4,0	6,6
viiteh. ikä 35–64v.	10,4	8,0	11,7	5,9	13,0
Parit, nuorin lapsi					
alle 7 v.	17,0	27,2	22,9	38,7	25,3
7–17 v.	16,0	11,1	12,4	10,6	16,2
Muut	18,9	6,1	7,0	5,8	14,6
Yhteensä	100,0	100,0	100,0	100,0	100,0
Lkm	134 300	214 200	258 500	188 100	1 870 300

1996–1998	Subj. ylivelka ¹	Velkaantumisaste	Asuntol. hoitoaste	Maksukyvyttömyys
Elinvaihe	Ryhmän talouksista			
	%	%	%	%
Yksinäiset henkilöt				
ikä –34 v.	6,3	30,6	30,0	13,3
ikä 35–64 v.	7,9	15,1	27,1	13,2
Yksinhuoltajat	17,4	11,0	14,1	18,9
Lapsettomat parit				
viiteh. ikä –34 v.	3,2	18,8	11,6	6,4
viiteh. ikä 35–64 v.	5,9	7,1	12,7	4,7
Parit, nuorin lapsi				
alle 7 v.	5,0	12,3	12,7	15,6
7–17 v.	7,5	7,9	10,8	6,7
Muut	9,6	4,8	6,8	4,7
Yhteensä	7,4	11,5	14,1	10,5

¹ Vuosien 1996–1997 luvut perustuvat otoksen I-paneeliin

Taulukko 23.

Subjekttiivinen ja laskennallinen ylivelkaantuneisuus elinvaiheen mukaan vuosina 1996–1998 yhteensä, asuntovelalliset kotitaloudet

alle 7-vuotias. Lapsettomilla nuorilla pareilla velkaantumisasteeseen perustuva ylivelkaantuneisuus on suhteellisen yleistä. Alle 7-vuotiaiden lasten pareilla ilmenee taas keskimääräistä useammin maksukyvyttömyyteen perustuvaa ylivelkaantuneisuutta.

7.6.5. Asuinpaikan lääni ja tilastollinen kuntaryhmitys

Ylivelkaantuneisuutta on tutkittu kotitalouden asuinpaikan suhteen. Se kuvaa kotitalouskohtaisten ominaisuuksien lisäksi velkaantumiseen liittyviä yleisempiä riskitekijöitä, muun muassa erilaistuneita työ- ja asuntomarkkina-alueita. Erilaistuneisuus ilmenee taantuvien alueiden asuntojen hitaampana hintakehityksenä ja asuntojen realisoimisena, toisaalta kasvualueiden nopeampana hintakehityksenä ja suhdannevaihteluihin liittyvinä riskeinä asuntojen reaaliarvoille. Esimerkiksi

vuodesta 1996 lähtien, jolloin asuntojen hinnat kääntyivät nousuun, asunto-osakehuoneistojen velattomat neliöhinnat nousivat pääkaupunkiseudulla 34,6 prosenttia ja muualla Suomessa 25,3 prosenttia vuoteen 1998. Uudenmaan muita nopeampaa asuntohintojen nousua lukuunottamatta suuralueiden (NUTS2) väliset erot hintakehityksessä eivät olleet merkittäviä. Pääkaupunkiseudun osakehuoneistojen velattomat neliöhinnat olivat noin 9 300 markkaa ja muun Suomen 5 400 markkaa vuonna 1998. (Asuminen 1999: 4).

Erilaistuneet työmarkkina-alueet voivat työmarkkina-aseman ja siten esimerkiksi työttömyyden korkeamman riskin kautta edistää kotitalouksien ylivelkaantumista. Työmarkkina- ja asuntomarkkinakehitys ei kuitenkaan ole saman suuntaista. Näin huomattavia alue-eroja ei ylivelkaantuneisuudessa esiintynyt kotitalouksissa. Kotitalouskohtaiset alueesta riippumattomat tekijät ovat ylivelkaantuneisuudessa merkittävämpiä.

Asuinaluetta osoittavat tiedot perustuvat kotitalouden asuinkunnan 1.9.1997 voimaan tulleeseen läänijakoon ja tilastolliseen kuntaryhmitykseen.

Taulukoiden 24 ja 25 perusteella ei ylivelkaantuneisuudessa ole huomattavia eroja asuinalueen mukaan. Läneittäinen ylivelkaantuneisuuden vaihtelu on vähäistä, Oulun läänissä subjektiivinen ylivelkaantuneisuus on keskimääräistä korkeampaa. Taajaan asutuisissa kunnissa kotitalouksien laskennallinen ylivelkaantuneisuus on hieman kaupunkimaisia kuntia korkeampaa, mutta erot eivät ole merkitseviä. Pääkaupunki-seutu erottuu keskitasoa tai sitä hieman alhaisemalla kotitalouksien ylivelkaantuneisuudella, etenkin subjektiivisen ylivelkaantuneisuuden ja maksukyvyttömyyden mukaan.

7.6.6. Asunnon hallintaperuste

Asunnon hallintaperusteen mukaan kotitalouksia luonnehtii omistusasunnossa asuminen. Esimerkiksi vuonna 1998 omassa asunnossa asui vajaa 64 prosenttia kaikista ja 92 prosenttia velallisista kotitalouksista. Omistusasuntokotitalouksissa erotellaan omassa talossa ja omassa

osakehuoneistossa asuvat. Lisäksi tarkastellaan vuokra-asunnossa asuvia kotitalouksia, joita kaikissa kotitalouksissa oli yli 33 prosenttia ja asuntovelallisissa vielä 6 prosenttia (perusjoukossa 38 600 kotitaloutta) vuonna 1998. Uutena asumismuotoina asumisoikeusasuminen ja osaomistusasuminen käsittää kotitaloustutkimuksen aiheistossa otostasolla lukumääräisesti vähän kotitalouksia (perusjoukossa 10 000 kotitaloutta), joten tulosten heikon luotettavuuden vuoksi ylivelkaantuneisuutta käsittäviä lukuja ei raportoida. Asumisoikeusasunnoissa ja osaomistusasunnoissa asuvien kotitalouksien lainamäärät ovat asunnon rahoitusmuodosta johtuen selvästi pienempiä (liitetaulukko 3).

Asunnon hallintaperusteen mukaan vuokra-asunnossa asuvat kotitaloudet ovat sekä subjektiivisen ylivelkaantuneisuuden että maksukyvyttömyyden perusteella useammin ylivelkaantuneita kuin omistusasunnoissa asuvat kotitaloudet. Kyse on todennäköisesti kotitalouksista, jotka ovat velkaongelmissaan joutuneet luopumaan omistusasunnostaan ja asuvat nyt vuokra-asunnossa. Asunnon realisoimisesta huolimatta heille on jäänyt vielä asuntolainaa. (Taulukko 26).

Taulukko 24.

Subjektiivinen ja laskennallinen ylivelkaantuneisuus asuinläänin mukaan (1.9.1997 voimaan tullut läänijako) vuosina 1996–1998 yhteensä, asuntovelalliset kotitaloudet

1996–1998	Subj. ylivelka ¹	Velkaantumisaste	Asuntol. hoitoaste	Maksukyvyttömyys	Kaikki asuntovelalliset
Asuinlääni	Perusjoukko				
	%	%	%	%	%
Etelä-Suomi	40,2	36,8	39,8	35,4	39,7
Länsi-Suomi	34,8	38,6	36,6	37,9	36,4
Itä-Suomi	7,7	10,5	10,3	12,4	10,8
Oulu	12,3	9,4	9,8	9,0	8,8
Lappi	5,1	4,4	3,4	5,3	4,3
Ahvenanmaa	–	–	–	–	–
Yhteensä	100,0	100,0	100,0	100,0	100,0
Lkm	134 300	214 200	258 500	188 100	1 870 300

1996–1998	Subj. ylivelka ¹	Velkaantumisaste	Asuntol. hoitoaste	Maksukyvyttömyys
Asuinlääni	Ryhmän talouksista			
	%	%	%	%
Etelä-Suomi	7,4	10,6	14,2	9,4
Länsi-Suomi	7,2	12,2	14,2	10,9
Itä-Suomi	5,3	11,1	13,6	12,0
Oulu	11,0	12,2	15,8	10,7
Lappi	8,6	11,8	11,2	12,9
Ahvenanmaa	–	–	–	–
Yhteensä	7,4	11,5	14,1	10,5

¹ Luvut perustuvat otoksen I-paneeliin
– Ei havaintoja

1996-1998	Subj. ylivelka ¹	Velkaantumisaste	Asuntol. hoitoaste	Maksukyvyttömyys	Kaikki asuntovelalliset
Taajama-aste	Perusjoukko				
	%	%	%	%	%
Pääkaupunkiseutu	12,6	14,1	16,6	11,0	16,8
Muut kaup. kunnat	47,6	40,5	41,2	40,0	43,9
Taajaan as. kunnat	17,1	21,3	20,1	21,2	17,6
Maas. kunnat	22,7	24,1	22,1	27,9	21,7
Yhteensä	100,0	100,0	100,0	100,0	100,0
Lkm	134 300	214 200	258 500	188 100	1 870 300

1996-1998	Subj. ylivelka ¹	Velkaantumisaste	Asuntol. hoitoaste	Maksukyvyttömyys	
Taajama-aste	Ryhmän talouksista				
	%	%	%	%	%
Pääkaupunkiseutu	5,5	9,6	14,1	6,9	
Muut kaup. kunnat	8,0	10,6	13,3	9,5	
Taajaan as. kunnat	7,3	13,8	16,0	12,7	
Maas. kunnat	7,8	12,7	14,5	13,6	
Yhteensä	7,4	11,5	14,1	10,5	

¹ Vuosien 1996-1997 luvut perustuvat otoksen l-paneeliin

Taulukko 25.

Subjekttiivinen ja laskennallinen ylivelkaantuneisuus asuinalueen tilastollisen kuntaryhmityksen mukaan vuosina 1996-1998 yhteensä, asuntovelalliset kotitaloudet

1996-1998	Subj. ylivelka ¹	Velkaantumisaste	Asuntol. hoitoaste	Maksukyvyttömyys	Kaikki asuntovelalliset
Asunnon hallintaperuste	Perusjoukko				
	%	%	%	%	%
Oma talo	47,4	56,2	54,1	56,8	52,1
Oma osakehuoneisto	27,3	35,7	42,1	33,2	41,1
Asumisoikeusasunto	2,3	0,1*	0,1*	1,4	1,2
Vuokra-asunto	23,1	8,0	3,7	8,7	5,6
Muu*	-	-	-	-	0,4
Yhteensä	100,0	100,0	100,0	100,0	100,0
Lkm	134 300	214 200	258 500	188 100	1 870 300

1996-1998	Subj. ylivelka ¹	Velkaantumisaste	Asuntol. hoitoaste	Maksukyvyttömyys	
Asunnon hallintaperuste	Ryhmän talouksista				
	%	%	%	%	%
Oma talo	6,8	12,4	14,6	11,5	
Oma osakehuoneisto	5,0	9,9	14,4	8,4	
Asumisoikeusasunto	13,1	-	-	11,2	
Vuokra-asunto	27,9	8,0	10,2	17,9	
Yhteensä	7,4	11,5	14,1	10,5	

¹ Vuosien 1996-1997 luvut perustuvat otoksen l-paneeliin
- Otoksessa havaintoja < 10

Taulukko 26.

Subjekttiivinen ja laskennallinen ylivelkaantuneisuus asunnon hallintaperusteen mukaan vuosina 1996-1998 yhteensä, asuntovelalliset kotitaloudet

7.7. Subjekttiivisen ylivelkaantuneisuuden syytekijät

Vuosien 1997 ja 1998 tulonjakotilaston kotitaloustutkimusten aineistot käsittävät tiedot subjektiiviseen ylivelkaantuneisuuteen johtaneesta pääasiallisesta syystä. Useiden syiden esiintyessä samanaikaisesti ylivelkaantuneisuuden taustalla kotitalous on saattanut valita erittelemättömän syyn. Tämä osoittautui frekvenssiltaan suhteellisen suureksi jo vuonna 1997, ja on kasvanut edelleen vuoteen 1998. Vuonna 1998 kotitalous on voinut itse määritellä ylivelkaantuneisuuteen johtaneen pääasiallisen syyn, joka käsittää hajanaisen joukon velanhoitomenojen, elinkustannusten korkeuteen tai tulojen alhaisuuteen liittyviä tekijöitä, ei varsinaisesti niiden lähteitä. Eräänä mainittiin kuitenkin työvoiman ulkopuolelle siirtyminen esimerkiksi eläkkeen ja opiskelijan aloittamisen vuoksi.

Kotitalouksista noin kolmannes, mutta asuntovelallisissa kotitalouksissa vuonna 1998 enää viidennes arvioi työttömäksi joutumisen olleen ylivelkaantuneisuuteen johtanut pääasiallinen syy. Muita ylivelkaantuneisuutta edeltäviä elämäntapahtumia olivat yleisyyden mukaan muun yksittäisen syyn ohella oma tai perheenjäsenen sairaus, onnettomuus tai perheenjäsenen kuolema ja yritystoiminnan vaikeudet.

7.8. Subjekttiivinen ylivelkaantuneisuus sekä talous- ja velkajärjestelyt

Velkojen erilaisia järjestelykeinoja on kuvattu eräinä objektiivista ylivelkaantuneisuutta kuvaavina indikaattoreina (esim. Muttilainen 1996; Iivari ja Heinonen 1997). Ne saattavat aktualisoida kokemuksellisen tunteen ylivelkaantuneisuudesta, tai olla seurausta pikemminkin velkaongelmatilanteen kokemisesta ja tilanteeseen liittyvistä ratkaisupyrkimyksistä. On ilmeistä, että velkajärjestelykeinojen käyttöön ylivelkaantuneisuustilanteessa liittyy lähes aina subjektiivisuus, kokemus ylivelkaantuneisuudesta.

Varsinaisina velkajärjestelyinä on yleensä viitattu tuomioistuimen velkajärjestelyihin. Vuonna 1993 voimaan tulleeseen yksityishenkilön velkajärjestelylakiin (HE 183/1992 vp.) vahvistettu velkajärjestelylain muutos vuonna 1997 (HE 180/1996 vp.) sisälsi velkajärjestelyn myöntämiskynnyksen nostoon liittyviä säännöksiä, jotka ovat saattaneet osaltaan suosia muita järjestelykeinoja vakavissa velkaongelmatilanteissa. Osittain velkajärjestelyn kriteerien tiukennusten myötä vapaaehtoisin sovintoihin perustuva velkojen järjestely on muodostunut yhä merkittävämmäksi. Tähän on pyritty myös velkaneuvontalain (HE 37/2000) uudistuksella. Voimakkaimpia viranomaistoimin toteutettua velkojen ja talouden järjestelyä edustaa ulosotto, jota on saattanut edeltää useita perimistoimenpiteitä. Velkajärjestely-

Taulukko 27.
Subjekttiiviseen ylivelkaantuneisuuteen johtanut pääasiallinen syy vuosina 1997 ja 1998, kaikki velalliset ja asuntovelalliset kotitaloudet

	Kaikki velalliset		Asuntovelalliset	
	1997 ¹	1998	1997 ¹	1998
	Perusjoukko			
	%	%	%	%
Työttömäksi joutuminen	33,1	29,1	30,2	18,4
Oma tai perheenjäsenen sairaus, onnettomuus tai perheenjäsenen kuolema	13,2	10,2	21,5	11,5
Takausvastuun lankeaminen maksettavaksi	12,1	11,0	–	10,9
Avio- tai avoliiton purkautuminen	5,8	5,7	–	5,6
Yritystoiminnan vaikeudet	12,1	13,1	13,0	12,1
Muu yksittäinen syy	23,6	30,7	27,0	41,4
Ei osaa sanoa	0,2	0,2	0,0	0,0
Yhteensä	100,0	100,0	100,0	100,0
Lkm	128 600	111 200	45 900	40 300

¹ Luvut perustuvat otoksen I-paneeliin.
– Otoksessa havaintoja <10

lykeinojen puuttuessa taloutta on saatettu tukea ja velkaongelmia selvittää sosiaaliturvan tarveharkintaan perustuvien etuuksien, joita ovat asumistuki ja viimesijaisena etuusmuotona toimeentulotuki. Vuodesta 1994 asumistukeen tehdyt leikkaukset ovat osittain ilmenneet toimeentulotukea hakeneiden määrän kasvuna (esim. Karjalainen ja Järvinen 2000). Vuonna 1998 voimaan tullut toimeentulolain uudistus (TOTUL 1412/97) on kiristänyt myös toimeentulon saannin ehtoja, ja on saattanut vähentää sen käyttöä velkaongelmatilanteissa. Asumistukea yhteen sovitettiin toimeentulotuen kanssa samana vuonna 1998 siten, että asumistukena maksetaan aikaisempaa suurempi osa toimeentulotukea saavien asumismenoista. Asumistuki on omistusasuntokotitalouksilla kuitenkin jäänyt marginaaliseksi, valtaosin asumistuki on kohdistunut pienituloisille, vuokralla asuville kotitalouksille.

Velkajärjestelyjen taloudelliset merkitykset ovat velallisille erilaisia, mikä on saattanut vaikuttaa keinojen valikointiin, silloin kuin mahdollista. Esimerkiksi tuomioistuimen velkajärjestely rajaa velkojen perintämahdollisuuksia ajallisesti, jälkiperintämahdollisuuksia ja tarjoaa velalliselle jonkin verran paremmat suojaosuudet (mm. välttämättömät elinkustannukset ovat korkeammat) kuin vaikkapa ulosotto-perintä. (Mutttilainen 1997, 53–54.)

Velkajärjestelyt eivät ole toisensa poissulkevia. Eräissä tapauksissa joudutaan turvautumaan useampaan keinoon, kun ensisijainen keino ei riitä. Esimerkiksi ulosotto voi muodostua niin ankaraksi, että velallisen perustoimeentulo jää toimeentulonormin alapuolelle ja velallinen joutuu turvautumaan väliaikaisesti toimeentulotukeen. Velkaneuvonta on luonnollisesti saattanut olla lisätoimenpide muiden keinojen yhteydessä. (mm. Niemi-Kiesiläinen ja Varis 1996.) Toimeentulotukea on myös saatettu myöntää ehkäisevässä tarkoituksessa kuten velkajärjestelyssä olevien auttamiseen yllättävien menojen ja sosiaalisten kriisien kohdatessa. Kyse on ollut tällöin kuitenkin tilapäisestä ja viimesijaisesta sosiaalitoimen tukimuodosta, jolla turvataan velkajärjestelyssä vahvistetun maksuohjelman noudattaminen ja ehkäistään mahdollinen ulosotto-perintä. Niin ikään varallisuuden realisointi on saattanut olla yhtäaikaista velkasuhteeseen liittyvien muiden selviytymiskeinojen, esimerkiksi velkajärjestelyn ja oikeudellisen perinnän kanssa. (mm. Muttilainen 1997, 43–44.)

Keinoina esimerkiksi tuomioistuimen velkajärjestely syrjäyttää ulosoton, jos velkajärjestelylle ei ole esteitä. Velkajärjestelymenettelyn vaihe ja ulosottomittauksen kohde, se onko kohteena velallisen omaisuus, palkka, eläke tai muu toistuvaissuoritus, vaikuttavat ulosmittauksen jatkamiseen. Velkajärjestelyhakemuksen jättö käräjäoikeuteen ei keskeytä ulosmittausta, ellei käräjäoikeus määrää väliaikaista kieltoa ulosmittauksen keskeyttämiseksi. Näin voidaan estää asunnon pakkohuutokauppa tai turvata perustoimeentulo. Velkajärjestelyn alettua tulee voimaan velallisen velkoja koskeva maksu-, perintä- ja täytäntöönpanokielto, jolloin omaisuutta ei saa ulosmitata lukuun ottamatta etuoikeutettua elatusapusaatavaa. Muutoin ulosmittaus pysyy voimassa, ellei tuomioistuin määrää toisin. Velkajärjestelyn maksuohjelman vahvistamisen jälkeen velallisen maksuvelvollisuus määräytyy maksuohjelman mukaan, ja ulosmittaus päättyy. Jo ennen maksuohjelman alkamista velkajärjestelyn alettua ulosmittaus voi keskeytyä tai ulosmittauksen määrä voi pienentyä muun muassa lisävelkaantumisen tai toimeentulotukitarpeen vuoksi tuomioistuimen määräyksellä. (Niemi-Kiesiläinen ja Varis 1996, 25–26.)

Muita asuntovelallisten velkatilannetta helpottavia tekijöitä ei tässä tutkimuksessa ole otettu empiirisesti huomioon. Valtion asumistukijärjestelmät on jaoteltu tarjontaan ja kysyntään liittyviin tukiin, joista ensimmäiset saattavat helpottaa välillisesti myös asuntovelallisten asemaa ja jälkimmäiset ovat taas suoraan kotitaloudelle maksettavia joko yleisiä tai tarveharkintaisia tukia. Asuntovelallisille suunnatun korkojen verovähennystuen merkitys on hieman kaventunut korkotason laskemisen ja 1990-luvun jälkipuoliskolla toteutettujen leikkausten seurauksena. Tarveharkintaisissa tuissa asuntoylivelkaisten kannalta on ollut merkittävä vuosien 1992 ja 1993 lakien perusteella luotu korkotuki, jonka piirissä oleville velallisille maksettiin 5 prosentin korkohyvitystä jäljellejäävän lainapääoman osalta kolmen vuoden ajan. Tuki lakkautettiin vuonna 1994 ja viimeiset korkohyvitykset maksettiin vuonna 1997. Korkotukilainoituksen ohessa on toiminut erityishankintalainoitus, jolla on pyritty siihen, että kunnat ja muut yleishyödylliset yhteisöt ostaisivat ylivelkaantuneitten asuntoja vuokra-asunnoiksi. Yleensä asunto- ja opintolainavelkaisten on mahdollista saada maksuhelpotuksia ja -vapautuksia erityislakien säännösten perusteella. (mm. Hassi 1998; Suomen ympäristö 1999.)¹⁷

17 Lisäksi luottomarkkinoille on ilmestynyt vapaaehtoisuuteen perustuvia lainaturvavakuuksia, joilla turvataan lainan hoitoa kuoleman, työkyvyttömyyden ja usein myös työttömyyden varalta.

Lisävelkaantumisella saatetaan hoitaa velkaongelmaa. Pankki- ja rahoituslaitosten saatavien luottojen ohella esimerkiksi Takuu-Säätiö on taannut vuodesta 1990 lähtien perusrahostaan kuntouttavaan tarkoitukseen lainoja, sekä erityisesti vuodesta 1995 lähtien velkajärjestelylainoja että vuodesta 1998 lähtien yhdessä kahdeksan kunnan Kuntapankin kanssa sosiaalilainoja. Takuu-Säätiön takaamia lainoja ei ole voinut käyttää omistusasunnon rahoitukseen, mutta niillä on saatettu maksaa pois muita velkoja kuten kulutusluottoja ja takausvastuita.

Kotitaloustutkimuksen aineistossa kotitalouden muut lainat sisältävät tiedot myös yrityksen nimiin otetuista lainoista silloin, kun esim. pienyrittäjä on vastuussa veloissa. Yritystoiminnan osalta on voimassa laki yrityksen saneerauksesta (HE 182/1992), jolla pyritään taloudellisissa vaikeuksissa olevan velallisen jatkamiskelpoisen yritystoiminnan tervehdyttämiseen tai sen edellytysten turvaamiseen ja lain mukaisten velkajärjestelyjen aikaansaamiseen. Maaseutuelinkeinolaki (1990/1295) säätelee erikseen maatalousyrittäjien valtionlainojen ja korkotukilainojen vapaaehtoisista velkajärjestelyistä. Maataloustuotantonsa lopettaneen lainansaajan velkajärjestelyyn voidaan ryhtyä vain siinä tapauksessa, että lainansaajan asunnon säilymistä ei voida turvata muulla tavoin.

Käsillä olevassa tutkimuksessa tarkasteltavien talous- ja velkajärjestelykeinojen lisäksi ylivelkaantuneen kotitalouden velanmaksukykyyn vaikuttavat positiivisesti tuloihin, varallisuuteen ja menoihin liittyvät muutokset velallisen olosuhteissa, esimerkiksi työllistyminen, perinnön saanti tai perhesuhteissa tapahtuvat muutokset, jotka voivat vaikuttaa velkatilanteesta selviytymiseen.

Kotitaloustutkimuksen aineistossa on kysytty tietoja kotitalouden velkaan ja yleisemmin taloudelliseen tilanteeseen liittyvistä järjestelyistä. Itse velkasuhteeseen liittyvinä järjestelykeinoja voidaan erottaa velkaneuvonta, velan maksuaikataulun muutos ja tuomioistuimen vahvistama velkajärjestely. Kotitalouden taloudelliseen tilanteeseen yleisemmin liittyvät keinot käsittävät toimeentulotuen hakemisen, omaisuuden myynnin ja ulosoton. Tutkimusaineisto ei mahdollista talousjärjestelyiden spesifioimista velallisilla sen mukaan, onko niiden tavoitteena ratkaista ensisijaisesti velkaongelma. Velkaongelma on kuitenkin edellä määritetty suhteessa taloudelliseen tilaan, jolloin talouteen kohdistuvat jär-

jestelyt koskettavat käytännössä aina jossain määrin myös velanhoitoa.

Taulukoissa 28 ja 29 on esitetty talous- ja velkajärjestelyjen käytön yleisyyttä erikseen asuntovelallisilla kotitalouksilla ja heissä subjektiivisesti ylivelkaantuneilla kotitalouksilla. Useat järjestelyt voivat esiintyä samanaikaisesti osittain myös sen vuoksi, että aineistosta saatavien tietojen viiteajankohdat vaihtelevat järjestelyjen mukaan. Osa järjestelyjä koskevista tiedoista viittaa koko kuluneeseen vuoteen, osa vuoden lopun tilanteeseen.

7.8.1. Tuomioistuimen velkajärjestely

Yksityishenkilön velkajärjestelylaki tuli voimaan 8.2.1993 (HE 183/1992). Lakia on muutettu edelleen 1.2.1997 voimaan astuneella lailla (HE 180/1996 vp.), jolla on täsmennetty velkajärjestelyn edellytyksiä ja esteitä. Yksityishenkilön velkajärjestelylaissa säädetään menettelyistä, jonka avulla vaikeisiin velkaongelmiin joutuneen henkilön kaikki velat järjestellään vahvistamalla velalliselle hänen maksukykyään vastaava maksuohjelma¹⁸. Suoritettuun ohjelman henkilö vapautuu loppuosasta velkojaan. Ennen velkajärjestelyn hakemista velallisen on kuitenkin selvitettävä mahdollisuutensa tehdä sovintoratkaisu velkojien kanssa. Velkajärjestelyyn valikoituvat ne velalliset, jotka eivät pääse neuvotteluratkaisuun velkaongelmaansa tuomioistuinten ulkopuolella.

Velkajärjestelyhakemusten ja ratkaistujen (sekä samalla vahvistettujen maksuohjelmien) asioiden lukumäärän kasvu on taittunut laskuun vuonna 1996. Uusien velkajärjestelyhakemusten sijaan tuomioistuinta ovat alkaneet kuormittaa suhteellisesti merkittävämmiin velkajärjestelyjen muutoshakemukset, raukeamishakemukset ja uusintakäsittely. (Oikeustilastollinen vuosikirja 1993–1998.) Uusien velkajärjestelyhakemusten lukumäärän vähenemistä ovat velkaongelmatilanteen mahdollisen helpottumisen ohella saattaneet vahvistaa vuonna 1997 velkajärjestelylakiin tulleet muutokset, joiden tavoitteena on ollut rajoittaa uusien velkajärjestelyhakemusten määrää tuomioistuinta ja tukea velkaongelmatilanteiden selvittelyä tuomioistuinta ulkopuolella. Lailla on pyritty velkajärjestelyyn liittyvien väärinkäytösten ehkäisemiseen. Uudistusten tavoitteena on ollut lisäksi se, että velkajärjestely soveltuisi pääasiassa vakiintuneessa tilanteessa oleville velallisille (ei esim. työttömät ja opiskelijat), jotka kykenevät maksamaan edes osan velois-

18 Maksuvaran määrittämistä on kuvattu maksuvaraa ja siitä johdettua maksukykyisyyttä osoittavan velkaantuneisuusmittarin muodostamisessa luvussa 6.

taan. Väliaikaisuutta ja maksuvaraa arvioitaessa on otettava huomioon erityisesti velallisen ansaintamahdollisuudet. Lisäksi velallisen tilanteesta on pyritty saamaan paremmat perustiedot jo velkajärjestelylain hakuvaiheessa sekä velallisen olosuhteissa maksuohjelman aikana tapahtuvista muutoksista. Velallisia kannustetaan yleensä ylläpitämään ja parantamaan maksukykyään, millä kohotetaan maksumoraalia ja ehkäistään velallisten passivoitumista velkajärjestelyn aikana. Tämä merkitsee sitä, että ns. nollamaksuohjelmia ja takaajien lainanmaksua pyritään ehkäisemään. (mm. Muttilainen 1997, 7.)

Yritystoimintaan ja takauksiin liittyvät yleensä äkilliset ja velkamäärältään suuret ongelmat, joiden on todettu olevan muita tekijöitä tärkeämpiä velkajärjestelyn hakuperusteita, ja niiden ennakoidaan edelleen korostuvan (HE 37/2000). Erilaisten velallisille epäedullisten olosuhdemuutosten kuten työttömyys, sairaus ja perhesyyt ja asuntovelkaongelmien merkitys on ollut vähäisempi. (mm. Muttilainen ja Tala 1998, 15–16.)

Kotitaloustutkimuksen aineiston mukaan keskimäärin 1,3 prosentilla asuntovelallisista kotitalouksista oli voimassa tuomioistuimen vahvistama velkajärjestely vuoden lopussa vuosina 1996–1998. Velkajärjestelyssä olevien kotitalouksien lukumäärä jää vähäiseksi vielä siinä tapauksessa, että lukumäärä korotettaisiin koskemaan yksityishenkilöitä tuomioistuimen velkajärjestelyn ja sen tilastoinnin tavoin. Oikeustilastollisen vuosikirjan mukaan (1994–1999) velkajärjestelyn maksuohjelmia oli lain voimaan tulon jälkeen vahvistettu kaikkiaan 32 000 vuoden 1996 ja 43 200 vuoden 1998 loppuun mennessä. Maksuohjelman kesto on tavallisesti viisi vuotta, joten vuoden 1998 luvuista on mahdollista vähentää vuoden 1993 aikana vahvistetut reilut 1700 ohjelmaa. Kotitaloustutkimuksen aineiston mukaan velkajärjestelyssä olevia kotitalouksia oli vuonna vajaa 7000 vuonna 1996 ja noin 8400 vuonna 1998. Vähäisille kotitalouksien lukumäärille perustuvat tulokset asuntovelallisten tuomioistuimen velkajärjestelyistä ovat ylivelkaantuneisuuden osalta vain suuntaa antavia. Tulokset osoittaisivat, että subjektiivisesti ylivelkaantuneet asuntovelalliset ovat tuomioistuimen velkajärjestelyn piirissä muita asuntovelallisia useammin.

7.8.2. Ulosmittaus

Tuomioistuimen velkajärjestelyn ulkopuolelle jäävät vaikeassa velkaongelmatilanteessa olevat kotitaloudet ovat usein ulosoton kohteena, jota on saattanut edeltää useita perintätoimenpiteitä.

Ulosmittauksen yleisin kohde on veronpalautusten ohella velallisen palkka, joka on saatettu ulosmitata useamman saatavan suorituksiksi. Lähtökohtaisesti kolmannes velallisen nettopalkasta ulosmitataan, jäljelle jäävä osa on ns. vapaaosa. Pienituloisille on säädetty erityinen suojaosuus, jonka ylittävistä tulo-osuudesta ei voida ulosmitata enempää kuin kolme neljänestä. Velallisen eduksi voidaan poiketa, mikäli velallisen maksukyky on sairauden, työttömyyden tai muun erityisen syyn vuoksi oleellisesti vähentynyt. Vuonna 1990 ulosmittauksen kohteeksi tulleet erät toimeentuloetuudet rinnastetaan ja lisätään palkkoihin. Perustoimeentuloa turvaavia etuuksia kuten kansaneläkettä, kansaneläkelaitoksen maksamaa yleistä perhe-eläkettä, sotilasvammalain mukaisia korvauksia, työttömän peruspäivärahaa tai työmarkkinatukea ei voida ulosmitata, mutta ne otetaan huomioon kokonaistuloissa, kun suojaosuutta määritetään. Lisäksi ulosmittauksen ulkopuolelle jäävät erät eläke- ja sosiaalilainsäädännön perusteella maksettavat etuudet¹⁹, joita ei kuitenkaan sisällytetä suojaosuuden laskemiseen. (Niemi-Kiesiläinen ja Varis 1996, 12; Ulosottomiesten toiminta vuonna 1998.)

Ulosmittauksessa sovellettua suojaosuutta on suhteutettu vuoden 1997 kansaneläkeuudistusta edeltäneen kansaneläkkeen perusosan tasoon, jota on indeksitarkistettu. Suojaosuutta määritettäessä ei ole otettu huomioon sitä, että muusta lähteestä tulonsa saava velallinen ei ole välttämättä oikeutettu samoihin tarveharkintaisiin lisäetuuksiin, erityisesti asumistukeen kuten kansaneläkkeensaaja, jolloin velallisen asumiskustannukset eivät tule otetuiksi huomioon. Riittämättömien varojen tilanteessa ulosottovelallinen on joutunut turvautumaan viimesijaisesti toimeentulotukeen (Niemi-Kiesiläinen ja Varis 1996, 30–31).

Toimeentulonormien mukaan asuntolainan korot voidaan ottaa toimeentulotukea myönnettäessä huomioon (vrt. luku 7.8.5.), minkä vuoksi toimeentuloa saavan asuntovelkoja ei yleensä peritä ulosoton kautta. Sitä vastoin tilanteessa, joissa toimeentulotuen syyksi on ilmoitettu muut kuin asuntolainat, joita ei

19 Näitä etuuksia ovat mm. toimeentulotuki, asumistuki, lapsilisä, elatustuki, kotihoidontuki sekä erilaiset pysyvistä haitasta maksetut korvaukset ja henkilövahingoista maksetut korvaukset ja henkilövahingoista maksetut kustannusten korvaukset

ole otettu huomioon toimeentulotukea myönnettäessä, velkoja saatetaan periä ulosoton kautta (Niemi-Kiesiläinen ja Varis 1996, 7).

Ulosmitattavien asemaa on helpotettu muun muassa vuonna 1997 voimaantulleella ulosottolain muutoksella (HE 378/1997), jonka perusteella on mahdollista keskeyttää ulosmittaus yhden – kolmen kuukauden ajaksi, jolloin tulot jäävät kokonaan velallisen käyttöön. Lisäksi velallinen saa aikaisempaa laajemmin säilyttää omaisuuttaan ulosotossa. Erityisestä syystä kuten sairaudesta ja työttömyydestä aiheutuneen maksukyvyyn heikentymisen vuoksi voidaan ulosmittaamatta jätettävä palkan osa määrätä suuremmaksi kuin mitä muuten olisi mahdollista.

Vireillä olevan laajan ulosottolain osittaisuudistuksen, ns. kokonaisuudistuksen toisen vaiheen tavoitteena on heikentää pitkäkestoisen ulosoton haittoja sekä kehittää menettelysäännöksiä täsmällisemmiksi. Yksityisoikeudellisten saatavien osalta on ulosoton enimmäiskestoksi esitetty 15–25 vuotta. Eräänä uudistuksen taustalla olevana pyrkimyksenä on vähentää ulosoton ja yksityishenkilön velkajärjestelyn eroja. (OM 11.5.2000, Ehdotus Hallituksen esitykseksi).

Tulonjakotilaston tieto ulosmittauksesta perustuu sekä ulosottoviranomainen suorittamaan palkan ja varallisuuden ulosmittaukseen tai sen yritykseen kuluneen vuoden aikana. Lisäksi tulonjakotilasto kartoitti ulosoton kohteena olevaa suurinta velkaa vuosina 1997 ja 1998 sekä ulosoton kohteena olevien velkojen lukumäärää vuonna 1997.

Asuntovelallisista kotitalouksista keskimäärin 3,8 prosenttia oli vuosina 1996–1998 ulosmittauksen tai ulosmittauksen yrityksen kohteena. Kotitalouksien lukumäärät ovat vaihdelleet 22 000 ja 24 000 välillä. Asuntovelallisissa kotitalouksissa ulosmittaus tai sen yritys oli ylivelkaantuneilla kotitalouksilla yleisempää. Heistä noin 28,3 prosentilla palkkoja tai varallisuutta oli ulosmitattu tai yritetty ulosmitata.

Asuntovelallisista kotitalouksista, jotka olivat ulosoton tai sen yrityksen kohteena, oli 53,7 prosenttia sellaisia, joilla oli yksi velka perittävänä ja lopuilla 49,3 prosentilla asuntovelkaisista kotitalouksista oli useimmiten kaksi tai jopa useampi velkaa perittävänä vuonna 1997. Verovelka oli suurin ulosoton kohteena oleva velkalaji 37,8 prosentilla asuntovelallisista kotitalouksista. Asuntovelat, kulutusluotot ja muut velat tai maksut esiintyivät seuraavaksi useimmin suurimpina velkalajeina.

Ulosoton tai sen yrityksen kohteena olleita subjektiivisesti ylivelkaantuneita kotitalouksia ei aineistoon sisältyneiden pienten havaintomäärien vähäisyy-

den vuoksi voitu luokitella tarkemmin perittävien velkojen lukumäärän tai lajin mukaan.

7.8.3. Omaisuuden myynti

Asuntovelallisista kotitalouksista oli keskimäärin vajaa 3 prosenttia myynyt omaisuuttaan taloudellisten ongelmien vuoksi vuosina 1996–1998. Omaisuuttaan myneiden kotitalouksien määrä on noussut hieman vuoden 1996 vajaan 16 000 kotitaloudesta vuoden 1998 vajaan 19 000 kotitalouteen. Vuosina 1996–1998 omaisuuttaan realisoineista kotitalouksista keskimäärin noin 16,9 prosenttia oli myynyt asunnon, 10,2 prosenttia oli myynyt vapaa-ajan kiinteistön tai muun kiinteistön ja 76,4 prosenttia oli myynyt muuta omaisuutta. Osa kotitalouksista on saattanut realisoida useammanlaisista omaisuutta samanaikaisesti.

Subjektiivisesti ylivelkaantuneet kotitaloudet olivat realisoineet omaisuuttaan taloudellisten ongelmien vuoksi muita asuntovelallisia kotitalouksia useammin. Subjektiivisesti ylivelkaantuneista kotitalouksista noin 16 prosenttia oli myynyt omaisuuttaan.

7.8.4. Maksuaikataulun ja korkojen muutos

Maksuvaikeuksiensa takia oli keskimäärin 12,5 prosenttia asuntovelallisista kotitalouksista sopinut maksuaikataulun tai korkojen muutoksista pankin tai luottokorttiyhtiön kanssa kuluneen vuoden aikana vuosina 1996–1998. Vuonna 1997 lukumäärä on ollut alhaisimmillaan, 67 000 kotitaloutta ja se nousi 81 000 kotitalouteen vuonna 1998. Vuonna 1996 maksuaikataulua tai korkoa muuttaneiden osuus oli 13,8 prosenttia ja vuoden 1996 aineistosta saatavan tiedon perusteella 15,0 prosenttia vuosina 1993–95. Vuonna 1996 muutoksen sopineista vajaa 46 prosenttia oli muuttanut maksuaikataulujaan ja korkojaan myös vuosien 1993–1995 aikana.

Subjektiivisesti ylivelkaantuneista asuntovelallisista kotitalouksista noin puolet oli sopinut pankin tai luottokorttiyhtiön kanssa maksuaikataulun tai korkojen muutoksesta kuluneen vuoden aikana.

7.8.5. Toimeentulotuki

Toimeentulotuessa ei velkoja pääsääntöisesti oteta huomioon. Lainojen lyhennykset ja korot eivät ole toimeentulotukeen oikeuttavia menoja lukuun ottamatta asuntolainan korkoja. Erityisistä tarpeista johtuvia me-

noja voivat olla velat ja osamaksut silloin, kun ne kohdistuvat menoihin, joihin voidaan myöntää toimeentulotukea. Takautuvasti toimeentulotukeen oikeuttavien menojen (esim. vuokrat ja sähkölaskut) maksamisessa otetaan huomioon asiakkaan tilanne sekä hänen mahdollisuutensa selviytyä näistä menoista ja erityiset syyt, joiden perusteella tukea voidaan myöntää. Erityisiä syitä ovat olleet mm. hädän, asunnottomaksi joutumisen tai perheen hajoamisen uhka. (Sosiaali- ja terveysministeriö 1998, 46.)

Ehkäisevää toimeentulotukea voidaan myöntää asiakkaan sosiaalisen turvallisuuden ja toimintakyvyn edistämiseksi ilman rajoitettua tarkoitusta, mutta ehkäisevän tuen myöntäminen on toistaiseksi ollut vähäistä. Esimerkiksi vuonna 1998 sitä sai 3,1 prosenttia kaikista toimeentulotukea saaneista kotitalouksista. Toimeentulotukea sai kaikkiaan 11,4 prosenttia kaikista kotitalouksista. (Sosiaaliturva 1999, 19–20, 26.) Hallituksen esityksen (217/1997) perusteluissa on todettu lisäksi ehkäisevän toimeentulotuen tarkoituksenmukaisuus erityisesti syrjäytymisen ehkäisemisessä ja ylivelkaisten kotitalouksien auttamisessa. Ehkäisevän toimeentulotuen kohteena voi olla velallisen talous mm. silloin, kun toimeentulo on vaarantunut toimeentulotukilaskelman ulkopuolelle jäävien menojen vuoksi, joita ovat mm. velan lyhennykset tai kun on kyse vaikeammasta velkaongelmatilanteesta kuten velkakierteestä. Asiakkaan talous on pyritty tasapainottamaan ja estämään siten jatkuva tuen tarve. (Sosiaali- ja terveysministeriö 1998, 46–49.)

Ehkäisevää toimeentulotukea voidaan myöntää tilapäisesti vaikeuksissa oleville tuomioistuimen velkajärjestelyn tai ulosoton piirissä oleville velallisille. Toimeentulotuen tarve on kuitenkin yleensä pitkäaikaista (vrt. Niemi-Kiesiläinen ja Varis 1996.), jolloin esimerkiksi velkajärjestelyn maksuohjelmaa noudattava, mutta pitkäaikaisesti toimeentulotukea tarvitseva asiakas ohjataan hakemaan maksueroihin pienennystä tai maksuohjelman muutosta. Ulosotossa taas ulosmittatavan osuuden alentaminen tai ns. vapaakuukaudet ovat mahdollisia. (Sosiaali- ja terveysministeriö 1998, 46–47.)

Kotitaloustutkimuksen asuntovelallisista kotitalouksista sai toimeentulotukea vuoden aikana keskimäärin 5,2 prosenttia vuosina 1996–1998. Alhaisimmillaan toimeentulotukea saavien asuntovelallisten kotitalouksien lukumäärä on ollut vuonna 1997, vajaa 27 000 kotitaloutta. Vuonna 1998 toimeentulotukea saavia asuntovelallisia oli hieman enemmän, 33 500

kotitaloutta. Subjektiiivisesti ylivelkaantuneissa toimeentulotuen saajien osuus oli korkeampi, keskimäärin 28,9 prosenttia kaikista asuntovelallisista vuosina 1996–1998.

7.8.6. Velkaneuvonta

Laki velkaneuvonnasta (HE 37/2000) astui voimaan 1.9.2000 ja velvoittaa lääninhallitukset järjestämään velkaneuvontaa, jonka toteuttamisesta vastaavat kunnat käytännössä vuoden 2001 alusta. Lain tavoitteena on ulottaa laadullisesti ja määrällisesti riittävä velkaneuvontapalvelu kaikkialle maahan.

Tähän mennessä velkaneuvonta on ollut vapaaehtoista velkajärjestelyjen rinnalla toteutettua, eikä sitä ole organisoitu yhtenäisesti. Velkaneuvonnan antajia ovat olleet esimerkiksi kuntien palveluksessa olevat velkaneuvojat, sosiaalitoimistot ja yleiset oikeusaputoimistot. Myös monet kansalaisjärjestöt, seurakunnat ja eräät muut tahot antavat velkaneuvontaa.

Velkaneuvonnan puitteissa on pyritty muun muassa vapaaehtoiseen sovintoratkaisuihin, mitä edistetään myös uudella velkaneuvontaa koskevalla lailla. Sovintoratkaisujen, ja erilaisten maksujärjestelyiden sopimisen lisäksi valtaosa velkajärjestelyhakemuksista valmistellaan velkaneuvonnassa, mutta valmistelutyö on vähentynyt velkajärjestelyhakemusten yleisesti vähentäessä. Velkaongelmien ratkaisujen ohella ennaltaehkäisevä työ velkaongelmien ehkäisemiseksi on tärkeä osa velkaneuvontaa. (Sosiaali- ja terveysministeriö 1988, 27–31.)

Vuoden 1996 kotitaloustutkimuksen aineisto käsittää tiedon velallisten kotitalouksien turvautumisesta velkaneuvontaan sekä vuoden 1996 aikana että vuosina 1993–1995. Tauon jälkeen velkaneuvontaa koskeva kysymys on sisällytetty uudestaan vuoden 1999 tiedon keruuseen.

Asuntovelallisista kotitalouksista 1,9 prosenttia sai velkaneuvontaa maksuvaikeuksien takia. Vuosien 1993–1995 aikana velkaneuvontaa saaneiden osuus asuntovelallisissa kotitalouksissa oli hieman suurempi, 2,3 prosenttia. Tulokset osoittaisivat, että vuonna 1996 velkaneuvonnan piirissä olleista kolmasosa oli turvautunut siihen myös edellisinä vuosina.

Subjektiiivisesti ylivelkaantuneista kotitalouksista 14,7 prosenttia oli ollut velkaneuvonnassa vuonna 1996.

Taulukko 28.

Eräitä talous- ja velka-
järjestelyjä käyttäneiden
osuudet (%) asuntove-
lallisissa kotitalouksissa
vuosina 1996–1998^{1,2}

	Vuosi			
	1996	1997	1998	1996–1998
	Perusjoukko			
	%	%	%	%
Tuomioistuimen velkajärjestely				
Ei ole	98,8	98,8	98,7	98,7
On	1,2	1,2	1,3	1,3
Yhteensä	100,0	100,0	100,0	100,0
Lkm	573 800	594 300	643 700	1 811 800
Ulosmittaus				
Ei ole	95,8	96,3	96,4	96,2
On	4,2	3,7	3,6	3,8
Yhteensä	100,0	100,0	100,0	100,0
Lkm	573 800	594 300	643 600	1 811 800
Omaisuu den myynti				
Ei ole	97,3	97,0	97,1	97,2
On	2,3	2,9	2,9	2,8
Yhteensä	100,0	100,0	100,0	100,0
Lkm	604 200	601 100	643 700	1 849 000
Maksuaikataulun tai korkojen muutos				
Ei ole	86,2	88,8	87,4	87,5
On	13,8	11,2	12,6	12,5
Yhteensä	100,0	100,0	100,0	100,0
Lkm	573 800	594 300	643 600	1 811 700
Toimeentulotuki				
Ei ole	94,1	95,6	94,8	94,8
On	5,9	4,4	5,2	5,2
Yhteensä	100,0	100,0	100,0	100,0
Lkm	623 000	603 600	643 700	1 870 300
Velkaneuvonta				
Ei ole	98,1			
On	1,9			
Yhteensä	100,0			
Lkm	573 800			

1 Vuosien 1996–1997 luvut perustuvat otoksen I-paneeliin

2 Asuntovelallisten kotitalouksien kokonaislukumäärien vaihtelu johtuu puuttavista tiedoista

		Vuodet 1996–1998	
		Subj. ylivelka ¹	Subj. ylivelka ¹
		Perusjoukko %	Ryhmän talouksista %
Tuomioistuimen velkajärjestely			Tuomioistuimen velkajärjestely
Ei ole	94,6	Ei ole	7,1
On	5,4	On	31,9
Yhteensä	100,0	Yhteensä	7,4
Lkm	134 300		
Ulosmittaus			Ulosmittaus
Ei ole	71,7	Ei ole	5,5
On	28,3	On	55,2
Yhteensä	100,0	Yhteensä	7,4
Lkm	134 300		
Omaisuu den myynti			Omaisuu den myynti
Ei ole	84,1	Ei ole	6,4
On	15,9	On	42,5
Yhteensä	100,0	Yhteensä	7,4
Lkm	134 300		
Maksuaikataulun tai korkojen muutos			Maksuaikataulun tai korkojen muutos
Ei ole	50,2	Ei ole	4,3
On	49,9	On	29,6
Yhteensä	100,0	Yhteensä	7,4
Lkm	134 300		
Toimeentulotuki			Toimeentulotuki
Ei ole	71,1	Ei ole	5,6
On	28,9	On	40,3
Yhteensä	100,0	Yhteensä	7,4
Lkm	134 300		
Velkaneuvonta²			Velkaneuvonta²
Ei ole	85,3	Ei ole	7,3
On	14,7	On	64,5
Yhteensä	100,0	Yhteensä	8,4
Lkm	48 100		

¹ Vuosien 1996–1997 luvut perustuvat otoksen I-paneeliin

² Velkaneuvontaa koskeva tieto on saatavissa ainoastaan vuodelle 1996

Taulukko 29.
Eräitä talous- ja velkajärjestelyjä käyttäneiden osuudet (%) subjektiivisesti ylivelkaantuneissa vuosina 1996–1998 yhteensä, asuntovellalliset kotitaloudet

8. Subjektiivista ylivelkaantuneisuutta selittävät taustatekijät sekä talous- ja velkajärjestelyjen käyttö

Laskennallisen velkaantuneisuuden ja kotitalouden ominaisuuksien vaikutusta tutkittiin kotitalouksien ylivelkaantuneisuuden kokemiseen, subjektiiviseen ylivelkaantuneisuuteen. Tulosten perusteella selitettiin edelleen talous- ja velkajärjestelyjen käyttöä. Mallittamalla askeltaen samanaikaisesti useita tekijöitä pyrittiin määrittämään toisaalta subjektiivista ylivelkaantuneisuutta, toisaalta talous- ja velkajärjestelykeinojen käyttöä selittäviä tekijöitä.

Ensimmäisessä vaiheessa estimoitiin binominen logitmalli, jossa ylivelkaantuneisuuden kokemusta selitettiin laskennallisten mittareiden ja kotitalouden eräiden taustaominaisuuksien suhteen (Ks. luku 5.3). Laskennallisista ylivelkaantuneisuusmittareista päädyttiin lopulta maksukyvyttömyyteen osin sen vuoksi, että se ennusti muita mittareita tilastollisesti merkittävimmin ylivelkaantuneisuuden kokemista, ja ottaa suhteellista velkarasitetta sisällöllisesti kokonaisvaltaisimmin huomioon. Velkaantumisasteelle ja asuntolainan hoitoasteelle perustuvat laskennalliset mittarit eivät enää lisänneet subjektiivista ylivelkaantuneisuutta maksukyvyttömyyden rinnalla. Myös niiden yksittäiset vaikutukset jäivät maksukyvyttömyyden vaikutusta heikommiksi. Maksukyvyttömyyden vaikutusta subjektiiviseen ylivelkaantuneisuuteen elaboroitiin edelleen vakioimalla kotitalouden eräitä taustaominaisuuksia.

Mallittamisen toisessa vaiheessa talous- ja velkajärjestelykeinojen käyttöä selitettiin ensin yksittäin ja tämän jälkeen kumuloivasti voimakkaimmista lievimpään (tuomioistuimen velkajärjestely, ulosmittaus tai ulosmittauksen yritys, omaisuuden myynti taloudellisten ongelmien vuoksi, pankin tai luottokorttiyhtiön kanssa sovittu maksu- ja korkoaikataulujen muutos ja toimeentulotuki) suhteessa subjektiiviseen ylivelkaantuneisuuteen vakioimalla maksukyvyttömyys ja ensimmäisessä vaiheessa relevanteiksi osoittautuneet merkittävät taustaominaisuudet. Talous- ja velkajärjestelyjä kumuloivat mallit osoittavat sitä, esiintyykö kotitaloudella ainakin jokin tarkastelluista järjestelyistä. Voimakkaimmat järjestelyt ovat vakavimmissa velkaongelmissa käytettyjä viranomaistoimia, joista tuomi-

oistuimen velkajärjestely on osin harvinaisuudessaan asetettu ensimmäiseksi. Ulosmittaus on velkajärjestelyjen ulkopuolella oleville sovellettu viranomaisten pakkotoimenpide, jota ennen kotitalouteen on kohdistettu kevyempiä perintäkeinoja. Kevyemmät järjestelyt perustuvat pikemminkin vapaaehtoisuuteen. Toimeentulotukea ei ole voitu rajata velkaongelmien ratkaisun perusteella. Viimesijaisena, mutta suhteellisen yleisenä ylivelkaantuneiden tukimuotona se on lisätty viimeisenä lopulliseen malliin.

Kotitalouden ominaisuuksina tarkasteltiin kotitalouden viitehenkilön iän ja sosioekonomisen aseman, kotitalouden alle 18-vuotiaiden lasten lukumäärän, yksinhuoltajuuden, kulutusyksikköä kohti käytettävissä olevien rahatulojen, työttömyyden, asunnon lajin ja asuinalueen vaikutusta subjektiiviseen ylivelkaantuneisuuteen. Näistä tekijöistä kotitalouden viitehenkilön ammatissa toimimattomuus, yksinhuoltajuus ja vuokralalla-asuminen ennustivat tilastollisesti merkittävästi ylivelkaantuneisuuden kokemista, edelleen kun kotitalouden maksukyvyttömyys oli otettu huomioon. Kulutusyksikköä kohti käytettävissä olevien rahatulojen lisääntyessä ylivelkaantuneisuuden kokemus väheni ja oli korkeimmillaan alhaisen tulotason kotitalouksissa. Oletus vahvistui siitä, että tulot selittävät osittain maksukyvyttömyyden ennustamasta subjektiivisen ylivelkaantuneisuuden vaihtelusta. Maksukyvyttömyys ja kulutusyksikköä kohti laskettu alhainen tulotaso kuvaavat osittain saman suuntaisesti velallisen kotitalouden taloudellisia resursseja.

Alla olevassa taulukossa (Taulukko 30) on esitetty malli, jossa maksukyvyttömyyden ohella on vakioitu kotitaloutta kuvaavia ominaisuuksia lukuun ottamatta kulutusyksikköä kohti laskettuja käytettävissä olevia rahatuloja. Subjektiivinen ylivelkaantuneisuus oli voimakkaammin yhteydessä maksukyvyttömyyteen kuin maksukykyisyyteen, mutta ei enää yhtä merkittävästi. Vakioimattoman mallin perusteella subjektiivinen ylivelkaantuneisuus oli maksukyvyttömyyden kanssa kotitalouksilla noin nelinkertaista ja taustatekijät vakioivan mallin

perusteella vielä noin kaksinkertaista maksukykyisiin kotitalouksiin verrattuna.

Taustatekijät vakioivan mallin perusteella edelleen estimoidut kertoimet osoittavat, että maksukyvyttömillä ja ammatissa toimimattomilla kotitalouksilla on noin viisinkertainen riski ylivelkaantua kokemuksellisesti kuin maksukykyisillä ja ammatissa toimivilla kotitalouksilla. Maksukyvyttömän yksinhuoltajan riski olla kokemuksellisesti ylivelkaantunut on noin kolmetoistakertainen maksukykyiseen kahden huoltajan kotitalouteen verrattuna. Maksukyvyttömän vuokralla asuvan kotitalouden riski ylivelkaantua kokemuksellisesti on noin kahdeksankertainen maksukykyiseen muussa asumismuodossa kuin vuokra-asunnossa asuvaan kotitalouteen verrattuna.

Talous- ja velkajärjestelyjen käyttöä analysoitiin mallittamalla kausaalissa järjestyksessä ensin subjek-

tiivinen ylivelkaantuneisuus, sen ja talous- ja velkajärjestelyjen yhteyden pysyvyyttä tutkittiin edelleen vakioimalla maksukyvyttömyys. Lopullisessa mallissa on vakioitu myös tärkeimpinä kotitalouden ominaisuuksina yksinhuoltajuus, lasten olemassaolo, vuokra-asuminen ja ammatissatoimivuus, jossa ammatin ulkopuolella olevien vaikutusta estimoitii nyt suhteessa kaikkiin ammatissa toimiviin (vrt. taulukko 30). Subjektiiivisen ylivelkaantuneisuuden vaikutus talous- ja velkajärjestelyjen käyttöön ei eronnut merkitsevästi sen mukaan, oliko kotitalous maksukyvyttömän vai maksukykyinen. Subjektiiivinen ylivelkaantuneisuus on selvästi yhteydessä velkajärjestelyjen käyttöön. Maksukyvyttömyyden vakioiminen kuitenkin jonkin verran heikentää yhteyttä. Sen sijaan maksukyvyttömyyden yhteys talous- ja velkajärjestelyjen käyttöön ei aina ole tilastollisesti merkitsevää. (Taulukot 31 ja 32.)

a)	Piste-estimaatti	Keskivirhe	t-arvo	P> t ¹
Vakio	-3,03	0,12	-25,32	0,000
- Maksukyvyttömän	1,44	0,28	5,05	0,000
	Ristitulosuhteet 95 %:n luottamusvälit			
- Maksukyvyttömän	4,20	2,41 - 7,34		
b)	Piste-estimaatti	Keskivirhe	t-arvo	P> t
Vakio	3,95	0,34	-11,69	0,000
- Maksukyvyttömän	0,87	0,31	2,79	0,005
- Ikä >35 v.	0,28	0,27	1,02	0,308
- On lapsia	0,51	0,24	2,13	0,033
- Yksinhuoltaja	0,72	0,29	2,52	0,012
- Yrittäjä	-0,19	0,30	-0,61	0,539
- Ammatissa toimimaton	1,17	0,32	3,62	0,000
- Työttömyys	0,25	0,24	1,04	0,297
- Vuokra-asunto	1,72	0,33	5,25	0,000
- Pääkaupunkiseutu	-0,33	0,32	-1,02	0,306
	Ristitulosuhteet 95 %:n luottamusvälit			
- Maksukyvyttömän	2,38	1,29 - 4,37		
- Ikä >35 v.	1,32	0,77 - 2,24		
- On lapsia	1,67	1,04 - 2,68		
- Yksinhuoltaja	2,06	1,17 - 3,62		
- Yrittäjä	0,83	0,45 - 1,50		
- Ammatissa toimimaton	3,23	1,71 - 6,08		
- Työttömyys	1,28	0,80 - 2,04		
- Vuokra-asunto	5,61	2,94 - 10,68		
- Pääkaupunkiseutu	0,72	0,38 - 1,35		

¹ P-arvo osoittaa tilastollista merkitsevyyttä testille $H_0: b=0$, jossa b on mallin parametrin piste-estimaatti. Mitä lähempänä nollaa p-arvo on, sitä merkitsevämpi b on.

Taulukko 30.

Asuntovelallisten kotitalouksien subjektiivinen ylivelkaantuneisuus

a) maksukyvyttömyyden
b) maksukyvyttömyyden
ja eräiden kotitalouden ominaisuuksien mukaan vuonna 1998, piste-estimaatit ja ristitulosuhteet

Taulukko 31.

Asumovelallisten kotitalouksien talous- ja velkajärjestelyjen käyttö subjektiivisen ylivelkaantuneisuuden, maksukyvyttömyyden ja eräiden kotitalouden ominaisuuksien mukaan vuonna 1998, piste-estimaatit (keskivirheet suluisa, $P > |t|$: * < 0,05, ** < 0,01, *** < 0,001)

	Tuomioistuimen velkajärjestely			Ulosmittaus			Omaisuu den myynti			Maksu- ja korkoika taulujen muutos			Toimeentulotuki		
	1)	2)	3)	1)	2)	3)	1)	2)	3)	1)	2)	3)	1)	2)	3)
Vakio	-4,66*** (0,29)	-4,72*** (0,29)	..	-3,82*** (0,17)	-3,86*** (0,17)	-3,86*** (0,24)	-3,93*** (0,17)	-4,10*** (0,19)	-4,04*** (0,23)	-2,19*** (0,08)	-2,21*** (0,08)	-2,40*** (0,13)	-4,66*** (0,29)	-3,00*** (0,13)	-3,38*** (0,23)
1) Subjektiivinen ylivelka	1,16 (0,80)	1,03 (0,92)	..	2,38*** (0,29)	2,28*** (0,29)	2,09*** (0,36)	2,44*** (0,35)	2,19*** (0,32)	1,83*** (0,35)	2,26*** (0,23)	2,22*** (0,23)	2,22*** (0,24)	1,16 (0,80)	1,94 (0,26)***	1,51*** (0,28)
2) +Maksukyvyttömyyden	0,60 (0,86)	0,60 (0,86)	..	0,49 (0,37)	0,49 (0,37)	0,28 (0,44)	1,29*** (0,34)	1,00* (0,41)	0,21 (0,25)	0,21 (0,25)	0,16 (0,26)	0,16 (0,26)	0,84 (0,27)*	0,84 (0,27)*	0,42 (0,28)
3) +Taustatekijät	..	..	..	..	..	..	..	..	..	..	..	..	..	..	..

1) P-arvo osoittaa tilastollista merkitsevyyttä testille $H_0 : b=0$, jossa b on mallin parametrin piste-estimaatti. Mitä lähempänä nollaa p-arvo on, sitä merkitsevempi b on.

.. Piste-estimaatteja ja keskivirheitä ei esitetä. Tuomioistuimen velkajärjestelyn osalta havaintomäärät ovat riittämättömiä taustatekijöiden suhteen.

Taulukko 32.

Asumovelallisten kotitalouksien talous- ja velkajärjestelyjen kumulatiivinen käyttö (ainakin jokin keinoista) subjektiivisen ylivelkaantuneisuuden, maksukyvyttömyyden ja eräiden kotitalouden ominaisuuksien mukaan vuonna 1998, piste-estimaatit (keskivirheet suluisa, $P > |t|$: * < 0,05, ** < 0,01, *** < 0,001)

	Tuomioistuimen velkajärjestely			+Ulosmittaus			+Omaisuu den myynti			+Maksu- ja korkoika taulujen muutos			+Toimeentulotuki		
	1)	2)	3)	1)	2)	3)	1)	2)	3)	1)	2)	3)	1)	2)	3)
Vakio	-4,66*** (0,29)	-4,72*** (0,29)	..	-3,50*** (0,15)	-3,56*** (0,15)	-3,47*** (0,21)	-3,02*** (0,11)	-3,15*** (0,12)	-3,14*** (0,17)	-1,90*** (0,07)	-1,96*** (0,07)	-2,14*** (0,12)	-1,61*** (0,06)	-1,67*** (0,07)	-1,87*** (0,11)
1) Subjektiivinen ylivelka	1,16 (0,89)	1,03 (0,92)	..	2,24*** (0,28)	2,13*** (0,29)	1,92*** (0,34)	2,49*** (0,25)	2,32*** (0,24)	2,04*** (0,26)	2,59*** (0,24)	2,51*** (0,24)	2,37*** (0,24)	2,59*** (0,25)	2,50*** (0,26)	2,33*** (0,26)
2) +Maksukyvyttömyyden	0,60 (0,86)	0,60 (0,86)	..	0,58 (0,37)	0,58 (0,37)	0,45 (0,45)	1,08*** (0,27)	0,89** (0,32)	0,62** (0,32)	0,51* (0,24)	0,62** (0,22)	0,51* (0,24)	0,68** (0,20)	0,56* (0,22)	0,56* (0,22)
3) +Taustatekijät	..	..	..	..	..	..	..	..	..	..	..	..	..	..	..

1) P-arvo osoittaa tilastollista merkitsevyyttä testille $H_0 : b=0$, jossa b on mallin parametrin piste-estimaatti. Mitä lähempänä nollaa p-arvo on, sitä merkitsevempi b on.

.. Piste-estimaatteja ja keskivirheitä ei esitetä. Tuomioistuimen velkajärjestelyn osalta havaintomäärät ovat riittämättömiä taustatekijöiden suhteen.

9. Yhteenveto tuloksista ja johtopäätökset

Ympäristöministeriön aloitteesta käynnistetyn asuntovelallisten kotitalouksien ylivelkaantuneisuutta koskevan hankkeen tavoitteena oli analysoida ja raportoida vuosien 1996, 1997 ja 1998 Tilastokeskuksen tulonjakotilaston yhteydessä haastattelemalla kerätyt velkaantuneisuutta ja ylivelkaantuneisuutta koskevat aineistot. Tutkimuksessa pyrittiin selvittämään erityisesti ylivelkaantuneisuuden mittaristoa, minkä perusteella haastattelun tiedonkeruuta tullaan jatkossa kehittämään.

Asuntovelkaantuneisuus vuosina 1996–1998

Asuntovelallisten kotitalouksien lukumäärä on aluksi laskenut 623 000:sta kotitaloudesta vuonna 1996 noin 604 000:een kotitalouteen vuonna 1997, jonka jälkeen asuntovelallisten kotitalouksien lukumäärä on kääntynyt kasvuun. Vuonna 1998 asuntovelallisia kotitalouksia oli 644 000. Asuntolainojen markkamääräinen keskiarvo on noussut hieman, mutta mediaani on pysynyt lähes samana, mikä osoittaa suurimpien lainojen markkamääristä kasvua. Vuonna 1996 asuntovelallisten kotitalouksien asuntolainojen reaaliarvo oli 176 600 markkaa ja vuonna 1998 se oli 189 700 markkaa²⁰. Asuntovelallisten kotitalouksien muut lainat kohottivat kaikkien lainojen keskimäärää siten, että kotitalouksilla oli lainaa yhteensä keskimäärin 208 500 markkaa vuonna 1996 ja 219 800 markkaa vuonna 1998.

Asuntovelallisten kotitalouksien lukumäärän kasvuun ja asuntolainojen markkamäärän kohoamiseen ovat saattaneet vaikuttaa useat seikat. Kansantalous on jatkanut kasvuaan työttömyyden aletessa ja palkkatulojen kasvaessa. Suhdannenäkymät ovat jatkuneet myönteisinä. Luottojen tarjonta on ollut monipuolista, joskin normaalien asuntolainojen osalta riskin hallinta on kehittynyt. Tutkimusjaksolla uusien asuntoluottojen keskikorko jatkoi alenemistaan vuoden 1996 noin 6,5 prosentista 5,5 prosenttiin vuonna 1998, jonka jälkeen se on kääntynyt kasvuun. Valtion lainojen takausjärjestelmän käyttöönotto vuonna 1996 ja asuntojen leimaveron poisto vuonna 1998 ovat osaltaan luoneet edellytyksiä kasvavalle luo-

tonotolle asuntovelallisille suunnatun korkojen vähennystuen jatkuessa. Uusien asuntolainojen nimellisen markkamäärän kohoaminen on ollut yhteydessä asuntojen hintojen nousuun, koko maassa asunto-osakehuoneistojen velattomat neliöhinnat nousivat noin 28,2 prosenttia tutkimusjaksolla 1996–1998, kasvukeskuksissa hintojen nousu oli nopeampaa.

Velkaantumiseen liittyy aina ylivelkaantumisen mahdollisuus. Riskejä ovat vuodesta 1999 lähtien uusien asuntoluottojen keskikoron nousu ja asuntojen hintojen nopean nousun jälkeen seuraava reaaliarvon aleneminen. Kotitalouden taloudellista tilannetta heikentävät odottamattomat tapahtumat vaikuttavat velkaongelmien syntyymiseen. Lisäksi huolimaton talouden ja velan hoito voi aiheuttaa joidenkin osalta velkaongelmia.

Velkaantuneisuuden ja ylivelkaantuneisuuden mittaaminen

Velkaantuneisuus ja ylivelkaantuneisuus eivät ole olleet yksiselitteisesti määriteltäviä. Velkaantuneisuutta kuvataan usein absoluuttisten lainamäärien perusteella, jotka sellaisenaan antavat kuitenkin virheellisen kuvan kotitalouksien velkaantumisesta ja velkarasitteesta, sillä suuri lainanotto liittyy yleensä hyvään lainanmaksukykyyn ja päinvastoin. Velallisen tulot ja muut vakuudet vaikuttavat luoton myöntämiseen. Lainojen markkamäärien ohella on tutkimuksessa analysoitu ylivelkaantuneisuutta suhteellisena, monitasoisena ilmiönä. On erotettu ylivelkaantuneisuuden subjektiivinen ulottuvuus ja objektiivisia ulottuvuuksia, jotka ovat ylivelkaantuneisuuden suhteen kausaalisesti määriteltävissä, ja saattavat ilmetä osin myös samanaikaisesti (vrt. kuvio 4).

Subjektiivinen ylivelkaantuneisuus perustuu velkarasitteen kokemukseen, siihen, onko kotitalous kokenut olleensa tilanteessa, jossa velkojen määrä on kasvanut yli selviytymisrajan.

Tässä raportissa **objektiivista ylivelkaantuneisuutta on tutkittu sekä kotitalouden velkarasitteeseen liittyvillä laskennallisilla mittareil-**

20 Vuoden 1996 markkamäärä on muunnettu elinkustannusindeksin mukaan vastaamaan vuoden 1998 rahanarvoa, jolloin lainamäärät ovat niistä aiheutuvan rasitteen suhteen verrannollisia. Vuonna 1996 rahanarvon kerroin oli 1,027 (1998=1,000).

la että velka- ja talousongelman järjestelyjä osoittavilla mittareilla. Lisäksi on tarkasteltu lainoihin liittyviä maksuvaikeuksia, jotka voidaan myös käsittää eräänlaisina objektiivisina velkarasitteen osoittimina. Velka- ja talousjärjestelyjä edeltävinä ne ennakoivat vakavampia velkaongelmia. Tutkimuksessa laskennallisesti määrittynyt ylivelkaantuneet kotitaloudet osoittavat kokemuksellisen ylivelkaantumisen riskiryhmiä. Ajallisesti laskennallista tilaa on vaikea määrittää ja se edeltää yleensä myös välittömästi ylivelkaantuneisuuden kokemista. Kokemuksellisuus saattaa aktualisoitua esimerkiksi kotitalouden taloudellista tilannetta heikentävien elämäntapahtumien myötä. Erilaiset lainanhoitoon liittyvät häiriöt lisääntyvät ja konkreettisesti joudutaan pyrkimään erilaisiin velkaongelmien järjestelyihin. Talous- ja velkajärjestelyjen käyttö sinänsä saattaa rajoittaa kotitalouden taloudellista aktiivisuutta suhteellisen pitkäaikaisesti, mikä pikemminkin ylläpitää kokemuksellista ylivelkaantuneisuutta kuin on selkeästi välitön ratkaisu siihen.

Laskennallista velkaantuneisuutta osoittamaan muodostettiin neljä mittaria, jotka olivat 1) velkaantumisasaste, 2) asuntolainan hoitoaste, 3) asuntolaina-asuntovarallisuussuhde ja 4) maksukykyisyys. Ylivelkaantuneisuuden määrittäminen perustui näille mittareille asetetuille raja-arvoille, jotka perustuivat lähinnä luotonantoa käsitäville pankki- ja viranomaisnormeille, mutta myös tilastolliselle analysoinnille.

Velkaantumisasaste osoittaa tutkimushetkellä olevan lainan markkamäärää suhteessa käytettävissä oleviin rahatuloihin, eikä siitä aiheutuvaa todellista rasitetta voida selvästi määrittää. Asuntolainan hoitoaste on muodostettu kotitalouden asuntolainan hoitomenojen ja käytettävissä olevien rahatulojen suhteelle. Lainan hoitomenoista aiheutuva taloudellinen rasite on velkaantumisasastetta selkeämmin sidottu tutkimushetken siten, että lyhennetyt velat ohella siihen vaikuttaa korkosidonnaisuus ja vallitseva korkotaso. Asuntolaina-asuntovarallisuussuhde perustuu asuntolainojen ja varallisuutta osoittavan omistusasunnon myyntiarvon suhteelle. Yksityishenkilön velkajärjestelylakiin perustuva maksuvara ja siitä johdettu maksukykyisyys ottaa lainan hoitomenojen ja käytettävissä olevien rahatulojen lisäksi kokonaisvaltaisemmin huomioon kotitalouden taloudellisissa resursseissa menot, joista osa on todellisia (asumismenot), ja osa laskennallisia ja kotitalouden rakenteen perusteella määrittäviä (välttämättömät elinkustannukset). Maksuva-

ran riittämättömyyttä asuntolainan hoitokuluihin osoittaa maksukyvyttömyys, joka asettaa ylivelkaantumiselle selkeästi määrittävän raja-arvon.

Subjektiivinen ja laskennallinen ylivelkaantuneisuus

Velkaantuneisuusmittarista ja sen luokittelun raja-arvosta riippuen ylivelkaantuneiden asuntovelallisten määrä on vaihdellut siten, että objektiivisin, laskennallinen kriteerein määrittyviä ylivelkaantuneita kotitalouksia on subjektiivisia enemmän. Esimerkiksi vuonna 1998 oli velkaantumisasasteen perusteella 77 000 ja subjektiivisen arvion perusteella 40 300 ylivelkaantunutta kotitaloutta. Velkaantumisasasteen perusteella määrittyviä ylivelkaantuneita kotitalouksia lukuun ottamatta ylivelkaantuneiden lukumäärä on laskenut.

Laskennallisesti ylivelkaantuneiden kotitalouksien lainojen markkamäärät olivat yleensä korkeampia kuin asuntovelallisilla kotitalouksilla yhteensä, mutta lainamäärissä oli huomattavaa vaihtelua eri mittareiden mukaan ylivelkaantuneilla. Suurimmat lainat olivat velkaantumisasasteen perusteella ylivelkaantuneilla kotitalouksilla, joilla lainaa oli yhteensä keskimäärin 468 700 markkaa ja asuntolainaa keskimäärin 382 600 markkaa vuonna 1998. Pienimmät lainat olivat maksukyvyttömillä ja subjektiivisesti ylivelkaantuneilla kotitalouksilla, joilla lainojen markkamäärät olivat kaikkien asuntovelallisten keskimääräistä tasoa. Maksukyvyttömillä kotitalouksilla oli lainaa keskimäärin 231 400 markkaa ja asuntolainaa 203 700 markkaa. Subjektiivisesti ylivelkaantuneiden kotitalouksien keskimääräinen lainojen markkamäärä oli 239 900 markkaa ja asuntolainojen keskimääräinen markkamäärä 188 300. Asuntovelallisilla oli kaikkiaan lainaa keskimäärin 219 800 markkaa ja asuntolainaa 189 700 markkaa.

Asuntovelallisista omistusasuntokotitalouksista yhteensä 88,1 prosentilla oli asuntoon perustuvia vakuuslainoja vuonna 1998. Lainat, joiden vakuutena oli asunto, noudattelivat markkamääräittäisiä eroja velkaantumisessa yleensä, eikä asuntovakuuksien käytössä esiintynyt huomattavia eroja ylivelkaantuneiden tai muiden asuntovelallisten kotitalouksien välillä.

Takauslainaa oli 16,4 prosentilla asuntovelkaisista kotitalouksista. Takausvelkaisuus oli yleisempää ylivelkaantuneilla, ja heistä erityisesti subjektiivisesti ylivelkaantuneilla, joista 29,1 prosentilla oli takauslainaa.

Lainojen maksun taloudellista rasittavuutta ja maksuvaikeuksia tarkasteltaessa ylivelkaantuneet

kotitaloudet erottuivat muista velallisista kotitalouksista velanhoitoon liittyvien häiriöiden suuremmalla yleisyydellä. Subjektiivisesti ylivelkaantuneilla kotitalouksilla oli näitä häiriöitä eniten.

Tutkimus osoitti, että laskennalliset ylivelkaantuneisuusmittarit selittävät ainoastaan osittain toistensa vaihtelua, mikä osoittaa sitä, että ylivelkaantuneisuus on monitahoinen ilmiö. Esimerkiksi laskennallisilla mittareilla ylivelkaantuneiksi määrittävistä noin 30–50 prosenttia on ylivelkaantuneita myös jonkin toisen mittarin mukaan. Lukuun ottamatta asunovelka-asunovarallisuussuhdetta, jonka luotettavuuteen liittyi ongelmia puuttuvien arvojen ja toiselle paneelille perustuvien pienten havaintomäärien vuoksi, oli perusteltua tutkia ylivelkaantuneisuutta yhä laskennallisten mittareiden mukaan.

Ylivelkaantuneiden kotitalouksien ominaispiirteitä

Tutkimuksen tavoitteina oli erotella laskennallisesti määrittävien ylivelkaantuneiden kotitalouksien ominaispiirteitä eri mittareilla ja täsmentää sitä, kuinka nämä mittarit määrittelevät ylivelkaantuneita kotitalouksia vuosina 1996–1998. Subjektiivinen ylivelkaantuneisuus oli tässä tarkastelussa mukana.

Sosioekonomisen aseman perusteella pitkäaikaisyöttömät ja muut ammatissa toimimattomat kotitaloudet olivat ylivelkaantuneimpia sekä subjektiivisesti että laskennallisesti. Velkaantumisasastetta lukuun ottamatta eläkeläiskotitalouksien ylivelkaantuneisuus oli yleensä yli keskimääräisen tason. Muiden yrittäjien kuin maatalousyrittäjien kotitaloudet olivat keskimääräistä ylivelkaantuneempia kaikilla laskennallisilla mittareilla. Maatalousyrittäjien kotitalouksissa velkaantumisasasteen ja maksukyvyttömyyden mukainen ylivelkaantuneisuus oli keskimääräistä yleisempää.

Ylivelkaantuneisuus kohdentui yleisimmin alimpien tulonsaajaryhmien kotitalouksiin. Kotitalouden kuluksyksikköä kohti lasketun käytettävissä olevien rahatulon aletessa ylivelkaantuneisuus lisääntyi selvimmin subjektiivisesti määritellyn ja maksukyvyttömyyteen perustuvan ylivelkaantuneisuuden mukaan.

Subjektiivinen ylivelkaantuneisuus oli yleisempää niissä kotitalouksissa, joissa koettiin pitkäaikaisempaa työttömyyttä (vähintään 6 kk) tai työttömyyttä ylipäänsä kuin muissa kotitalouksissa. Myös maksukyvyttömyyteen ja asuntolainan hoitoasteeseen perustuva ylivelkaantuneisuus kohdistui hieman useammin työttömiin kuin työllisiin kotitalouksiin.

Kotitalouden elinvaiheen perusteella nuoret, alle 35-vuotiaiden yksinäisten henkilöiden kotitaloudet olivat keskimääräistä useammin laskennallisesti ylivelkaantuneita. Vanhemmissa, 35–64-vuotiaiden yksinäisten henkilöiden kotitalouksissa ylivelkaantuneisuus oli yleistä erityisesti asuntolainan hoitoasteen ja nuorilla, alle 35-vuotiailla lapsettomilla pareilla velkaantumisasasteen sekä pienten alle 7-vuotiaiden vanhempien kotitalouksilla maksukyvyttömyyden mukaan. Yksinhuoltajat olivat keskimääräistä useammin subjektiivisen mittarin ja maksukyvyttömyysmittarin mukaan ylivelkaantuneita.

Kotitalouden asuinalueen taajama-aste tai lääni ei vaikuta oleellisesti ylivelkaantuneisuuteen. Subjektiivinen ylivelkaantuneisuus ja maksukyvyttömyyteen perustuva ylivelkaantuneisuus oli hieman harvinaisempaa pääkaupunkiseudulla kuin sen ulkopuolella. Subjektiivinen ylivelkaantuneisuus kohdistui useammin Pohjois-Suomeen, mutta vuonna 1998 Pohjois-Suomen ylivelkaantuneisuus oli taittunut keskimääräistä alhaisemmaksi.

Asunnon talotyyppi ei erotellut ylivelkaantuneita. Asunnon hallintaperuste toi esiin vuokra-asunnossa asuvat kotitaloudet, joilla sekä maksukyvyttömyys että erityisesti subjektiivinen ylivelkaantuneisuus oli yleisempää kuin omistusasunnoissa asuvilla kotitalouksilla.

Laskennalliset mittarit ja subjektiivinen ylivelkaantuneisuus erottelivat taustatekijöiden mukaan osin eri, osin samoja väestöryhmiä ylivelkaantuneiksi, mikä heijastaa todettua mittareiden päällekkäisyyttä. Laskennallisen ylivelkaantuneisuuden oletettiin edeltävän ylivelkaantuneisuuden kokemusta. Laskennallisista mittareista maksukyvyttömyys ennusti merkittävimmin subjektiivista ylivelkaantuneisuutta. Sen todennäköisyys oli noin nelinkertainen maksukyvyttömyyden kotitalouksilla verrattuna maksukykyisiin kotitalouksiin. Kun otettiin huomioon ylivelkaantuneisuuteen liittyneet tärkeimmät kotitalouden ominaisuudet, ammatissa toimimattomuus, yksinhuoltajuus, vuokralla asuminen ja lasten olemassaolo, ennusti kotitalouden maksukyvyttömyys subjektiivista ylivelkaantuneisuutta vielä noin kaksinkertaisesti kotitalouden maksukykyisyyteen verrattuna.

Laskennallisen velkarasitteen ja velkarasitteen subjektiivisen kokemisen erot voivat johtua useista seikoista. Kotitalouden elinkaareen liittyvät velkaantuneisuuden ohella erilainen säästämis- ja kulutuskäyttäytyminen. Korkeakin velkaantuneisuus saataan kokea osana normaalia elämäntilannetta ja tiettyyn elämänvaiheeseen liittyväksi tekijäksi, joka ei välttä-

mättä aktualisoidu subjektiivista selviytymisrajaa ylittäväksi. Korkeaan velkaantuneisuuteen voi liittyä toimeentulonormit alittavaa kulutusta. Asuntovelkaantuneisuus voidaan olettaa suurimmaksi nuoremmissa ikäluokissa samoin ensiasunnon hankintavaiheessa työelämään siirryttyä ja perhettä perustettaessa, samoin myös asuntoa vaihdettaessa perheen kasvun myötä. Korkeimmat asuntolainat ja laskennallinen ylivelkaantuneisuus, erityisesti velkaantumisasteeseen perustuva, kohdentuivat nuoriin ja nuorten lapsiperheiden kotitalouksiin (liitetaulukot). Niissä ei kuitenkaan koettu ylivelkaantuneisuutta keskimääräistä enempää. Nuorissa kotitalouksissa erottuivat yhden henkilön kotitaloudet, joissa esimerkiksi velkaantumisaste ja asuntolainan hoitoaste ovat korkeimpia. Yleensä asuntolainat ja niiden hoitokulut suhteessa käytettävissä oleviin rahatuloihin nähden olivat korkeampia yhden kuin useamman henkilön kotitalouksissa. Tämän velkarasitteen vaikutusta tasoitti kuitenkin kotitalouden menojen huomioon ottaminen, mihin maksukyvyttömyyteen perustuvat tulokset viittaavat.

Suurikin laskennallinen velkaantuneisuus voidaan kokea normaalina velkaantuneisuutena esimerkiksi elinkeinon harjoittamisen yhteydessä. Yrittäjät olivat laskennallisten mittareiden mukaan muita ylivelkaantuneempia, mutta eivät merkittävästi subjektiivisen mittarin perusteella. Tämä saattaa heijastella yrittäjyyteen liittyvää henkilökohtaista sitoutumista runsaaseen velkaantumiseen ja suuremman velkarasitteen ja -riskin sietokykyä.

Osin yrittäjien määrittäminen usein laskennallisesti velkaantuneiksi johtuu mittareiden perustana olevasta käytettävissä olevien rahatulojen käsitteestä, joka ei sisällä yrittäjillä omaan käyttöön otetuista tuotteista saatua laskennallista tuloa. Laskennallisen tulon huomioon ottaminen vähentäisi tältä osin välttämättömiin elinkustannuksiin käytettäviä varoja.

Subjektiiviseen ylivelkaantuneisuuteen saattavat kytkeytyä selkeämmin odottamattomat elämäntapahtumat kuten työn väheneminen ja epätyypilliset työsuhteet, työttömyys, yksinhuoltajuus ja muiden kotitalouden taloudellisessa tilanteessa tapahtuvien muutosten myötä yleensä tulojen väheneminen. Samaan kotitalouteen voi kohdistua useita merkittäviä muutoksia. Subjektiivisen ylivelkaantumisen pääasiallisena syynä ilmoitettiin useimmiten työttömyys. Muita syitä yleisyyden mukaan olivat erittelemätön, muu yksittäinen syy, oma tai per-

heenjäsenen sairaus, onnettomuus tai perheenjäsenen kuolema sekä yritystoiminnan vaikeudet vuonna 1997. Vuonna 1998 korostui edellistä vuotta suurempana muiden yksittäisten syiden osuus, johon kuului hajanainen joukko velanhoitomenojen, elinkustannusten korkeuteen tai tulojen alhaisuuteen liittyviä tekijöitä.

Talous- ja velkajärjestelyt

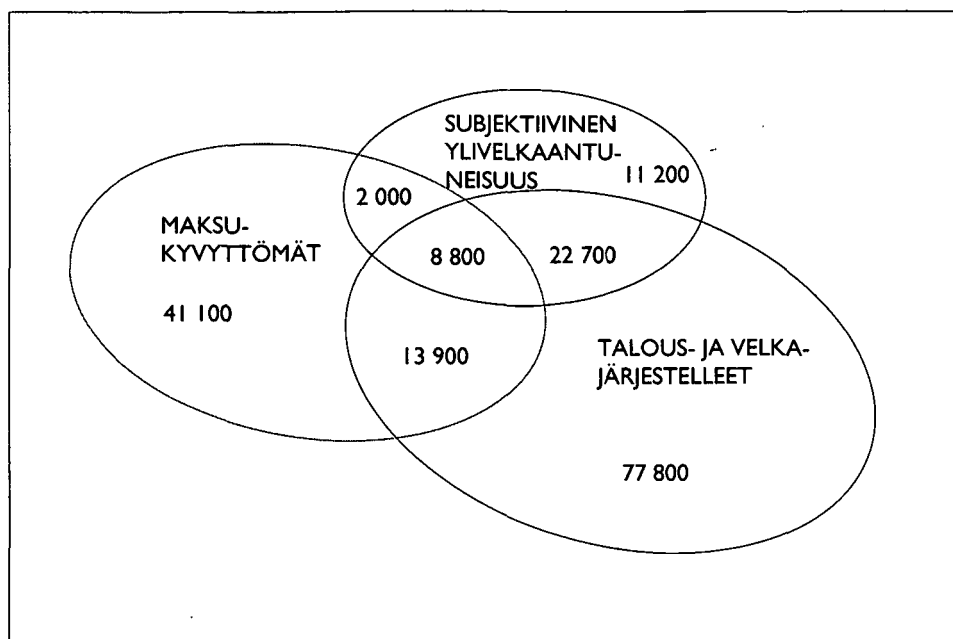
Lyhytaikaisista tai mitättömistä taloudellisista ongelmista voidaan selviytyä tehokkaasti säästöillä, kulutuksen vähentämisellä tai lisävelkaantumisella. Käsillä olevassa tutkimuksessa analysoitiin **talous- ja velkaongelmaan yhteydessä olevina järjestelykeinoina tuomioistuimen vahvistamaa velkajärjestelyä, ulosmittausta tai sen yritystä, omaisuuden myyntiä taloudellisten ongelmien vuoksi, maksu- ja korkoaikataulujen muutosta pankin tai luottokorttiyhtiön kanssa sekä velkaneuvontaa**, jotka saattavat esiintyä samanaikaisesti ja kohdentua myös yleisemmin koko talouteen. Mainittujen järjestelyjen ohella kotitalous saattaa turvautua viimesijaisena sosiaaliturvan tukimuotona **toimeentulotukeen**, jonka yleisyyttä asuntovelallisilla kotitalouksilla selvitettiin. Velkaongelmasta selviytymisen ohella järjestelyjen käyttö saattaa heijastella myös itse velkaongelmaa ja sen laajuutta. Velkajärjestelyjen käyttö oli yhteydessä mittavampiin velkaongelmiin.

Pääsääntöisesti velkajärjestelyjen käyttö oli yleisempää subjektiivisesti ylivelkaantuneilla kuin muilla asuntovelallisilla kotitalouksilla, mikä osoittaa velkajärjestelyjen käyttöön sisältyvän usein ylivelkaantuneisuuden kokemista.

Ylivelkaantuneisuus moniulotteisena ilmiönä

Tulosten perusteella asuntoylivelkaantuneisuudessa laskennallinen ylivelkaantuneisuus oli yhteydessä ylivelkaantuneisuuden kokemiseen ja tämä edelleen talouden ja velkojen järjestelyjen käyttöön²¹. Oheinen kuvio 9 esittää näiden ulottuuksien perusteella määrittyvien kotitalouksien keskimääräisiä vuosittaisia lukumääriä jaksolla 1996–1998. Laskennalliseksi mittariksi on valittu kotitalouden velkarasitteen luotettavimmin huomioon ottava maksukyvyttömyys.

21 Talous- ja velkajärjestelyt kattavat tässä tuomioistuimen vahvistaman velkajärjestelyn, ulosmittauksen tai sen yrityksen, omaisuuden myynnin taloudellisten ongelmien vuoksi, maksuaikataulun tai korkojen muutoksesta sopimisen pankin tai luottokorttiyhtiön kanssa sekä toimeentulotuen, ts. järjestelyt, joista oli saatavilla tieto vuosille 1996–1998.

Kuvio 9.

Ylivelkaantuneiden kotitalouksien lukumäärät asuntovelallisissa maksukyvyttömyyden, subjektiivisen ylivelkaantuneisuuden ja talous- ja velkajärjestelyjen mukaan keskimäärin vuosittain jaksolla 1996–1998

Merkittävästi ylivelkaantuneiksi voidaan olettaa ne yli 10 000 asuntovelallista kotitaloutta, jotka määrittävät maksukyvyttömiksi ja ovat subjektiivisesti ylivelkaantuneita toisin sanoen kokevat velkojen määrän ylittäneen selviytymisrajan. Heistä valtaosa, yli 80 prosenttia, on järjestellyt talouttaan ja velkojaan. Toisen merkittävän ryhmän muodostavat loput 22 700 kotitaloutta, jotka ovat subjektiivisesti ylivelkaantuneita ja ovat järjestelleet talouttaan ja velkojaan.

Tulosten perusteella löytyi 41 100 maksukyvyttömiä kotitaloutta, jotka eivät koe ylivelkaantuneensa, eivätkä ole järjestelleet velkojaan tai talouttaan. Heistä osa voi kokea korkeinkin velkaantuneisuuden normaalina, tiettyyn elämänvaiheeseen liittyväksi, jolloin saatetaan elää velkajärjestelylakiin perustuvan toimeentulonormin alapuolella ja suoriutua asuntolainan hoitomenoista. Elinkustannuksiin käytetyt varat voivat olla lähempänä esimerkiksi sosiaaliturvan toimeentulonormia, joka on noin viidenneksen alhaisempi.

On myös mahdollista, että osa pelkää maksukyvyttömiksi määrittyneistä on järjestellyt velkaongelmaansa velkaantumalla lisää kulutuslainoilla, joiden hoitomenoja koskevia tietoja ei tutkimusaineistolla ole voitu ottaa huomioon laskennallisia indikaattoreita, erityisesti maksukyvyttömyyttä muodostettaessa.

Subjektiivisesti ylivelkaantuneita kotitalouksia, jotka eivät kuitenkaan määrittyneet ylivelkaantuneiksi objektiivisten mittareiden mukaan, oli noin 11 200. Heidän joukossaan saattaa olla asuntovelallisia, joilla subjektiivisuus saattaa liittyä lyhyen ajan maksuhäiriöön, mikä ei ilmene vuositasolla muodostettavassa maksukyvyttömyydessä. Subjektiivisuus on yhteydessä suhteellisuus-

teen, jolloin tinkiminen totutusta kulutuksesta maksukyvyntäkin säilyessä voi johtaa ylivelkaantumisen kokemiin. Myös velan muoto voi vaikuttaa siten, että esimerkiksi vieraan velan takaamisesta syntyvä maksuvelvollisuus koetaan rasittavampana kuin oman lainan hoito.

Asuntovelallisissa oli noin 77 800 talouttaan ja velkojaan järjestellyttä kotitaloutta, jotka eivät ole kokeneet ylivelkaantuneensa. Joukossa on ehkä velallisia, jotka ovat turvautuneet velanhoidossaan lieviin järjestelykeinoihin, sopineet esimerkiksi pankin kanssa lyhennyksen tai koron muutoksesta. Osa velallista saattaa kokea talous- ja velkajärjestelyt velkaongelmaansa ratkaisuna, mikä häivyttää ylivelkaantuneisuuden kokemuksen.

Velkaantuneisuuden ja ylivelkaantuneisuuden mittaamisen kehittäminen

Luotettava ylivelkaantuneisuuden mittaaminen edellyttää subjektiivisen kokemuksen ohella objektiivisesti mitattavia tekijöitä, jotka eivät kuitenkaan yksinomaisesti ole riittäviä osoittamaan korkeaa velkaantumista ja siihen yhteydessä olevia muita riskitekijöitä. Ylivelkaantumisen indikaattorin tulisi sisältää joko kokemusta edeltävä ja siihen läheisesti yhteydessä oleva laskennallinen velkarasite tai kokemusta tavallisesti seuraavia velkaongelman järjestelyitä (vrt. Kuvio 9). Velanmaksuvaikeuksien huomioon ottaminen laajentaisi subjektiivista ylivelkaantuneisuutta lievempiasteisiin velkaongelmiin.

Velkaantuneisuuden ja ylivelkaantuneisuuden tutkimiseksi tiedonkeruun tulee mahdollistaa ilmiön ajallinen vertailtavuus ja toisaalta kohdentuminen olennaisimpiin tietoihin, jotka etenkin velkaongelmien järjestyksessä ottavat huomioon lainsäädännön kehityksen ja vaihtelevat käytännöt.

Laskennallisista mittareista kotitalouteen kohdistuva suhteellinen velkarasite määrittyy kokonaisvaltaisesti yksityishenkilön velkajärjestelylain perusteella lasketulla maksukykyisyydellä, jossa maksuvaran riittämättömyyttä asuntolainojen hoitomeneihin osoittava maksukyvyttömyys rajaa ylivelkaantuneita selkeästi.

Mittaria muodostettaessa lainojen hoitomenoja tulisi kartoittaa asuntolainan lisäksi myös muiden lai-

Maksukykyisyys = Maksuvara (Käytettävissä olevat rahatulot – Välttämättömät menot (Todelliset asumismenot + Laskennalliset elinkustannukset + Elatusvelvollisuudesta aiheutuvat menot)) – Lainan hoitomenot
Maksukyvyttömät = Maksukykyisyys < 0

nojen osalta, mitä jo vuoden 1999 Tulonjakotilaston tiedonkeruussa tehdään.

Lisäksi mittarin perustana olevan käytettävissä olevien rahatulojen käsitettä voisi laajentaa kattamaan laskennalliset tulot ammatin harjoittamisen perusteella niiden osalta, joilla sillä on relevanttiutta elinkustannusten kannalta.

Maksukykyisyysmittariin ei ole sisällytetty kotitalouden varallisuutta, joka saattaisi spesifioida velkarasitteen merkitystä kotitaloudelle. Suurelta osin omistusasuntoon perustuva varallisuus on kuitenkin velkarasitteen kannalta monimerkityksellinen, sillä asuntolainat itsessään osoittavat osaltaan asuntovarallisuutta, jota ei ylivelkatilanteessakaan helposti realisoida velkaongelman ratkaisuna. Esimerkiksi tuomioistuimen velkajärjestelyissä asunto pyritään säilyttämään.

Tässä tutkimuksessa sovellettiin erillisenä mittarina asuntolainojen markkamäärän ja arvioidun asunnon myyntihinnan suhdetta, joka asuntovarallisuuden ylimenevältä osalta olisi mahdollista ottaa huomioon maksukykyisyyttä määritettäessä. Mittaria luonnehtii kuitenkin kotitalouden vaikeus arvioida myyntihintaa, joka ilmeni puuttuvien tietojen suurena lukumääränä. Verorekistereihin perustuva tieto mahdollistaisi asuntovarallisuutta laajemman tiedon kotitalouden varalli-

suudesta, mutta sekin perustuu markkinatilanteesta riippumattomaan verotuskäytäntöön eikä mittaa varallisuuden todellista markkina-arvoa. (esim. Tulo- ja varallisuustilasto 1997, s. 10.) Vaihtoehtoisesti tulonjakotilaston rekisteritiedoille luotettavamman tiedon saattaisi antaa liitännäistutkimuksena suoritettu varallisuustutkimus. Varallisuustietoja on kerätty haastatteluin vuosina 1994 ja 1998. Tiedot eivät tämän tutkimuksen kuluessa olleet kuitenkaan vielä käytettävissä.

Velkajärjestelylain tiukempaa toimeentulonormia soveltamalla on mahdollista vähentää maksukyvyttömyyden perusteella ylivelkaantuneiksi määrittyvien kotitalouksien lukumäärää nykyisestä, mikä saattaisi olla selkeämmin yhteydessä ylivelkaantumisen kokemiseen. Tulisi analysoida, olisiko esimerkiksi sosiaaliturvan toimeentulotuen normi elinkustannusten määrittämiseksi oikeampi kriteeri. Sen varassa elää tämänkin tutkimuksen perusteella lukumääräisesti suuri joukko subjektiivisesti ylivelkaantuneita kotitalouksia.

Yleensä pieniä väestöryhmiä koskettavien marginaali-ilmiöiden kuten ylivelkaantuneisuuden ja erityisesti asuntovelallisten ylivelkaantuneisuuden luotettavan tutkimisen kannalta Tulonjakotilaston aineiston otoskoon tulisi olla havaintomäärältään suurempi, tai velkaantumistietojen tulisi perustua otoksen toisen paneelin sijaan molemmille paneeleille. Näin onkin vuodesta 1998 lähtien tehty. Ylivelkaantuneisuutta ei voida tarkastella luotettavasti, mikäli aineisto perustuu ainoastaan otoksen toiseen paneeliin kuten tämän tutkimuksen aineistossa vuosien 1996 ja 1997 kohdalla.

Tulonjakotilaston velkaantuneisuustieto kertoo ainoastaan lainojen olemassaolosta, ei lainan oton ajankohdasta. Lainan ottoa vastaava asunnon hankintavuotta koskeva tieto on kysytty Tulonjakotilastossa vuosina 1996 ja 1997 otoksen toiselta paneelilta. Uusia lainoja koskeva tieto saadaan seuraamalla puolta otoksesta kahtena perättäisenä vuonna, ja havainnoimalla otokselle ilmaantuvat uudet lainat. Jatkossa kotitalouden asuntolainan oton ajankohdan tai edelleen asunnon hankintavuoden kysyminen haastattelussa spesifioisi kuvaa velkaantuneisuudesta ja siinä tapahtuneista ajankohtaisista muutoksista. Kotitaloustehtävien ja etenkin yhteiskuntatason tekijöiden kuten korkotason ja asuntohintojen vaikutukset velkaantuneisuuteen ja ylivelkaantuneisuuteen voitaisiin selvittää nykyistä laaja-alaisemmin ja luotettavammin. Ylivelkaantumista olisi mahdollista arvioida aiemman velkaantuneisuuden perusteella.

Kirjallisuus

Ahqvist, Kirsti (1992). Kodinomistajaksi velalla. Tilastokeskus, tutkimuksia 191. Helsinki.

Asiakastieto 10.3. 2000 (2000).

Asuminen 1999:4 (1999). Asuntojen hinnat 1998. Tilastokeskus. Suomen virallinen tilasto. Vantaa.

Asuntohallitus (1990). Ylivelkaantumistyöryhmän muistio. Helsinki.

Hassi, Laura (1998). Korkotuki ylivelkaantuneiden asumisen tukena. Suomen ympäristö. Ympäristöministeriö. Helsinki.

HE 37/2000 (2000). Hallituksen esitys Eduskunnalle laiksi velkaneuvonnasta ja eräksi siihen liittyviksi laeiksi.

HE 189/1998 (1998). Hallituksen esitys Eduskunnalle laiksi takauksesta ja vierasvelkapanttauksesta.

HE 378/1997 (1997). Hallituksen esitys Eduskunnalle laiksi ulosottolain uudistuksesta.

HE 217/1997. Hallituksen esitys Eduskunnalle laiksi toimeentulotuesta sekä laiksi Sosiaalihuoltolain ja -asetuksen eräiden säännösten kumoamisesta.

HE 180/1996 vp. Hallituksen esitys Eduskunnalle laiksi yksityishenkilön velkajärjestelylain muuttamisesta.

HE 183/1992 vp. Hallituksen esitys Eduskunnalle laiksi yksityishenkilön velkajärjestelystä.

HE 182/1992 (1992). Laki yrityksen saneerauksesta.

Hallituksen esitys Eduskunnalle valtion talousarvioksi vuodelle 1997 (1996). Helsinki.

livari, Juhani (2000). Ylivelkaisuus ja köyhyys – erotamattomat kaksoset? Teoksessa Heikkilä, Matti ja Jouko Karjalainen (toim.) Köyhyys ja hyvinvointivaltion murros. Gaudeamus. s. 118–134. Helsinki.

livari, Juhani ja Markku Heinonen (1997). Velkajärjestely vai sovittelu? Ylivelkaantuneiden selviytyminen eri järjestelmissä – eräitä keskeisiä erottelevia piirteitä. Stakes. Sosiaali- ja terveysalan tutkimus- ja kehittämiskeskus. Tutkimuksia 81.

livari, Juhani ja Jouko Karjalainen (1999). Diakonian köyhät. Epävirallinen apu perusturvan paikkaajana. Stakes. Sosiaali- ja terveysalan tutkimus- ja kehittämiskeskus. Raportteja 235.

livari, Juhani ja Sami Mälkiä (1999). "Mitäs luulet motivaatiosta tehdä töitä?" Haastattelututkimus velkajärjestelystä karsiutuvista ja hylätyistä. Stakes. Sosiaali- ja terveysalan tutkimus- ja kehittämiskeskus. Raportteja 233.

Kangas, Olli ja Veli-Matti Ritakallio (1996). Eri menetelmät – eri tulokset? Köyhyyden monimuotoisuus. Teoksessa Kangas, Olli ja Veli-Matti Ritakallio (toim.) Kuka on köyhä? Köyhyys 1990-luvun puolivälin Suomessa. Stakes. Sosiaali- ja terveysalan tutkimus- ja kehittämiskeskus. Tutkimuksia 65. s. 11–67.

Kontula, Osmo, Viinamäki Heimo ja Kaj Koskela. Köyhiä ja Kipeitä (1998). Taloudellisen laman terveysvaikutuksia 1990-luvulla. Väestöliitto. Väestötutkimuslaitos. Julkaisusarja D 34/1998. Helsinki.

Kuluttajansuojalaki 28.6. 1994/541 (1994).

Laiho, Johanna (1998). Varallisuustutkimus 1994. Laatuselvitys. Tilastokeskus, Katsauksia 1998/2.

Lehtonen, Risto ja Erkki J. Pahkinen (1996). Practical Methods for Design and Analysis of Complex Surveys. Revised edition. Chichester John Wileys & Sons.

Maaseutuelinkeinolaki 28.12.1990/1295 (1990).

Marski, Jarmo ja Vesa Mäensivu (1998). Hyvinvoinnin muutossuuntia 1998. Kansaneläkelaitos. Sosiaali- ja terveysturvan katsauksia. Helsinki.

Muttalainen, Vesa (1991). Kohti luottoyhteiskuntaa. Henkilöluottojen yleistymisen yhteiskunnallinen, taloudellinen ja moraalinen tausta sekä kuluttajien velkaantuminen ja velkaongelmien nykytilanne Suomessa. Kuluttajatutkimuskeskus. Julkaisuja 6.

Muttalainen, Vesa (1996). Velkajärjestelyt neuvotteluratkaisuuina. Oikeuspoliittisen tutkimuslaitoksen julkaisuja 136. Helsinki.

Muttalainen, Vesa (1997). Velkajärjestely ja velkojat. Oikeuspoliittisen tutkimuslaitoksen julkaisuja 149. Helsinki.

Muttalainen, Vesa (2000). Ylivelkaantuminen kansalaiskyselyissä 1990-luvulla. Oikeus 2000: 2. Sosiaaliturva. s. 184–196.

Muttalainen, Vesa ja Jyrki Tala (1998). Kuka vapautuu veloistaan. Velkajärjestelyn maksuohjelmat ja vuoden 1997 lakimuutos. Oikeuspoliittisen tutkimuslaitoksen julkaisuja 155. Helsinki.

Niemi-Kiesiläinen, Johanna, Tala, Jyrki ja Thomas Wilhelmsson (1991). Kuluttajien velkasaneeraus. Tarve ja mahdollisuudet. Oikeuspoliittisen tutkimuslaitoksen julkaisuja 106. Helsinki.

Niemi-Kiesiläinen, Johanna ja Minna Varis (1996). Ulosottovelallisten toimeentulo. Oikeuspoliittisen tutkimuslaitoksen tutkimustiedonantoja 29. Helsinki.

Nykänen, Maija, Kontula, Osmo, Palonen, Kirsti ja Miikkael Liukkonen (1995). Taloudellisen laman myrskynsilmissä. Tutkimus Vantaan velkaneuvonnan asiakkaiden taloudellista ja terveydellisestä tilanteesta. Stakes, Raportteja 171. Helsinki.

Oikeushallintatilastoja vuodelta 1993 II (1994). Ulosotto toimi. Oikeusministeriön oikeushallinto-osaston julkaisusarja 2/94. Helsinki.

Oikeushallintatilastoja vuodelta 1994 II (1995). Ulosotto toimi. Oikeusministeriön oikeushallinto-osaston julkaisusarja 1/95. Helsinki.

Oikeushallintatilastoja vuodelta 1995 II (1996). Ulosotto toimi. Oikeusministeriön oikeushallinto-osaston julkaisusarja 1/96. Helsinki.

Oikeushallintatilastoja vuodelta 1996 II (1997). Ulosotto toimi. Oikeusministeriön oikeushallinto-osaston julkaisusarja 1/97. Helsinki.

Oikeushallintatilastoja vuodelta 1997 II (1998). Ulosotto toimi. Oikeusministeriön oikeushallinto-osaston julkaisusarja 1/98. Helsinki.

Oikeushallintatilastoja vuodelta 1998 II (1999). Ulosotto toimi. Oikeusministeriön oikeushallinto-osaston julkaisusarja 1/99. Helsinki.

Oikeusministeriö (1997). Määräys velallisen maksukykyvyyden arvioinnin perusteista yksityishenkilön velkajärjestelyssä. Määräyskokoelma 2152/31/97.

Oikeusministeriö (2000). Ehdotus Hallituksen esitykseksi. Hallituksen esitys Eduskunnalle laiksi ulosottolain muuttamisesta.

Oikeustilastollinen vuosikirja 1994 (1995). Tilastokeskus. SVT. Oikeus 1995: 14. Helsinki.

Oikeustilastollinen vuosikirja 1995 (1996). Tilastokeskus. SVT. Oikeus 1996:13. Helsinki.

Oikeustilastollinen vuosikirja 1996 (1997). Tilastokeskus. SVT. Oikeus 1997:6. Helsinki.

Oikeustilastollinen vuosikirja 1997 (1998). Tilastokeskus. SVT. Oikeus 1998:4. Helsinki.

Oikeustilastollinen vuosikirja 1998 (1999). Tilastokeskus. SVT. Oikeus 1999:3. Helsinki.

Penttilä, Irmeli (1993). Kotitaloudet ja lama. Tietoja laman taloudellisista seurauksista 1991 ja 1992. Tilastokeskus. Tulot ja kulutus 1993:11.

Penttilä, Irmeli (1995). Kotitaloudet ja taloudellinen muutos 1990-luvulla. Tilastokeskus. Tulot ja kulutus 1995:5. Helsinki.

Rahoitus 1999: 7 (1999). Luotot, talletukset ja korot. 1998, joulukuu. Tilastokeskus.

Reijo, Marie (2000). Kotitalouksien ylivelkaantuneisuuden kasvu taantumassa? Hyvinvointikatsaus. Spesiäli 2000. Tulot ja tulonjako. s. 17–23.

Ruotsalainen, Pekka (1996). Lompakon sietämätön keveys. Hyvinvointikatsaus 1996:2. s. 48–50.

Rönkkö, Pertti ja Eero Laesterä 1993 (1993). Miksi rahat eivät riitä? Ylivelkaantuneen perheen toimeentulo vuonna 1993 KOTO-laskentamallin avulla kuvattuna. Tampereen Yliopisto, kunnallistieteiden laitos. Suunnittelusarja 48/1993. Tampere.

Siikanen, Antti ja Ari Tyrkkö. Koti – talous – asunto-markkinat (1993). Tilastokeskus, tutkimuksia 198. Helsinki.

Sunila, Mirjami (1999). Kuka karsiutuu velkajärjestelystä. Velkaneuvonta ja väliaikaisesta syystä maksukyvyttömät asiakkaat. Oikeuspoliittisen tutkimuslaitoksen tutkimustiedonantoja 43. Helsinki.

Sosiaali- ja terveysministeriö (1999). Syrjäytymisen estäminen – Hallinnonalan toimenpidekokonaisuus II. Sosiaali- ja terveysministeriön monisteita 1999:4. Helsinki.

Sosiaali- ja terveysministeriö (1998). Velkaongelma-työryhmän muistio. Sosiaali- ja terveysministeriön työryhmämuistioita 1998:4. Helsinki.

Sosiaaliturva 1999:3 (1999). Toimeentulotuki 1998. Helsinki.

Stata Statistical Software (1999). Release 6. Stata Corp.

Stakes. Sosiaali- ja terveysalan tutkimus- ja kehittämiskeskus 7/1998 (1998). Syrjäytyminen 1990-luvun puolivälin Suomessa. Stakesin asiantuntijoiden arvioita syrjäytymisriskeistä. Hannu Uusitalo (toim.). Helsinki

Sunila, Mirjami (1999). Kuka karsiutuu velkajärjestelystä. Velkaneuvonta ja väliaikaisesta syystä maksukyvyttömät asiakkaat. Oikeuspoliittinen tutkimuslaitoksen tutkimustiedonantoja 43. Helsinki.

Suomen Pankki (1999). Rahoitusmarkkinat – tilastokatsaus 12.

Suomen Pankkiyhdistys (1999). Säästäminen ja luotonkäyttö. Toukokuu 1999.

Suomen rahoitusmarkkinat 1998 (1998).

Suomen ympäristö (1999). Asuntopoliittisten tukien kestävä kehittäminen. Helsinki.

Tilastokatsaus 1999:2 (1999). Suomen virallinen tilasto. Helsinki.

Timonen, Päivi (1992). Asuntovelalliset – riskistä kriisiin. Esitutkimus asuntovelkojensa vuoksi maksuvaikeuksiin joutuneista kotitalouksista. Kuluttajatutkimuskeskus, julkaisuja 2.

Timonen, Päivi (1993). Maksuvaikeuksissa olevat asuntovelalliset. Kuluttajatutkimuskeskus, julkaisuja 10.

Timonen, Päivi (1995). Ongelmana velan takaisinmaksu. Kuluttajatutkimuskeskus, julkaisuja 11.

Toimeentuloturvakatsaus 1998 (1998). Sosiaali- ja terveysministeriö, Kansaneläkelaitos, Sosiaali- ja terveysalan tutkimus- ja kehittämiskeskus. Sosiaali- ja terveysministeriön julkaisuja 1998:5.

TOTUL 1424/97 (1997). Laki toimeentulosta.

Tulo- ja varallisuustilasto 1997 (1999). Tulot ja kulutus 1999: 12. SVT Yliopistopaino, Helsinki.

Tulonjakotilasto 1998 (2000). Tilastokeskus. Tulot ja kulutus 2000:15. SVT. Yliopistopaino, Helsinki.

Ulosottomiesten toiminta vuonna 1998 (1999). Oikeusministeriö. Helsinki.

Valtioneuvoston kanslia (1992). Velkatyöryhmän muistio. Helsinki.

Taulukko- ja kuvioluettelo

Taulukot

- Taulukko 1. Subjektiiivisesti ylivelkaantuneiden osuudet (%) kaikissa kotitalouksissa vuosina 1996–1998
- Taulukko 2. Subjektiiivisesti ylivelkaantuneiden osuudet (%) asuntovelallisissa kotitalouksissa vuosina 1996–1998
- Taulukko 3. Velkaantumisasasteen keskilukuja vuosina 1996–1998, velalliset kotitaloudet
- Taulukko 4. Velkaantumisasasteen keskilukuja vuosina 1996–1998, asuntovelalliset kotitaloudet
- Taulukko 5. Asuntolaina-asuntovarallisuussuhteen keskilukuja vuosina 1996 ja 1997, asuntovelalliset omistusasuntokotitaloudet
- Taulukko 6. Asuntolainan hoitoasteen keskilukuja vuosina 1996–1998, asuntovelalliset kotitaloudet
- Taulukko 7. Maksukyvyyn keskilukuja vuosina 1996–1998, asuntovelalliset kotitaloudet
- Taulukko 8. Laskennallisten velkaantuneisuusmittareiden korrelaatiokertoimet vuosina 1996–1998, asuntovelalliset kotitaloudet. Mittarit perustuvat käytettävissä olevien rahatulojen mukaan katkaistuilla jakaumilla (1 % havainnoista poistettu jakauman ääripäistä), suluissa alkuperäiset kertoimet.
- Taulukko 9. Laskennallisten velkaantuneisuusmittareiden korrelaatiokertoimet vuosina 1996–1997, asuntovelalliset kotitaloudet. Mittarit perustuvat käytettävissä olevien rahatulojen mukaan katkaistuilla jakaumilla (1 % havainnoista poistettu jakauman ääripäistä), suluissa alkuperäiset kertoimet. Otoksen I-paneeli.
- Taulukko 10. Laskennallisen ja subjektiiivisen ylivelkaantuneisuuden peittävyys vuosina 1996–1998, asuntovelalliset kotitaloudet.
- Taulukko 11. Lainojen reaaliset keskimäärät (keskiarvot ja mediaanit) markkoissa ja kotitalouksien lukumäärät subjektiiivisen ja laskennallisen ylivelkaantuneisuuden mukaan vuosina 1996–1998, asuntovelalliset kotitaloudet
- Taulukko 12. Asuntoon perustuvien vakuuslainojen osuus (%) omistusasuntokotitalouksilla ja lainojen reaaliset keskimäärät (keskiarvot ja mediaanit) markkoissa subjektiiivisen ja laskennallisen ylivelkaantuneisuuden mukaan vuosina 1996–1998, asuntovelalliset kotitaloudet
- Taulukko 13. Asuntovakuuslainojen osuus (%) asuntovelallisilla kotitalouksilla lainan käyttötarkoituksen mukaan vuosina 1996–1998
- Taulukko 14. Takauslainojen osuus (%) omistusasuntokotitalouksilla subjektiiivisen ja laskennallisen ylivelkaantuneisuuden mukaan vuosina 1996–1998, asuntovelalliset kotitaloudet
- Taulukko 15. Asunnon rahoituslähde subjektiiivisen ja laskennallisen ylivelkaantuneisuuden mukaan vuosina 1996–1997, asuntovelalliset kotitaloudet (otoksen I-paneeli)
- Taulukko 16. Lainojen maksuvaikeuksia ilmoittaneiden osuus (%) subjektiiivisesti ja laskennallisesti ylivelkaantuneissa vuonna 1996, asuntovelalliset kotitaloudet (otoksen I-paneeli)
- Taulukko 17. Lainojen maksun taloudellista rasittavuutta ilmoittaneiden osuus (%) subjektiiivisesti ja laskennallisesti ylivelkaantuneissa vuonna 1998, asuntovelalliset kotitaloudet
- Taulukko 18. Maksujen ja laskujen maksuvaikeuksia ilmoittaneiden osuus (%) subjektiiivisesti ja laskennallisesti ylivelkaantuneissa vuonna 1998, asuntovelalliset kotitaloudet

- Taulukko 19. Lainojen lyhennysten ja korkojen maksuvaikeuksia ilmoittaneiden osuus (%) subjektiivisesti ja laskennallisesti ylivelkaantuneissa vuonna 1998, asuntovelalliset kotitaloudet
- Taulukko 20. Subjektiivinen ja laskennallinen ylivelkaantuneisuus sosioekonomisen aseman mukaan vuosina 1996–1998 yhteensä, asuntovelalliset kotitaloudet
- Taulukko 21. Subjektiivinen ja laskennallinen ylivelkaantuneisuus työttömyyden keston mukaan vuosina 1996–1998 yhteensä, asuntovelalliset kotitaloudet
- Taulukko 22. Subjektiivinen ja laskennallinen ylivelkaantuneisuus käytettävissä olevien rahatoimien (tulodesiilit) mukaan vuosina 1996–1998 yhteensä, asuntovelalliset kotitaloudet
- Taulukko 23. Subjektiivinen ja laskennallinen ylivelkaantuneisuus elinvaiheen mukaan vuosina 1996–1998 yhteensä, asuntovelalliset kotitaloudet
- Taulukko 24. Subjektiivinen ja laskennallinen ylivelkaantuneisuus asuinläänin mukaan (1.9.1997 voimaan tullut läänijako) vuosina 1996–1998 yhteensä, asuntovelalliset kotitaloudet
- Taulukko 25. Subjektiivinen ja laskennallinen ylivelkaantuneisuus asuinalueen tilastollisen kuntaryhmittelyn mukaan vuosina 1996–1998 yhteensä, asuntovelalliset kotitaloudet
- Taulukko 26. Subjektiivinen ja laskennallinen ylivelkaantuneisuus asunnon hallintaperusteen mukaan vuosina 1996–1998 yhteensä, asuntovelalliset kotitaloudet
- Taulukko 27. Subjektiiviseen ylivelkaantuneisuuteen johtanut pääasiallinen syy vuosina 1997 ja 1998, kaikki velalliset ja asuntovelalliset kotitaloudet
- Taulukko 28. Eräitä talous- ja velkajärjestelyjä käyttäneiden osuudet (%) asuntovelallisissa kotitalouksissa vuosina 1996–1998
- Taulukko 29. Eräitä talous- ja velkajärjestelyjä käyttäneiden osuudet (%) subjektiivisesti ylivelkaantuneissa vuosina 1996–1998 yhteensä, asuntovelalliset kotitaloudet
- Taulukko 30. Asuntovelallisten kotitalouksien subjektiivinen ylivelkaantuneisuus a) maksukyvyttömyyden b) maksukyvyttömyyden ja eräiden kotitalouden ominaisuuksien mukaan vuonna 1998, logit-mallien piste-estimaatit ja ristitulo-suhteet
- Taulukko 31. Asuntovelallisten kotitalouksien talous- ja velkajärjestelyjen käyttö subjektiivisen ylivelkaantuneisuuden, maksukyvyttömyyden ja eräiden kotitalouden ominaisuuksien mukaan vuonna 1998, logit-mallien piste-estimaatit (keskivirheet suluisissa, * $P > |t| < 0,05$, ** $P > |t| < 0,01$, *** $P > |t| < 0,001$)
- Taulukko 32. Asuntovelallisten kotitalouksien talous- ja velkajärjestelyjen kumulatiivinen käyttö (ainakin jokin keinoista) subjektiivisen ylivelkaantuneisuuden, maksukyvyttömyyden ja eräiden kotitalouden ominaisuuksien mukaan vuonna 1998, logit-mallien piste-estimaatit (keskivirheet suluisissa, * $P > |t| < 0,05$, ** $P > |t| < 0,01$, *** $P > |t| < 0,001$)

Kuvioluettelo

- Kuvio 1. Velallisten kotitalouksien lukumäärät vuosina 1991–1998, asuntovelalliset ja muut velalliset kotitaloudet
- Kuvio 2. Lainojen reaaliset keskimäärät markoissa yhteensä velallista kotitaloutta kohti ja asuntolainojen reaaliset keskimäärät markoissa asuntovelallista kotitaloutta kohti vuosina 1991–1998
- Kuvio 3. Subjektiivisesti ylivelkaantuneiden kotitalouksien lukumäärät vuosina 1991–1998, asuntovelalliset ja muut velalliset kotitaloudet
- Kuvio 4. Ylivelkaantuneisuuden moniulotteisuus
- Kuvio 5. Velkaantumisaste prosenttipisteittäin velkaantumisasteen mukaan laskevassa järjestyksessä vuosina 1996–1998, asuntovelalliset kotitaloudet
- Kuvio 6. Asuntolaina-asuntovarallisuussuhde prosenttipisteittäin asuntolaina-asuntovarallisuussuhteen mukaan laskevassa järjestyksessä vuosina 1996 ja 1997, asuntovelalliset omistusasuntokotitaloudet
- Kuvio 7. Asuntolainan hoitoaste prosenttipisteittäin asuntolainan hoitoasteen mukaan laskevassa järjestyksessä vuosina 1996–1998, asuntovelalliset kotitaloudet
- Kuvio 8. Maksukykyisyys prosenttipisteittäin maksukykyisyyden mukaan nousevassa järjestyksessä vuosina 1996–1998, asuntovelalliset kotitaloudet
- Kuvio 9. Ylivelkaantuneiden kotitalouksien lukumäärät asuntovelallisissa maksukyvyttömyyden, subjektiivisen ylivelkaantuneisuuden ja talous- ja velkajärjestelyjen mukaan keskimäärin vuosittain jaksolla 1996–1998

Liitteet

Tulonjakotilaston kotitaloustutkimuksen velkaantuneisuuteen liittyvät kysymykset vuosina 1996-1998

VUOSI 1998

– JOS OMA TALO OMALLA TAI VUOKRATONTILLA TAI OMA OSAKE

YMP1. Onko nykyinen (vuoden vaihteen) asuntonne velan tai velkojen vakuutena? ASVAKUUS

– JOS EDELLINEN=KYLLÄ

YMP2. Minkä velkojen vakuutena asuntonne on:

1. Omien asuntovelkojen OMAASUNT
2. Omien kulutusluottojen OMAKULUT
3. Omaan yrittäjätoimintaan otettujen velkojen OMAYRIT
4. Toisen kotitalouden velkojen TOIASUNT, TOIMUUVI
5. Joidenkin muiden velkojen MUUVELKA

YMP3. Mikä oli näiden velkojen kokonaismäärä 31.12.1998? VAKVELAT

– JOS EDELLINEN VAIN KOHTA 1=KYLLÄ

T65. Oliko kotitaloudellanne muuta asuntolainaa kuin se minkä vakuutena asuntonne on?

– KAIKILTA II-PANEELILTA JA I-PANEELIN NE, JOILLA YMP2=(2 TAI 3 TAI 4 TAI 5 TAI TYHJÄ)

T66. Oliko kotitaloudellanne asuntolainaa asunnon ostoa, korjausta tai laajennusta varten vuonna 1998?

– JOS EDELLINEN=KYLLÄ TAI MUUASLAI=1 (T65), MUTTA JOS YMP2=1 EIKÄ MUUTA ASUNTOLAINAA OLE, NIIN ASLAIMK=VAKVELAT (EIKÄ TÄTÄ SILLOIN ENÄÄ KYSYTÄ)

T67. Paljonko kotitaloudellanne oli yhteensä asuntolainaa oli 31.12.1998? ASLAIMK

– KAIKILTA ASUNTOVELALLISILTA

T68. Paljonko maksoitte asuntolainoista yhteensä lyhennyksiä ja korkoja vuoden 1998 aikana?

T69. Entä mikä siitä oli pelkästään korkojen määrä vuodessa?

– KAIKILTA

T70. Oliko kotitaloutenne jäsenillä opintolainaa vuonna 1998?

– JOS EDELLINEN=KYLLÄ

T71. Paljonko opintolainaa oli 31.12.1998?

T72. Paljonko maksoitte opintolainasta yhteensä lyhennyksiä ja korkoja vuoden 1998 aikana?

T73. Entä mikä siitä oli pelkästään korkojen määrä vuodessa?

– KAIKILTA

T74. Oliko kotitaloutenne jäsenillä takauslainaa vuonna 1998?

TAKAUSLAINAT OVAT SELLAISIA LAINOJA, JOISTA TAKAAJA ON JOUTUNUT VASTUUSEEN ELI LAINA ON SIIRTYNUT TAKAAJAN MAKSETTAVAKSI

– JOS EDELLINEN=KYLLÄ

T75. Paljonko takauslainaa oli vuonna 1998?

– KAIKILTA KOTITALOUKSILTA; JOS TAKAUSLAINA (T74)=KYLLÄ NIIN YMP4=KYLLÄ

YMP4. Onko kotitaloutenne taannut toiseen kotitalouteen kuuluvan henkilön velkoja? TAKASLAI

– JOS ON TAANNUT

YMP5. Onko kotitaloutenne joutunut maksamaan takauslainaa vuoden 1998 aikana? MAKSTAKA

– KAIKILTA

T76. Oliko kotitaloutenne jäsenillä kulutuslainaa vuonna 1998?

KULUTUSLAINOJA OVAT LUOTOLLISEN PANKKITILIN VELAT, LUOTTOKORTTI- JA OSAMAKSUVELAT, VAPAA-AJAN ASUNTOLAINAT, AUTOLAINAT, VENE- JA MATKAILUVAUNULAINAT, KULUTUSLAINAT ESIM. KODINKONEISIIN TAI LOMAMATKOIHIN SEKÄ ASUNTO-OSAKKEIDEN JA ASUINRAKENNUSTEN REMONTTILAINAT SILLOIN KUN KYSEESSÄ ON PERUSKORJAUSTA VÄHÄISEMPI KORJAUS

– JOS EDELLINEN=KYLLÄ

T77. Paljonko kulutuslainoja oli yhteensä 31.12.1998

– KAIKILTA

T78. Oliko kotitaloudellanne jotakin muuta lainaa vuonna 1998?

MUUT LAINAT KÄSITTÄVÄT VEKSELIT, YKSITYISILTÄ HENKILÖILTÄ SAADUT LAINAT TAI SJOITUSTOIMINTAAN OTETUT LAINAT

– JOS EDELLINEN=KYLLÄ

T79. Paljonko muita lainoja oli yhteensä 31.12.1998?

– KAIKILTA VELALLISILTA

YMP6. Onko kotitaloutenne taloudellisen selviytymisen vuoksi sopinut pankin tai muun luototuslaitoksen kanssa maksuaikataulun tai korkojen muuttamisesta vuoden 1998 aikana? SOPINUTA

– KAIKILTA

YMP7. Myikö kotitaloutenne taloudellisten ongelmien vuoksi omaisuutta vuoden 1998 aikana? MYIOMAIS

– JOS ON MYINYT OMAISUUTTA

YMP8. Mitä omaisuutta myitte?

1. Omassa käytössä olleen vakituisen asunnon MYIASUNT
2. Muun asunnon, kiinteistön tai maata (vapaa-ajan asunnot, sijoitusasunnot yms.) MYIKIINT
3. Muuta omaisuutta (kuten esimerkiksi arvopapereita tai kestokulutushyödykkeitä, auton tms.) MYIMUUTA

– KAIKILTA VELALLISILTA

YMP9. Onko ulosottoviranomainen ulosmitannut tai yrittänyt ulosmitata kotitaloudeltanne palkkaa tai varallisuutta vuoden 1998 aikana? ULOSOTTO

– JOS ON OLLUT ULOSOTTOA

YMPI0. Mikä seuraavista on suurin ulosoton kohteena ollut velka? SUURVELK

1. Asuntovelka
2. Kulutusluotto
3. Yksityisvelasta johtuva takausvelka
4. Elatusapu
5. Verovelka
6. Oma yritysvelka
7. Yritysvelasta johtuva takausvelka
8. Muu velka tai maksu

– KAIKILTA VELALLISILTA

YMPI1. Oliko kotitaloudellanne voimassa tuomioistuimen vahvistama velkajärjestely vuoden 1998 lopussa? VELKAJAR

– KAIKILTA VELALLISILTA

YMPI2. Onko kotitaloutenne vuoden 1998 aikana ollut tilanteessa, jossa velkojen määrä on kasvanut yli selviytymisrajan? YLIVELKA

– JOS ON OLLUT EM. TILANTEESSA

YMPI3. Mikä oli tilanteeseen johtanut pääasiallinen syy:SYYTILA

1. työttömäksi joutuminen
2. oma tai perheenjäsenen sairaus, onnettomuus tai perheenjäsenen kuolema

3. takausvastuun lankeaminen maksettavaksi
4. avio- tai avoliiton purkaminen
5. yritystoiminnan vaikeudet
6. muu yksittäinen syy

YMPI3A. Mikä muu syy?

– JOS YMPI2=KYLLÄ

YMPI4. Saiko kotitaloutenne toimeentulotukea velan hoitoa varten vuonna 1998?

K42. Millaisena taloudellisena rasitteen pidätte lainojen maksamista?

Onko niiden maksaminen ollut:

- a) Huomattavan rasittavaa
- b) Jonkin verran rasittavaa
- c) Ei aiheuttanut ongelmia?

K43. Onko kotitaloutenne ollut vuoden 1998 aikana tilanteessa, jossa rahaa ei ole ollut maksujen ja laskujen maksamiseen määräpäivänä?

- a) Hyvin usein
- b) Usein
- c) Silloin tällöin
- d) Kerran
- e) Ei koskaan

K44. Onko kotitaloutenne ollut vuoden 1998 aikana tilanteessa, jossa rahat eivät ole riittäneet lainojen lyhennysten tai korkojen maksamiseen?

- a) Kerran
- b) Useammin
- c) Ei koskaan

VUOSI 1997

(Sisällöllisesti vastaavat kysymykset kuin vuonna 1998 lukuunottamatta kysymyksiä YMPI3A, YMPI4, K42-K44, ao. ovat uusia kysymyksiä)

Minä vuonna hankitte (ostitte, saitte) tämän asunnon?

Mitä rahoituslähteitä käytitte nykyisen asuntonne hankinnassa?

1. Saatiin perintönä
2. Rahoitettiin perinnöksi saadulla rahoituksella tai omaisuudella
3. Sukulaiset tai tuttavat antoivat rahaa
4. Sukulaiset tai tuttavat lainasivat rahaa
5. Kotitalouden omat säästöt
6. Arava-, asuntosäästöpalkkio- tai muu korkotukilaina
7. Pankin asuntolaina
8. Edellisen asunnon myyntitulot
9. Rahoitettiin jollakin muulla tavoin

Voisitteko arvioida, paljonko olisitte saaneet asunnostanne, jos olisitte myyneet sen viime vuoden lopussa?

Kuinka suuri oli nykyisen asuntonne hankintaa varten ottamienne asuntolainojen kokonaismäärä asunnon hankintahetkellä?

Mille seuraavista tahoista olette eniten velkaa?

1. Meritalle
2. Osuuspankille
3. Postipankille
4. Muulle pankille
5. Luottokorttiyhtiölle
6. Rahoitusyhtiölle
7. Verottajalle tai muulle julkisyhteisölle
8. Toiselle yksityishenkilölle
9. Muulle velkojalle

Kuinka paljon maksotte takausvelkaa?

Montako velkaa arvioitte teillä olevan tällä hetkellä ulosoton kohteena?

1. 1
2. 2–5
3. 5–10
4. yli 10

VUOSI 1996

(Sisällöllisesti vastaavat kysymykset kuin vuonna 1998 lukuunottamatta kysymyksiä T65, T71-T79, YMP5, K42–K44, ao. ovat uusia kysymyksiä)

Minä vuonna hankitte (ostitte, saitte) tämän asunnon?

Mitä rahoituslähdettä käytitte nykyisen asuntonne hankinnassa?

1. Saatiin perintönä
2. Rahoitettiin perinnöksi saadulla rahoituksella tai omaisuudella
3. Sukulaiset tai tuttavat antoivat rahaa
4. Sukulaiset tai tuttavat lainasivat rahaa
5. Kotitalouden omat säästöä
6. Arava-, asuntosäästöpalkkio- tai muu korkotukilaina
7. Pankin asuntolaina
8. Edellisen asunnon myyntitulot
9. Rahoitettiin jollakin muulla tavoin

Osaatteko arvioida, paljonko olisitte saaneet asunnostanne, jos olisitte myyneet sen viime vuoden lopussa?

Kuinka suuri oli nykyisen asuntonne hankintaa varten ottamienne asuntolainojen kokonaismäärä asunnon hankintahetkellä?

Kuinka pitkä oli suurimman asuntolainanne laina-aika asunnon hankintahetkellä?

Minä vuonna suurin laina on otettu?

Oliko suurin asuntolainanne?

1. Arava- tai asuntosäästöpalkkiolainaa
2. Pankin asuntolainaa
3. Muuta lainaa

Oliko kotitaloudellanne vuonna 1996 muita kuin asumiseen liittyviä velkoja? (Muut velat voivat olla vapaa-ajan asuntolainaa, autolainaa, vene- tai asuntovaunulainaa, opintolainaa, muuta kulutuslainaa esim. kodinkoneisiin tai lomamatkoihin, lainoja sijoitustoimintaan, vekseleitä, velkaa luotollisesta shekkitilistä tai pankkitilistä, osamaksuvelkaa tai luottokorttistoista maksamatonta velkaa.)

Paljonko näitä velkoja oli 31.12.1996?

Millaista velkaa kotitaloudellanne oli eniten 31.12.1996?

1. Asuntovelkaa
2. Kulutusvelkaa
3. Takausvelkaa
4. Omaa yritysvelkaa
5. Muuta velkaa

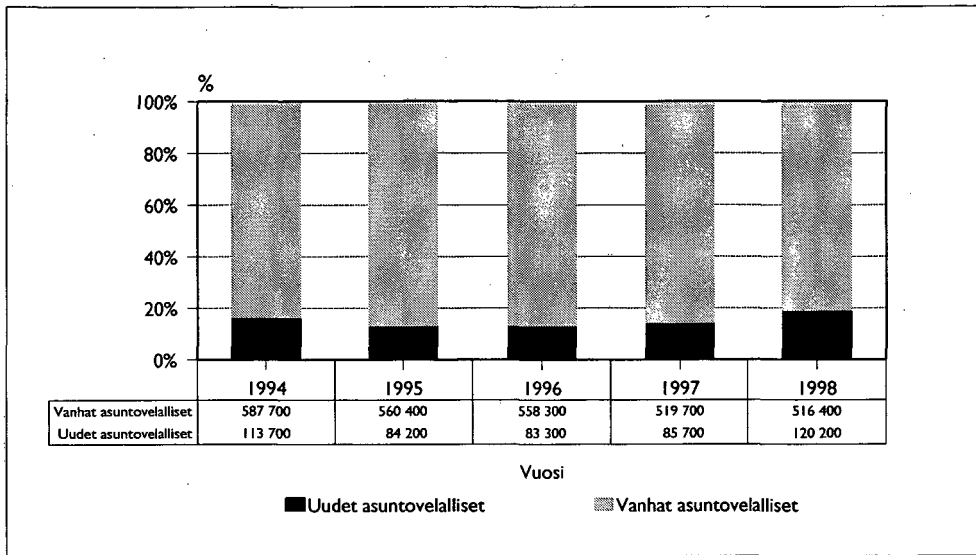
Onko kotitaloudeltanne peritty karhukirjeellä pankin myöntämää luottoa tai luottokorttivelkaa vuoden 1996 aikana?

Onko kotitaloutenne maksuvaikeustilanteessa sopinut pankin tai luottokorttiryhtiön kanssa luoton maksuaikataulun tai korkojen muuttamisesta vuosina 1993–95?

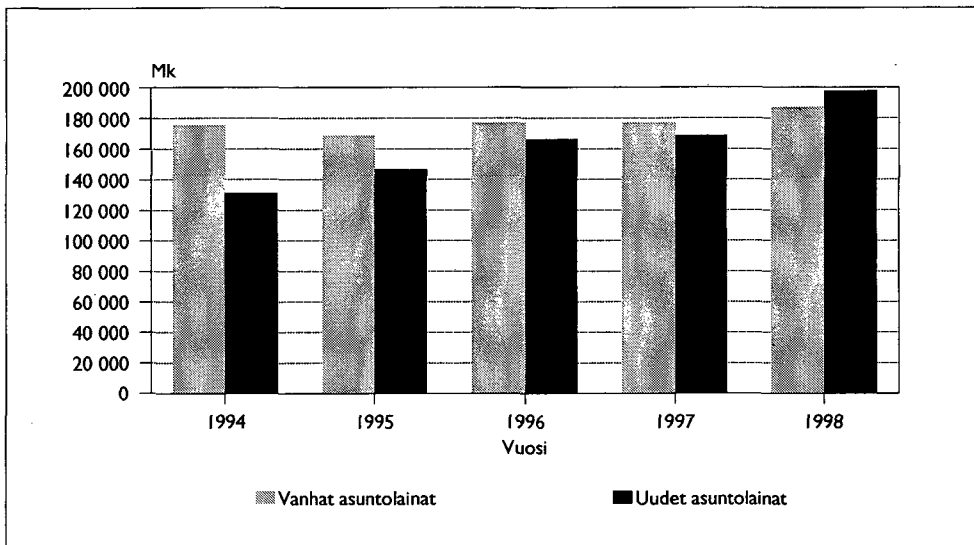
Onko kotitaloutenne maksuvaikeustilanteessa turvautunut velkaneuvontaan vuonna 1996?

Entä vuosina 1993–1995?

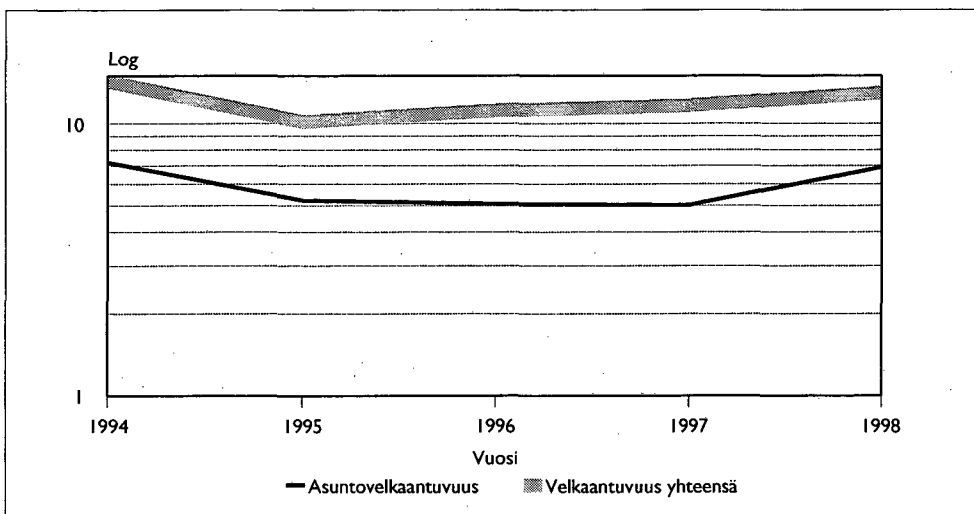
Liitekuviot

Kuvio 1.
Uusien asuntovelallisten osuus (%) kaikista asuntovelallisista kotitalouksista vuosina 1994–1998, otoksen toinen paneeli

Kuvio 2.
Asuntolainojen markkamäärien (nimellisarvot) keskiarvot vanhoilla ja uusilla asuntovelallisilla kotitalouksilla vuosina 1994–1998, otoksen toinen paneeli

Kuvio 3.
Velkaantuvuus kaikkien lainojen ((velalliset kotitaloudet_t – velattomat kotitaloudet_{t-1}) / velattomat kotitaloudet_{t-1}) * 100) ja asuntolainojen ((asuntovelalliset kotitaloudet_t – asuntovelattomat kotitaloudet_{t-1}) / asuntovelattomat kotitaloudet_{t-1}) * 100) mukaan, logaritmiasteikko

Liitetaulukot

Taulukko I.

Asuntovelallisten kotitalouksien lukumäärät eräiden taustatekijöiden mukaan vuosina 1996, 1997 ja 1998

	1996		Asuntovelalliset kotitaloudet (otos)	Kotitaloudet, yhteensä (otos)
	Asuntovelalliset kotitaloudet (perusjoukko)	Keskivirhe		
	Lkm		Lkm	Lkm
Sosioekonominen asema				
Maatalousyrittäjät	19 770	2 112	215	767
Muut yrittäjät	50 106	3 345	365	823
Ylemmät toimihenkilöt	148 149	5 609	882	1 608
Alemmat toimihenkilöt	157 727	6 484	727	1 628
Työntekijät	164 233	6 700	772	1 843
Eläkeläiset	57 735	4 906	200	1 851
Pitkäaikaistyöttömät	21 771	2 810	97	522
Muut	3 476	837	21	307
Yhteensä	622 967		3 279	9 349
Elinvaihe				
Yksinäiset henkilöt				
ikä -34 v.	30 842	3 621	98	588
ikä 35-64 v.	69 426	5 483	206	880
ikä 65- v.	9 856	2 552	17	481
Yksinhuoltajat	41 986	3 626	176	597
Lapsettomat parit				
viiteh. ikä -34 v.	40 463	3 570	175	508
viiteh. ikä 35-64 v.	80 376	4 573	424	1 496
viiteh. ikä 65- v.	7 467	1 556	27	545
Parit, nuorin lapsi				
alle 7 v.	163 869	5 673	999	1 557
7-17 v.	105 659	4 685	661	1 248
Muut	73 022	4 605	496	1 449
Yhteensä	622 967		3 279	9 349
Tulodesiili				
I	28 171	2 728	183	847
II	35 421	3 436	182	729
III	45 416	3 797	222	719
IV	47 405	3 568	262	821
V	53 653	4 183	263	817
VI	63 284	4 283	332	908
VII	75 508	4 615	374	929
VIII	84 770	4 994	411	1 044
IX	91 774	4 890	479	1 137
X	97 564	4 770	571	1 398
Yhteensä	622 967		3 279	9 349

Desiiliryhvät on muodostettu henkilöiden kesken kotitalouden kulutusyksikköä (OECD) kohti lasketun käytettävissä olevan rahatulon mukaan

1997		1998					
Asuntovelalliset kotitaloudet (perusjoukko)		Asuntovelalliset kotitaloudet (otos)	Kotitaloudet, yhteensä (otos)	Asuntovelalliset kotitaloudet (perusjoukko)		Asuntovelalliset kotitaloudet (otos)	Kotitaloudet, yhteensä (otos)
Lkm	Keskivirhe	Lkm	Lkm	Lkm	Keskivirhe	Lkm	Lkm
15 270	1 424	191	720	11 587	1 170	167	713
57 372	3 398	472	1 028	56 017	3 533	448	990
138 291	5 028	899	1 708	161 874	5 986	909	1 663
146 781	6 216	722	1 756	157 969	6 831	692	1 515
167 290	6 338	823	2 019	174 710	6 994	761	1 869
52 033	4 473	191	1 919	58 090	5 082	204	1 849
20 065	2 946	81	493	14 863	2 410	66	430
6 526	1 479	32	367	8 576	2 028	29	316
603 628		3 411	10 010	643 686		3 276	9 345
34 843	3 808	102	652	35 215	4 097	93	522
66 424	5 263	211	918	81 517	6 036	241	942
9 372	2 212	21	516	10 808	2 467	24	469
48 652	4 018	200	603	47 427	4 339	176	580
32 730	2 715	167	564	49 445	4 187	193	526
79 468	4 410	446	1 667	82 536	4 830	432	1 609
9 287	1 760	36	578	7 529	1 669	29	581
154 557	5 334	1 001	1 584	155 481	5 628	943	1 483
99 547	4 329	686	1 361	97 424	4 346	630	1 238
68 748	3 789	541	1 567	76 303	4 185	515	1 395
603 628		3 411	10 010	643 686		3 276	9 345
27 928	2 744	179	874	24 276	2 654	152	811
31 595	3 146	158	735	30 812	3 220	149	704
40 250	3 375	217	757	45 214	4 055	207	721
43 237	3 490	242	866	50 508	3 832	243	776
58 936	4 142	309	879	63 924	4 749	295	850
63 120	4 123	344	956	60 984	4 135	332	914
69 402	4 392	360	989	81 582	4 866	389	933
83 312	4 562	469	1 128	84 800	5 073	424	1 027
89 876	4 521	507	1 244	96 261	5 316	467	1 117
95 972	4 437	626	1 582	105 324	5 027	618	1 492
603 628		3 411	10 010	643 686		3 276	9 345

Taulukko 1 jatkuu..

	1996			
	Asuntovelalliset kotitaloudet (perusjoukko)	Keskivirhe	Asuntovelalliset kotitaloudet (otos)	Kotitaloudet, yhteensä (otos)
	Lkm		Lkm	Lkm
Talotyyppi				
Pientalo	346 020	8 573	2 072	5 006
Rivitalo	116 430	5 743	559	1 302
Kerrostalo	157 866	7 209	633	2 950
Muu	2 350	813	14	81
Yhteensä	622 967		3 279	9 349
Asuunnon hallintaperuste				
Oma talo	324 888	8 309	1 960	4 570
Oma osakehuoneisto	258 332	8 528	1 154	2 395
Asumisoikeusasunto	6 316	1 458	24	54
Vuokra-asunto	33 130	3 537	140	2 320
Muu	300	300	1	10
Yhteensä	622 967		3 279	9 349
Taajama				
Pääkaupunkiseutu	101 002	4 706	493	1 558
Muut kaupunkimaiset kunnat	271 350	8 269	1 318	3 645
Taajaan asutut kunnat	109 085	5 792	572	1 454
Maaseutumaiset kunnat	141 528	5 630	896	2 692
Yhteensä	622 967		3 279	9 349
Lääni				
Etelä-Suomi	241 827	7 618	1 207	3 542
Länsi-Suomi	230 359	7 667	1 238	3 420
Itä-Suomi	71 184	4 131	416	1 199
Oulu	55 625	3 503	294	801
Lappi	23 797	2 452	123	331
Ahvenanmaa	..	..	..	..
Yhteensä	622 967		3 279	9 349

.. Otos N < 10, tuloksia ei esitetä

1997				1998			
Asuntovelalliset kotitaloudet (perusjoukko)		Asuntovelalliset kotitaloudet (otos)	Kotitaloudet, yhteensä (otos)	Asuntovelalliset kotitaloudet (perusjoukko)		Asuntovelalliset kotitaloudet (otos)	Kotitaloudet, yhteensä (otos)
Lkm	Keskivirhe	Lkm	Lkm	Lkm	Keskivirhe	Lkm	Lkm
340 361	8 209	2 171	5 287	358 746	8 661	2 118	5 129
109 428	5 163	581	1 449	114 578	5 936	516	1 284
150 696	6 828	640	3 177	167 152	7 868	628	2 839
3 078	1 028	18	89	3 209	1 143	14	82
603 628		3 411	10 010	643 686		3 276	9 345
316 505	7 906	2 038	4 825	332 520	8 310	1 986	4 675
249 834	8 116	1 204	2 581	259 995	9 021	1 093	2 343
6 724	1 528	28	68	10 037	1 745	45	83
30 500	3 048	140	2 528	41 134	4 169	152	2 233
64	64	1	8	0	0	0	11
603 628		3 411	10 010	643 686		3 276	9 345
99 711	4 533	532	1 718	113 190	5 211	545	1 575
269 772	7 898	1 435	4 081	279 871	8 653	1 345	3 705
105 938	5 048	616	1 624	114 917	5 651	571	1 532
2 692	128 208	5 541	828	2 587	135 708	5 971	815
603 628		3 411	10 010	643 686		3 276	9 345
240 971	7 333	1 289	3 864	259 260	8 244	1 228	3 519
219 485	7 033	1 280	3 635	230 102	7 687	1 206	3 402
62 854	3 838	391	1 229	68 134	4 128	395	1 195
53 402	3 211	317	870	55 096	3 450	296	832
26 406	2 764	132	350	29 441	2 920	142	353
..	..	..	..	..	..	..	..
603 628		3 411	10 010	643 686		3 276	9 345

Taulukko 2.

Lainojen markkamäärien (nimellisarvot) keskiarvot ja keskivirheet asuntovelallista kotitaloutta kohti eräiden taustatekijöiden mukaan vuosina 1996, 1997 ja 1998

	1996		1997		1998	
	Perusjoukko		Perusjoukko		Perusjoukko	
	Keskiarvo	Keskivirhe	Keskiarvo	Keskivirhe	Keskiarvo	Keskivirhe
Sosioekonominen asema						
Maatalousyrittäjät	242 591	24 954	302 816	24 616	254 031	20 557
Muut yrittäjät	229 255	11 291	266 410	13 503	289 332	14 752
Ylemmät toimihenkilöt	254 723	17 169	252 823	7 163	266 681	7 568
Alemmat toimihenkilöt	193 758	6 277	193 472	6 293	204 455	6 707
Työntekijät	191 008	5 365	191 671	5 387	205 507	6 066
Eläkeläiset	109 792	8 965	121 342	11 032	121 408	10 656
Pitkäaikaistyöttömät	155 879	14 956	127 754	18 839	146 079	13 846
Muut	225 335	30 810	179 780	28 033	203 927	29 956
Elinvaihe						
Yksinäiset henkilöt						
ikä -34 v.	191 847	16 939	169 032	12 231	171 140	11 367
ikä 35-64 v.	138 649	8 368	122 772	8 985	138 066	8 277
ikä 65- v.	54 902	11 561	61 140	13 120	58 689	8 393
Yksinhuoltajat	182 772	12 177	158 075	8 702	181 814	11 726
Lapsettomat parit						
viiteh. ikä -34 v.	242 361	13 591	261 251	13 086	284 857	13 182
viiteh. ikä 35-64 v.	167 423	8 211	186 831	9 070	178 605	8 753
viiteh. ikä 65- v.	63 475	8 627	91 272	12 144	87 721	10 356
Parit, nuorin lapsi						
alle 7 v.	255 216	5 058	275 547	6 314	286 137	6 324
7-17 v.	235 283	23 988	224 470	8 824	247 926	9 841
Muut	168 295	7 465	202 155	10 076	220 514	11 465
Tulodesiili						
I	196 772	12 980	212 013	16 281	230 069	18 175
II	220 300	15 792	191 577	16 042	200 176	14 061
III	190 180	12 975	203 075	12 822	214 422	15 416
IV	175 684	8 779	203 209	9 662	205 399	11 265
V	180 870	10 389	176 896	8 696	186 137	9 634
VI	172 786	9 191	192 465	8 370	210 658	11 872
VII	206 395	8 697	196 472	10 875	222 348	9 502
VIII	195 484	9 281	205 476	10 118	206 438	9 107
IX	218 533	27 160	213 977	8 130	222 444	9 005
X	238 860	8 645	248 942	9 991	264 595	10 765

Desiiliryhvät on muodostettu henkilöiden kesken kotitalouden kulutusyksikköä (OECD) kohti lasketun käytettävissä olevan rahatulon mukaan.

	1996		1997		1998	
	Perusjoukko		Perusjoukko		Perusjoukko	
	Keskiarvo	Keskivirhe	Keskiarvo	Keskivirhe	Keskiarvo	Keskivirhe
Talotyyppi						
Pientalo	214 273	4 367	223 726	4 644	239 365	4 840
Rivitalo	201 025	6 889	203 481	7 171	218 406	7 916
Kerrostalo	180 272	16 438	174 980	6 759	178 842	7 054
Muut	183 423	23 026	189 463	35 243	219 516	46 697
Asunnon hallintaperuste						
Oma talo	213 445	4 553	222 635	4 843	234 853	4 821
Oma osakehuoneisto	183 632	4 367	194 107	5 008	205 489	5 497
Asumisoikeusasunto	96 753	18 113	76 945	13 851	116 020	13 311
Vuokra-asunto	272 956	73 930	193 078	16 002	214 190	20 174
Muu	..	..	..	..	..	..
Taajama						
Pääkaupunkiseutu	233 853	24 979	236 224	9 813	245 638	10 289
Muut kaupunkimaiset kunnat	185 809	4 542	192 924	4 716	213 670	5 577
Taajaan asutut kunnat	220 103	8 343	220 659	8 381	233 209	8 059
Maaseutumaiset kunnat	200 790	6 616	205 988	7 281	199 625	6 333
Lääni						
Etelä-Suomi	215 358	11 170	223 712	5 860	237 046	6 410
Länsi-Suomi	195 447	4 924	195 198	5 157	212 452	5 751
Itä-Suomi	169 518	8 509	190 686	11 284	193 643	8 601
Oulu	215 712	12 633	206 973	10 617	206 172	10 137
Lappi	219 605	17 654	207 406	14 231	202 279	13 626
Ahvenanmaa	..	..	..	..	..	..

.. Otos $N < 10$, tuloksia ei esitetä

Taulukko 3.

Asuntolainojen markkamäärien (nimellisarvot) keskiarvot ja keskivirheet asuntovelallista kotitaloutta kohti

	1996		1997		1998	
	Perusjoukko		Perusjoukko		Perusjoukko	
	Keskiarvo	Keskivirhe	Keskiarvo	Keskivirhe	Keskiarvo	Keskivirhe
Sosioekonominen asema						
Maatalousyrittäjät	125 558	7 464	135 016	15 057	138 683	11 288
Muut yrittäjät	193 108	9 681	206 494	9 481	231 968	13 389
Ylemmät toimihenkilöt	206 649	5 496	214 160	5 682	231 662	6 456
Alemmat toimihenkilöt	169 814	5 631	171 883	5 848	180 514	6 102
Työntekijät	175 062	4 972	171 118	5 034	183 533	5 394
Eläkeläiset	92 503	6 563	99 806	7 958	101 837	9 142
Pitkäaikaistyöttömät	140 106	14 290	120 412	18 909	130 837	13 499
Muut	192 742	31 297	158 140	25 848	185 924	28 045
Elinvaihe						
Yksinäiset henkilöt						
ikä -34 v.	160 993	10 721	155 478	10 921	160 198	10 354
ikä 35-64 v.	121 838	7 173	106 523	6 931	125 459	7 715
ikä 65- v.	54 902	11 561	58 727	12 814	55 274	8 576
Yksinhuoltajat	158 804	10 143	142 661	8 096	163 505	10 358
Lapsettomat parit						
viiteh. ikä -34 v.	211 468	12 276	227 365	11 170	248 694	12 178
viiteh. ikä 35-64 v.	141 639	7 219	149 051	7 004	143 301	7 400
viiteh. ikä 65- v.	59 661	8 856	77 025	10 057	79 244	10 658
Parit, nuorin lapsi						
alle 7 v.	225 598	4 602	237 472	5 099	249 632	5 705
7-17 v.	182 896	7 085	184 946	7 835	218 677	9 149
Muut	137 719	6 266	158 871	8 473	171 391	9 044
Tulodesiili						
I	160 605	10 953	165 739	13 806	182 794	15 069
II	181 237	12 528	158 168	13 149	175 446	12 974
III	171 179	12 185	170 612	10 440	190 599	14 201
IV	154 760	7 303	181 256	9 376	174 363	9 752
V	158 925	7 400	149 859	7 229	160 263	8 999
VI	150 153	7 753	171 973	8 070	178 117	7 948
VII	180 683	7 852	174 314	10 121	196 764	8 541
VIII	172 650	8 691	169 885	7 649	183 998	8 488
IX	168 830	6 255	181 929	6 717	191 558	7 814
X	199 996	7 354	202 170	7 638	224 704	9 625

Desiiliryhmit on muodostettu henkilöiden kesken kotitalouden kulutusyksikköä (OECD) kohti lasketun käytettävissä olevan rahatulon mukaan

Taulukko 3. jatkuu

	1996		1997		1998	
	Perusjoukko		Perusjoukko		Perusjoukko	
	Keskiarvo	Keskivirhe	Keskiarvo	Keskivirhe	Keskiarvo	Keskivirhe
Talotyyppi						
Pientalo	183 496	3 780	187 578	3 959	204 016	4 260
Rivitalo	177 216	5 970	174 444	5 706	194 442	7 180
Kerrostalo	144 859	4 895	150 445	5 488	155 960	6 110
Muut	152 185	23 260	130 671	18 696	186 544	36 981
Asunnon hallintaperuste						
Oma talo	182 089	3 929	186 175	4 118	201 184	4 261
Oma osakehuoneisto	163 891	3 873	167 973	4 021	184 295	5 054
Asumisoikeusasunto	79 760	16 769	45 879	7 957	72 280	9 418
Vuokra-asunto	161 539	13 364	157 622	13 580	160 390	13 750
Taajama						
Pääkaupunkiseutu	185 635	6 739	203 264	7 556	213 278	8 540
Muut kaupunkimaiset kunnat	165 887	4 199	168 232	4 078	186 489	5 020
Taajaan asutut kunnat	191 018	7 420	185 423	7 660	203 733	7 342
Maaseutumaiset kunnat	160 877	4 743	161 666	5 533	164 990	5 378
Lääni						
Etelä-Suomi	184 534	4 565	192 956	4 775	208 067	5 555
Länsi-Suomi	163 161	3 999	161 987	4 243	182 785	5 173
Itä-Suomi	150 024	7 751	158 968	10 066	160 986	7 416
Oulu	183 230	11 013	172 306	8 766	172 503	8 741
Lappi	177 103	14 087	176 452	12 926	170 770	10 992
Ahvenanmaa	..	..	..	..	..	..

.. Otos N < 10, tuloksia ei esitetä

Taulukko 4.

Muiden kuin asuntolainojen markkamäärien (nimellisarvot) keskiarvot ja keskivirheet asuntovelallista kotitaloutta kohti, joilla on muuta lainaa eräiden taustatekijöiden mukaan vuosina 1996, (N=1475) 1997 (N=1690) ja 1998 (N=1651)

	1996		1997		1998	
	Perusjoukko		Perusjoukko		Perusjoukko	
	Keskiarvo	Keskivirhe	Keskiarvo	Keskivirhe	Keskiarvo	Keskivirhe
Sosioekonominen asema						
Maatalousyrittäjät	249 408	38 631	265 768	31 926	212 435	27 420
Muut yrittäjät	90 773	12 592	118 395	14 053	114 230	12 269
Ylemmät toimihenkilöt	92 463	31 796	68 296	7 816	64 015	5 360
Alemmat toimihenkilöt	48 202	4 112	45 909	3 702	51 248	4 174
Työntekijät	41 612	4 610	49 216	3 326	46 890	4 819
Eläkeläiset	80 019	19 302	77 822	27 586	44 787	10 423
Pitkäaikaistyöttömät	43 626	11 742	24 809	5 698	38 728	9 624
Muut	57 892	17 528	42 231	13 480	62 659	18 051
Elinvaihe						
Yksinäiset henkilöt						
ikä -34 v.	81 625	33 907	40 804	8 883	34 678	5 494
ikä 35-64 v.	44 465	7 978	56 756	21 265	36 264	5 643
ikä 65- v.	..	..	..	..	..	..
Yksinhuoltajat	58 927	15 195	37 480	5 762	44 223	10 207
Lapsettomat parit						
viiteh. ikä -34 v.	49 967	5 114	53 224	8 640	50 815	4 848
viiteh. ikä 35-64 v.	72 705	8 880	88 037	11 050	79 854	7 913
viiteh. ikä 65- v.	..	..	..	..	..	..
Parit, nuorin lapsi						
alle 7 v.	58 136	3 861	67 875	6 399	62 025	4 716
7-17 v.	117 778	51 705	80 992	8 049	66 035	6 985
Muut	76 574	7 584	86 863	11 630	92 830	12 297
Tulodesiili						
I	91 105	16 591	93 903	17 287	93 272	16 025
II	100 031	22 571	74 202	18 588	58 829	9 356
III	53 670	7 805	71 741	10 135	43 948	6 312
IV	52 677	8 374	55 071	5 884	60 071	8 753
V	56 000	16 694	57 454	6 463	48 773	5 545
VI	56 888	8 130	42 293	3 941	73 812	18 317
VII	52 953	6 892	53 783	5 490	52 849	5 958
VIII	46 777	4 028	77 844	14 448	46 545	3 288
IX	112 019	59 463	66 535	9 979	65 303	7 056
X	84 353	8 461	93 910	10 678	84 400	7 560

Desiiliryhmät on muodostettu henkilöiden kesken kotitalouden kulutusyksikköä (OECD) kohti lasketun käytettävissä olevan rahatulon mukaan

.. Otos N<10, tuloksia ei esitetä

Taulukko 4. jatkuu

	1996		1997		1998	
	Perusjoukko		Perusjoukko		Perusjoukko	
	Keskiarvo	Keskivirhe	Keskiarvo	Keskivirhe	Keskiarvo	Keskivirhe
Talotyyppi						
Pientalo	74 938	4 710	78 315	4 737	70 066	3 829
Rivitalo	49 123	5 279	63 563	7 762	53 595	4 253
Kerrostalo	80 244	35 170	52 774	7 602	48 673	5 570
Muut	..	..	..	..	..	..
Asunnon hallintaperuste						
Oma talo	76 816	4 993	78 891	5 003	67 554	3 573
Oma osakehuoneisto	44 298	3 061	59 243	5 846	48 750	2 793
Asumisoikeusasunto	27 441	5 866	48 249	9 858	62 862	9 369
Vuokra-asunto	206 308	132 509	57 981	10 917	83 175	19 809
Taajama						
Pääkaupunkiseutu	95 476	47 771	66 266	10 779	66 278	9 446
Muut kaupunkimaiset kunnat	48 311	2 947	55 953	4 135	56 111	3 831
Taajaan asutut kunnat	70 965	8 506	74 781	5 863	60 063	4 959
Maaseutumaiset kunnat	90 770	8 916	93 203	10 138	72 188	5 209
Lääni						
Etelä-Suomi	72 067	23 849	66 515	6 273	58 633	5 273
Länsi-Suomi	74 530	5 891	71 003	5 560	62 974	3 497
Itä-Suomi	50 624	5 844	71 169	11 822	65 844	6 851
Oulu	65 339	8 192	71 613	9 183	69 868	7 957
Lappi	87 528	20 026	70 580	12 947	61 675	12 461
Ahvenanmaa	..	..	..	..	..	..

.. Otos N < 10, tuloksia ei esitetä

Taulukko 5.

Velkaantuneisuusmittareiden (velkaantumisaste, asuntolainan hoitoaste ja maksukykyisyys) keskiarvot ja keskivirheet asuntovelallisilla kotitalouksilla eräiden taustatekijöiden mukaan vuonna 1998, mittarit perustuvat 0,5 %:n katkaistuille jakaumille

	Velkaantumisaste			Asuntolainan hoitomenoaste			Maksukykyisyys		
	Perusjoukko	Otos		Perusjoukko	Otos		Perusjoukko	Otos	
		Keski- virhe	Lkm		Keski- virhe	Lkm		Keski- virhe	Lkm
Kaikki asuntovelalliset	132,9	2,3	3 235	18	0,2	3132	68 913,7	1 324,1	3 074
Sosioekonominen asema									
Maatalousyrittäjät	141,8	14,4	164	16,7	1,9	152	83 689,4	8 992,3	145
Muut yrittäjät	166,3	8,6	438	20,2	1,1	415	77 730,4	6 333,4	404
Yl. toimihenkilöt	124,4	3,6	899	17,2	0,4	877	104 916,0	2 839,6	870
Al. toimihenkilöt	137,3	4,9	683	18,8	0,5	671	55 213,3	2 091,1	663
Työntekijät	129,4	3,9	754	16,6	0,4	741	58 799,4	1 741,2	726
Eläkeläiset	98,5	6,9	203	19,1	1,1	192	42 583,5	4 201,6	183
Pitkäaikaistyöttömät	162,2	20,2	65	22,1	2,1	59	20 559,2	6 901,1	60
Muut	241,1	36,6	29	22,1	2,7	25	14 099,0	10 963,0	23
Elinvaihe									
Yksinäiset henkilöt									
ikä -34 v.	201,5	15,2	93	24,4	1,6	91	30 765,9	2 748,1	91
ikä 35-64 v.	131,4	7,4	234	22,0	1,0	226	41 018,3	2 650,4	225
ikä 65- v.	80,4	11,8	24	20,4	2,3	22	21 127,0	5 897,8	22
Yksinhuoltajat	138,8	8,3	175	18,8	1,0	165	41 316,2	4 959,5	165
Lapsettomat parit									
viiteh. ikä -34 v.	186,9	9,4	192	17,6	1,1	180	71 760,5	4 317,0	180
viiteh. ikä 35-64 v.	96,9	4,6	426	16,0	0,6	414	97 490,7	4 325,5	412
viiteh. ikä 65- v.	69,3	8,6	29	14,3	2,0	27	58 349,3	12 425,2	27
Parit, nuorin lapsi									
alle 7 v.	153,9	4,0	938	18,1	0,4	912	57 511,5	2 152,6	914
7-17 v.	114,1	4,4	625	17,0	0,5	611	83 062,7	2 889,2	601
Muut	96,9	4,7	499	14,0	0,5	484	121 410,0	4 271,1	437
Tulodesiili									
I	227,1	16,4	140	24,3	1,7	123	-16 003,0	3 698,7	121
II	176,8	13,3	149	21,8	1,6	141	5 151,1	2 385,2	138
III	166,9	11,9	207	20,0	1,3	196	18 661,8	2 203,5	194
IV	141,1	7,7	240	19,2	1,0	232	31 384,1	2 152,6	229
V	132,5	7,4	291	18,1	0,8	284	39 070,3	2 160,5	274
VI	126,3	6,3	328	17,7	0,7	320	54 649,4	2 556,9	318
VII	137,7	6,0	385	17,9	0,6	376	62 588,8	2 244,4	370
VIII	119,8	5,2	420	17,2	0,5	417	72 498,3	2 222,4	410
IX	121,5	4,9	461	17,5	0,6	452	92 408,6	2 761,2	453
X	103,0	4,5	614	15,8	0,5	591	149 353,8	4 306,0	567

Desiiliryhvät on muodostettu henkilöiden kesken kotitalouden kulutusyksikköä (OECD) kohti lasketun käytettävissä olevan rahatulon mukaan

Taulukko 5. jatkuu

	Velkaantumisaste		Asuntolainan hoitomenoaste				Maksukykyisyys		
	Perusjoukko	Otos	Perusjoukko		Otos		Perusjoukko		Otos
	Keski- virhe	Lkm	Keski- virhe	Lkm	Keski- virhe	Lkm	Keski- virhe	Lkm	
Talotyyppi									
Pientalo	132,5	2,8	2 085	18,3	0,3	2024	74 792,5	1 785,5	1 974
Rivitalo	138,1	5,2	514	17,6	0,6	499	67 350,4	3 083,2	494
Kerrostalo	129,4	5,2	623	17,7	0,5	596	58 106,5	2 544,7	594
Muu	172,4	30,3	13	26,0	5,4	13	30 088,6	11 928,7	12
Asunnon hallintaperuste									
Oma talo	131,1	2,8	1956	18,4	0,3	1906	73 119,3	1 809,6	1 858
Oma osakehuoneisto	135,7	3,8	1088	18,2	0,4	1057	67 725,0	2 095,7	1 050
Asumisoikeusasunto	72,9	8,8	45	8,8	0,7	45	43 984,4	4 966,3	45
Vuokra-asunto	144,6	12,1	146	16,1	1,2	124	45 435,1	5 965,9	121
Taajama									
Pääkaupunkiseutu	127,7	5,7	539	17,8	0,6	525	89 479,6	3 968,9	507
Muut kaupunkimaiset kunnat	133,3	3,5	1326	17,8	0,4	1284	64 485,7	1 705,6	1 274
Taajaan asutut kunnat	143,0	5,2	564	19,0	0,6	547	69 682,1	3 616,4	537
Maaseutumaiset kunnat	127,9	4,4	806	17,8	0,5	776	60 638,7	2 742,8	756
Lääni									
Etelä-Suomi	132,7	3,8	1211	18,1	0,4	1177	79 619,0	2 443,8	1 150
Länsi-Suomi	134,6	3,6	1191	18,0	0,4	1145	62 101,3	1 916,9	1 131
Itä-Suomi	131,2	6,7	391	17,5	0,7	378	60 528,3	3 600,2	369
Oulu	126,8	6,9	292	18,2	0,8	285	63 244,1	3 747,5	279
Lappi	135,1	11,6	141	17,9	1,4	139	58 575,6	6 283,7	137
Ahvenanmaa	..	..	..	..	..	..	..	..	..

.. Otos N < 10, tuloksia ei esitetä

KATSAUKSIA – ÖVERSIKTER – REVIEWS

Leena Timonen

Energiatilastojen kehittämisohjelma:
Tarveselvitys. 1996/1.

Pekka Rytönen

Konsernirekisterihanke
– yleissuunnitteluvaiheen raportti. 1996/2.

Vesa Kuusela

Puhelinpeittävyys ja puhelimella tavoitettavuus Suomessa. 1997/1

Timo Byckling (toim.)

Tilastokeskuksen tutkimustoiminnan päälinjat vuosina 1997–1999. 1997/2.

Minna Hänninen

Tilastolliset tietosuojamenetelmät ja niiden käyttö. 1997/3.

Pekka Lith

Konsernirekisterihanke
Pilottirekisterivaiheen raportti. 1997/4.

Pirkko Hemmilä, Matti Kauhanen

Julkisten menojen hintaindeksi 1995 = 100. 1997/5.

Timo Byckling (ed.)

Statistics Finland:
Main Lines of Research and Development in 1997–1999. 1997/6.

Juha Nurmela

Suomalaiset ja uusi tietotekniikka. 1997/7.

Mia Suokko (toim.)

Energia-alan työllisyysvaikutukset. 1997/8.

Anita Heinonen

Yritysrekisterin kehittämisprojekti
– yleissuunnitteluvaiheen raportti. 1997/9.

Anita Heinonen

Yritysrekisterin kehittämisprojekti
– suunnitteluvaiheen 1. osaraportti. 1997/10.

Risto Lehtonen (toim.)

Taloushistorian tutkimusta ennen ja nyt –
100 vuotta Tekla Hultinin väitöksestä
Kooste 12.12.1996 pidetyn Tilastokeskuksen tiedeseminaarin aineistosta.
1997/11.

Juha Nurmela

The Finns and Modern Information Technology.
Report 1 of the project "The Finns and the Future Information Society".
1997/12.

Lea Parjo

Tietoyhteiskuntatilastojen kehittäminen
– Projektin loppuraportti. 1997/13.

Jukka Hoffrén

Luonnonvarojen käytön verotus
Tarpeiden ja vaikutusten arviointia. 1997/14.

Pekka Lith

Konsernirekisterihanke
Perustamisvaiheen raportti. 1997/15.

Ritva Marin, Arto Luhtio

Matkailutilastojen nykytila ja kehittäminen
Työryhmän loppuraportti. 1997/16.

Juha Nurmela

Valikoiko uusi tieto- ja viestintäteknikka käyttäjänsä?
'Suomalaiset ja tuleva tietoyhteiskunta' –hanke
Raportti 2. 1998/1.

Johanna Laiho

Varallisuustutkimus 1994
Laatuselvitys. 1998/2.

Eeva-Sisko Veikkola (toim.)

Päätöksentekoammattien määrittelemisen julkisella sektorilla
-työryhmän raportti. 1998/3.

Juha Alho

1998/4.

Juha Nurmela

Does Modern Information Technology select Its Users?
Report 2 of the project "The Finns and the Future Information Society".
1998/5.

Pekka Lith

Kuntakonsernit Suomessa
Konsernirekisterihankkeen osaraportti.
1998/6.

Pekka Lith

Suuret suomalaiset konsernit 1995.
1998/7.

Eeva-Sisko Veikkola (toim.)

Naiset ja miehet yhteiskunnallisessa päätöksenteossa.
1998/8.

Eeva-Sisko Veikkola (ed.)

Women and Men in Decision Making in the Finnish Society.
1998/9.

Kristiina Ingalsuo

Rakennusjätetilastoinnin kehittäminen.
1998/10.

Kari Grönfors, Minna Niininen ja Leena Timonen

Energiatilastojen kehittämisohjelma: Loppuraportti.
1998/11.

Laura Vaajakallio

Lasten päivähoito Suomessa 1995 – 1998.
Raportti alle kouluikäisten päivähoidosta
EU-työvoimatutkimuksen ja Tulonjakotilaston pohjalta.
1999/1.

Yrjö Paltila, Erkki Niemi

Suomen maaseutu EU-kauden alussa – Maaseutuindikaattorit.
1999/2.

Markku Lindqvist, Airi Pajunen ja Johanna Laiho

Kulutustutkimukset 1994 –1996
Laatuselvitys.
2000/1.

Juha Nurmela, Risto Heinonen, Pauli Ollila, Vesa Virtanen

Matkapuhelin ja tietokone Suomalaisen arjessa.
2000/2.

Vesa Kuusela

Puhelinpeittävyden muutos Suomessa.
2000/3.

Jyrki Pohjolainen

Palvelujen energiatilastoinnin kehittäminen.
2000/4.

Juha Nurmela, Risto Heinonen, Pauli Ollila, Vesa Virtanen

Mobile Phones and Computer as Parts of Everyday Life in Finland.
2000/5.

Risto Lehtonen, Timo Byckling (eds.)

Statistics Finland: Main Lines of Research and Development in 2000–2003.
2000/6.

Merja Saarnilehto
Ympäristöala Suomessa.
2000/7.

Marie Reijo
Kotitalouksien asuntolainat ja ylivelkaantuneisuus 1990 –luvun jälkipuoliskolla.
2000/8.

KATSAUKSIA

Kotitalouksien asuntolainat ja ylivelkaantuneisuus 1990-luvun jälkipuoliskolla

Ympäristöministeriön toimeksiannosta Tilastokeskus käynnisti syksyllä 1999 tutkimushankkeen, jonka tavoitteena oli analysoida ja raportoida kotitalouksien asuntovelkaantuneisuuden viimeaikaista kehitystä ja siihen liittyvää ylivelkaantuneisuutta. Tutkimuksessa määriteltiin mittareita ylivelkaantuneisuuden kuvaamiseen. Aineistona käytettiin Tulonjakotilaston haastattelu- ja rekisteritietoja. Velkaantuneisuutta koskevaa tiedonkeruuta ja ylivelkaantuneisuuden mittareita tullaan kehittämään osittain tämän raportin tulosten perusteella.

Tässä raportissa ylivelkaantuneisuutta on mitattu kotitalouksien omalla kokemuksella ylivelkaantuneisuudesta. Lisäksi on muodostettu objektiivisia mittareita, joista osa on laskennallista velkarasitetta ja osa velkojen ja yleisemmin talouden järjestelyjä osoittavia mittareita. Raportointi perustuu näiden mittareiden antamaan kuvaan ylivelkaantuneisuudesta.

Tilastokeskus, myyntipalvelu
PL 4V
00022 TILASTOKESKUS
puh. (09) 1734 2011
faksi (09) 1734 2500
myynti.tilastokeskus@tilastokeskus.fi
www.tilastokeskus.fi

Statistikcentralen, försäljningstjänsten
PB 4V
00022 STATISTIKCENTRALEN
tfn (09) 1734 2011
fax (09) 1734 2500
myynti.tilastokeskus@stat.fi
www.stat.fi

Statistics Finland, Sales Services
P.O.Box 4V
FIN-00022 STATISTICS FINLAND
Tel. +358 9 1734 2011
Fax +358 9 1734 2500
myynti.tilastokeskus@stat.fi
www.stat.fi

ISSN 1239-3800
= Katsauksia
ISBN 951-727-809-8
Tuotenro 9350
AEO

9 789517 278096